

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Έρευνα και διάσωση μεταναστών στη Μεσόγειο: Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και οι προκλήσεις για τις ΜΚΟ που διεξάγουν επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης

Search and Rescue for migrants in the Mediterranean: The legal framework and the challenges for SAR NGOs

Σάνη-Μαλανδράκη Δήμητρα (Α.Μ. 2122Μ030)

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή:

Σοφία Γαλάνη, Επίκουρη Καθηγήτρια (Επιβλέπουσα)

Μαρία – Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Δρ. Γεώργιος Ανεψιού

Copyright © Δήμητρα Σάνη-Μαλανδράκη, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Ακρωνύμια	5
Περίληψη	6
Abstract	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1.1. Η εξέλιξη της «μεταναστευτικής κρίσης» στη Μεσόγειο θάλασσα	10
1.2. «Εμφάνιση» SAR ΜΚΟ στη Μεσόγειο	14
2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΚΟ ΠΟΥ ΔΙΕΞΑΓΟΥΝ	
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ.....	18
2.1 Βασικές αρχές λειτουργίας ΜΚΟ	19
2.2. Δικαίωμα διεξαγωγής επιχειρήσεων SAR ΜΚΟ υπό το Δίκαιο της	
θάλασσας.....	21
2.3. Υποχρέωση παροχής βοήθειας υπό το Δίκαιο της θάλασσας	23
2.3.1 Υποχρέωση διάσωσης στις σύγχρονες συνθήκες Δικαίου της θάλασσας	25
2.3.2. Ζητήματα που προβληματίζουν στην έρευνα και διάσωση.....	28
2.4. Προσφυγικό Δίκαιο και Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην έρευνα και	
διάσωση.....	32
2.5. Συμφωνίες με τρίτες χώρες: το παράδειγμα του MoU Ιταλίας-Λιβύης	38
2.6. Νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης	
μεταναστών	41
2.6.1. Το Πρωτόκολλο των ΗΕ για την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης	
μεταναστών	42
2.6.2. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης	
μεταναστών	44
3. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΚΟ ΠΟΥ ΔΙΕΞΑΓΟΥΝ	
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	51
3.1. Οι SAR ΜΚΟ στη Μεσόγειο	53
3.2. Αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης των SAR ΜΚΟ στη Μεσόγειο	55
3.3. Εμπόδια στη δράση των SAR ΜΚΟ και συνεπαγόμενες προκλήσεις	57
3.3.1. Άρνηση/Καθυστέρηση αποδοχής αποβίβασης διασωθέντων SAR ΜΚΟ	
πλοίων.....	58
3.3.2. Εμπόδια στη δράση των SAR ΜΚΟ πλοίων λόγω διοικητικών θεμάτων.....	67

3.3.3. Θέσπιση «Code of Conduct»	71
3.3.4. Επιθέσεις Λιβυκής Ακτοφυλακής	74
3.3.4.1. Η Υπόθεση S.S and Others v. Italy	75
3.3.5. Επίσημες ποινικές διώξεις.....	77
3.4. Αιτίες και συνέπειες στοχοποίησης των SAR ΜΚΟ	82
3.4.1. Στοχοποίηση λόγω ποινικοποίησης της μετανάστευσης.....	86
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	96

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΔΕΕ: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΟΜ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΗΕ: Ηνωμένα Έθνη

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικός Οργανισμός

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ

CEAS: Common European Asylum System

CFREU: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

EXCOM: Executive Committee of High Commissioner's programme

FRONTEX: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής

HRC: (UN) Human Rights Committee

ICCPR: International Covenant on Civil and Political Rights

IHRL: International Human Rights Law

IMO: International Maritime Organization

MoU: Memorandum of Understanding

MRCC: Maritime Rescue Coordination Center

SAR: Search and Rescue

SAR Convention: International Convention on Maritime Search and Rescue

SAR region/SRR: Search and Rescue region

SOLAS Convention: International Convention for the Safety of Life at Sea

UDHR: Universal Declaration of Human Rights

UNCLOS: United Nations Convention on the Law of the Sea

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

WHO: World Health Organization

Περίληψη

Η υποχρέωση παροχής βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει στη θάλασσα αποτελεί εθιμικό δίκαιο. Παρόλα αυτά οι επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης μεταναστών προκαλούν τριβές μεταξύ των δρώντων, κρατικών και μη. Την τελευταία δεκαετία οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη οδήγησαν τα κράτη προς μία αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος στη βάση της ασφάλειας των συνόρων. Στη Μεσόγειο ενεργοποιήθηκαν Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) σε δράσεις έρευνας και διάσωσης μεταναστών στη βάση ενός ανθρωπιστικού καθήκοντος. Οι λεγόμενες SAR ΜΚΟ έχουν ευρέως στοχοποιηθεί και έχουν αντιμετωπίσει εμπόδια κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης. Φυσικό επακόλουθο είναι η μείωση της αποτελεσματικότητας των δράσεων αλλά και η δημιουργία αισθήματος αποθάρρυνσης των ΜΚΟ και τελικά η μείωση της υφιστάμενης δύναμης έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο. Μέσω της μελέτης του υπάρχοντος πλαισίου κανόνων δικαίου που καλύπτει την συμμετοχή των ΜΚΟ στην έρευνα και διάσωση, συνυπολογίζοντας παράλληλα περιπτώσεις που αναδεικνύουν τις προκλήσεις τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν, θα επιχειρηθεί να κριθούν οι δράσεις τους. Υποστηρίζεται ότι οι ΜΚΟ δρουν με σεβασμό στο δίκαιο της θάλασσας αλλά και στα ανθρώπινα δικαιώματα και το προσφυγικό δίκαιο. Ακόμη, η δημιουργία εμποδίων στην ολοκλήρωση των επιχειρήσεων διάσωσης μπορεί σε περιπτώσεις να αντιβαίνει στο πνεύμα των Συνθηκών. Η ύπαρξη ενός πολύπλοκου πλαισίου κανόνων χωρίς ξεκάθαρες υποχρεώσεις δημιουργεί ασάφεια στην ερμηνεία συγκεκριμένων όρων και αυξάνει τις αντιθέσεις μεταξύ των δρώντων.

Η έρευνα και διάσωση μεταναστών αφορά πάντα σε ένα επίκαιρο θέμα, καθώς επηρεάζεται από τις τρέχουσες συνθήκες και τις πολιτικές των κρατών. Η στάση των κρατών απέναντι στις SAR ΜΚΟ είναι σαφώς συνδεδεμένη με το μεταναστευτικό ζήτημα και το Ευρωπαϊκό μεταναστευτικό πλαίσιο. Οπότε, σίγουρα μία εξέταση της κατάστασης στο μέλλον μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικά συμπεράσματα. Σύντομα, προβλέπεται ότι θα τεθούν σε ισχύ το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο αλλά και η Οδηγία που θα αντικαταστήσει το υφιστάμενο πλαίσιο του 2002 για την καταπολέμηση του *smuggling*, τα οποία ενδεχομένως, θα μπορούσαν να φέρουν αλλαγές στην αντιμετώπιση της δράσης των SAR ΜΚΟ.

Λέξεις-κλειδιά: έρευνα και διάσωση, ΜΚΟ, ποινικοποίηση, μετανάστευση, διεθνές δίκαιο της θάλασσας, ανθρώπινα δικαιώματα

ABSTRACT

The duty to render assistance to those in peril at sea is considered part of customary law. Nevertheless, search and rescue operations for migrants cause tensions in both state and non-state actors that are involved. The last decade the increased migration flows to Europe led states towards a security-based response regarding their borders. Non-Governmental Organizations (NGOs) started conducting search and rescue operations in the Mediterranean Sea, on the basis of a humanitarian duty. The so-called SAR NGOs have been widely targeted and obstructed during the execution of SAR operations. As a consequence, the operations become less effective. Furthermore, there is a deterrence effect and a subsequent reduction in the existing search and rescue capacity in the Mediterranean. NGOs' actions will be examined by looking into the existing legal framework covering NGOs' involvement in search and rescue, while taking into account specific cases that highlight the challenges they face. It is claimed that NGOs operate with respect to the international law of the sea, the refugee law and human rights. Furthermore, hindering NGO rescue operations may in cases go against the spirit of the Conventions. The complex framework, without clear obligations, leads to ambiguity regarding specific terms and frictions between the involved actors.

Migrant search and rescue is always in the foreground, being affected by changing conditions and states' policies. State practices towards SAR NGOs are directly linked to the migration issue and the European framework for migration. Therefore, future looking into the situation may lead to different conclusions. The New Pact for Migration and Asylum and the Directive to replace the existing from 2002 counter-smuggling framework are expected to come into force and could result in changes towards SAR NGO actions.

Key-Words: search and rescue, NGO, criminalization, migration, international law of the sea, human rights

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την τελευταία δεκαετία οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρωπαϊκή ήπειρο αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Σε αυτή τη λεγόμενη «μεταναστευτική κρίση» χρησιμοποιήθηκαν πολύ οι θαλάσσιες διαδρομές της Μεσογείου. Η σημασία της υποχρέωσης παροχής βοήθειας στη θάλασσα σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο, η οποία αποτελεί κανόνα εθιμικού δικαίου, απέκτησε νέα δυναμική.

Το ζήτημα της προστασίας των μεταναστών¹ στη θάλασσα είναι άμεσα εξαρτημένο από τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Η έρευνα και διάσωση, σε αυτές τις περιπτώσεις, πρέπει να αντιμετωπίζεται με μία ολοκληρωμένη προσέγγιση που να λαμβάνει υπόψη τα ζητήματα που αφορούν στη φύση της μετανάστευσης μέσω θαλάσσης και του μεταναστευτικού ζητήματος γενικότερα.

Από το 2014 οι δρώντες σε SAR στη Μεσόγειο αυξήθηκαν, καθώς ενεργοποιήθηκαν αρκετές ΜΚΟ, αποτελώντας σημαντική παρουσία και βοήθεια στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Παρόλα αυτά έχουν γίνει αντικείμενο συστηματικής στοχοποίησης λόγω της δράσης τους και έρχονται αντιμέτωπες με εμπόδια στην ολοκλήρωση των επιχειρήσεών τους.

Η στάση αυτή των κρατών προς τις SAR ΜΚΟ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το μεταναστευτικό ζήτημα καθώς και τις Ευρωπαϊκές και κρατικές πολιτικές που το ακολουθούν, που στη βάση τους έχουν την προάσπιση της ασφάλειας των συνόρων και την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης.

Δυστυχώς, τα περιστατικά των ναυαγίων και των ζώων που χάνονται στη Μεσόγειο θάλασσα καθιστούν το συγκεκριμένο ζήτημα εξαιρετικά επίκαιρο. Τα παραδείγματα

¹ Ο όρος «μετανάστης» στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ως όρος ομπρέλα, που περιλαμβάνει όλα τα άτομα τα οποία εισέρχονται σε μία χώρα ανεξάρτητα από τα κίνητρα και το αν προτίθενται να ζητήσουν ή δικαιούνται άσυλο, καθώς και όσους μπορούν να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες αλλά και τους αιτούντες άσυλο, βασιζόμενος στην ερμηνεία που δίνεται στη μεικτή μετανάστευση από το Διεθνή Οργανισμό μετανάστευσης. Σύμφωνα με το ΔΟΜ ο όρος «μεικτή μετανάστευση» αναφέρεται σε «πολύπλοκες μετακινήσεις πληθυσμών που περιλαμβάνουν πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, οικονομικούς και άλλους μετανάστες» Attard, F.G. The duty of the Shipmaster to Render Assistance at Sea under International Law. (BRILL, 2020), σελ 5. Ανάλογη περιγραφή του όρου υπάρχει σε αρκετά άρθρα όπως, Mainwaring, C., & DeBono. (2021). Criminalizing solidarity: Search and rescue in a neo-colonial sea. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 39(5), 1030–1048. <https://doi.org/10.1177/2399654420979314>, σελ 1034

στοχοποίησης SAR MKO και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν κατά τις SAR επιχειρήσεις, σε μία περίοδο που η ανάληψη ανθρωπιστικής δράσης στη Μεσόγειο είναι επιτακτική οδηγούν στην ανάγκη εκτενέστερης μελέτης του θέματος².

Αρχικά, θα μελετηθούν οι κανόνες στους οποίους στηρίζεται η δραστηριοποίηση των MKO που διενεργούν επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης μεταναστών στη Μεσόγειο στη βάση της παροχής βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει στη θάλασσα. Θα αναλυθεί λοιπόν, το πλαίσιο κανόνων που αφορά σε αυτή, συμπεριλαμβανομένου του διεθνούς δικαίου της θάλασσας, του προσφυγικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου θα γίνει εμφανής η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ όλων των δρώντων στην έρευνα και διάσωση ώστε αυτή να καταλήγει αποτελεσματική και να φτάνει στο τέλος της, δηλαδή στην αποβίβαση. Θα εξεταστεί ακόμη το υφιστάμενο πλαίσιο αναφορικά με την καταπολέμηση του smuggling το οποίο έχει αποτελέσει βάση για διώξεις προς μέλη MKO αλλά και το MoU μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης, όπου θα καταδειχθεί το ζήτημα που προκύπτει με την αντιμετώπισή της Λιβύης ως ασφαλούς μέρους. Μέσω της εξέτασης όλων των ανωτέρω θα αναδειχθεί η ύπαρξη ενός πολύπλοκου πλαισίου κανόνων, χωρίς ξεκάθαρες για όλα τα ζητήματα υποχρεώσεις από τον κάθε δρώντα.

Στη συνέχεια, εξετάζοντας αριθμό ενδεικτικών περιπτώσεων, όπου αναδεικνύονται οι προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι SAR MKO, θα μελετηθούν τα «εμπόδια» κατά τα διάφορα στάδια των SAR επιχειρήσεων, οι τρόποι αντίδρασής τους, η αντιμετώπιση των κρατών, οι συνέπειες στη δράση των MKO και στην αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων.

Θα διερευνηθεί εάν προκύπτει παραβίαση του διεθνούς δικαίου από τις SAR MKO κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων δράσεων. Μέσω της ανάλυσης των περιπτώσεων σε αντιπαραβολή με όλο το πλαίσιο κανόνων δικαίου που έχει μελετηθεί, θα καταλήξουμε στο ότι οι δράσεις των SAR MKO γίνονται με σεβασμό στο διεθνές δίκαιο και δεν παραβιάζουν κανόνες του. Παράλληλα, κρίνοντας τη στάση των κρατών με βάση το

²Η μελέτη της ποινικοποίησης των SAR MKO στη Μεσόγειο θα επικεντρωθεί κατά κύριο λόγο στην μελέτη περίπτωσης της Ιταλίας. Η Ιταλία αποτελεί κράτος προορισμού των μεταναστών που διασχίζουν την διαδρομή της κεντρικής Μεσογείου, που είναι η πιο θανατηφόρα διαδρομή παγκοσμίως. Ως χώρα έχει λάβει πληθώρα μέτρων κατά των SAR MKO και έχει προχωρήσει σε πολλές νομικές διαδικασίες για αυτό και αποτελεί περίπτωση αυξημένου ενδιαφέροντος που δίνει τη δυνατότητα για μελέτη σε βάθος και εξαγωγή συμπερασμάτων. Αναφορές θα γίνουν και σε περιπτώσεις που αφορούν σε άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα και η Μάλτα. Η παρούσα εργασία δεν θα καταπιαστεί με τη διαδρομή της δυτικής Μεσογείου και την Ισπανία.

διεθνές δίκαιο, όσον αφορά στις δράσεις τους απέναντι στις SAR MKO στη διάρκεια των επιχειρήσεων, φαίνεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις τηρούν υποχρεωτικούς κανόνες αλλά δε λαμβάνουν υπόψη όλο το υφιστάμενο πλαίσιο, ώστε να δρουν σύμφωνα με το πνεύμα των Συνθηκών.

Τέλος, θα εξεταστούν τα αίτια στοχοποίησης των SAR MKO που οδηγούν σε μείωση της παρουσίας τους στην έρευνα και διάσωση και η σύνδεση όλων των ανωτέρω με το μεταναστευτικό ζήτημα.

1.1. Η εξέλιξη της «μεταναστευτικής κρίσης» στη Μεσόγειο θάλασσα

Η μετανάστευση μέσω θαλάσσης δεν είναι νέο φαινόμενο. Τη δεκαετία του 1970 η «προσφυγική κρίση στην Ινδοκίνα» ώθησε περισσότερους από 1.6 εκ. μετανάστες να μετακινηθούν μέσω θαλάσσης σε γειτονικά κράτη, οδηγώντας στην υιοθέτηση του όρου «boat people», ο οποίος από τότε χρησιμοποιείται ευρέως για τους πληθυσμούς που προσπαθούν να φτάσουν σε άλλη χώρα μέσω θαλάσσιων περασμάτων³.

Ακολούθησαν ανάλογες μετακινήσεις τις επόμενες δεκαετίες φτάνοντας στο σήμερα⁴. Στη Μεσόγειο θάλασσα συγκεκριμένα, η μετανάστευση είναι φαινόμενο με μακρά ιστορία καθώς έχει υπάρξει ανθρώπινη κινητικότητα εδώ και χιλιάδες χρόνια. Από τη δεκαετία του 1980 πληθυσμοί που προέρχονταν από το Νότο στράφηκαν σε μεγάλο βαθμό προς δίκτυα διακινητών λόγω της αύξησης του ποσοστού των απορριπτικών απαντήσεων στις αιτήσεις για έκδοση βίζα, με αποτέλεσμα να αυξηθούν κατακόρυφα οι θάνατοι στη Μεσόγειο⁵. Από τη δεκαετία του 1990 και κυρίως του 2000 χιλιάδες

³Attard, Supra note 1, σελ 6-7. Την περίοδο εκείνη χιλιάδες μετανάστες διασώθηκαν από εμπορικά πλοία.

⁴ Πρόκειται για παράδειγμα για πληθυσμούς από την Κούβα και την Αϊτή κατά τη δεκαετία του 1980, πληθυσμούς από την Αλβανία μέσω της Αδριατικής το 1990 και από τη δεκαετία του 2000 από την Υποσαχάρια Αφρική και από τη Μέση Ανατολή προς τα κράτη της Μεσογείου. O'Brien, K. S. (2011). Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. *Goettingen Journal of International Law*, 3, 715-732 <https://doi.org/10.3249/1868-1581-3-2-OBRIEN>, σελ 718-719, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Protection of Asylum-Seekers and Refugees Rescued at Sea (Final version, including Annexes)*, 18 March 2002, available at: <https://www.refworld.org/docid/3cd14bc24.html, para 1>, Παπασταυρίδης, Ε. *Δίκαιο της Θάλασσας*. Στο Αντωνόπουλος Κ. και Μαγκλιβέρας Κ. (επιμ.) «Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας», (4η εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2022), σελ 389

⁵ Κάνει την εμφάνισή του ο όρος Ευρώπη Φρούριο. Heller, C., & Pezzani, L. (2016). Death by rescue: The lethal effects of the EU' policies of non-assistance, *Forensic architecture*, 1-84, https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2023/04/2016_Report_Death-By-

άνθρωποι έχουν φτάσει στην Ευρωπαϊκή ήπειρο διασχίζοντας τη Μεσόγειο θάλασσα από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί το πιο ορατό πέρασμα προς την Ευρώπη, χωρίς φυσικά να σημαίνει ότι είναι το μοναδικό⁶.

Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX) το 2023 υπήρξε σημαντική άνοδος στις παράτυπες εισόδους στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, ξεπερνώντας τις 355300 εισόδους, αποτελώντας το υψηλότερο νούμερο από το 2016⁷.

Από το 2014 υπολογίζονται περισσότεροι από 28 χιλιάδες θάνατοι και εξαφανίσεις ανθρώπων που προσπάθησαν να διασχίσουν τη Μεσόγειο θάλασσα. Η διαδρομή της Κεντρικής Μεσογείου, που αφορά στη μετακίνηση από τη Βόρειο Αφρική προς την Ιταλία και τη Μάλτα, αποτελεί την πιο θανατηφόρα στον κόσμο με περισσότερους από 17 χιλιάδες θανάτους και εξαφανίσεις από το 2014. Υπολογίζεται ότι στην πραγματικότητα το ποσοστό των θανάτων είναι πολύ υψηλότερο, αφού πολλά ναυάγια δεν καταγράφονται πουθενά και δεν υπάρχουν πληροφορίες για αυτά. Αυτά τα ναυάγια χαρακτηρίζονται «αόρατα» και δεν μπορεί κανείς να είναι σίγουρος ούτε για τον αριθμό τους ούτε για το πόσοι άνθρωποι χάθηκαν. Συγκεκριμένα, στις ακτές της Λιβύης έχουν εντοπιστεί εκατοντάδες σωροί ανθρώπων που δε μπορούν να συνδεθούν με κάποιο ναυάγιο⁸. Χαρακτηριστικό της επικινδυνότητας της διαδρομής αυτής είναι ότι το 2022 ποσοστιαία οι μισοί θάνατοι σε όλες τις θαλάσσιες διαδρομές του κόσμου συνέβη στη διαδρομή της Κεντρικής Μεσογείου⁹.

Η διαδρομή αυτή, συνεχίζει να αποτελεί το πιο ενεργό πέρασμα προς την Ευρώπη για όλο το 2023, με τις αφίξεις να είναι οι υψηλότερες από το 2016¹⁰. Περίπου 80 χιλιάδες άνθρωποι προσπάθησαν να αναχωρήσουν από τη Λιβύη το 2022. Από αυτούς το 67%

[Rescue.pdf](#), σελ 13, Costello, C., & Mann, I. (2020). Border Justice: Migration and Accountability for Human Rights Violations. *German Law Journal*, 21(3), 311-334. doi:10.1017/glj.2020.27, σελ 317

⁶ Missing Migrants Project, IOM, available at <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean>

⁷ Irregular border crossings into EU so far this year highest since 2016, FRONTEX, 11/12/2023, Available at: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-so-far-this-year-highest-since-2016-hZ9xWZ>

⁸ IOM, Supra note 6

⁹ IOM, Annual Regional Overview, January-December 2022, *IOM Publications*, https://missingmigrants.iom.int/sites/g/files/tmzbd1601/files/publication/file/IOM_MissingMigrantsProject_Europe%202022.pdf, σελ 1

¹⁰ FRONTEX, Supra note, 7. Με μία αύξηση από την προηγούμενη χρονιά της τάξεως του 61%.

αποβιβάστηκε στην Ιταλία και μόλις το 0,5% στη Μάλτα. Ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 31% παρεμποδίστηκε από το να φτάσει στην Ευρώπη.

Αντίστοιχα, η διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, που περιλαμβάνει τα περάσματα από τη Τουρκία κατά κύριο λόγο προς την Ελλάδα, είδε επίσης μεγάλη αύξηση αφίξεων, της τάξεως του 50% από το ανάλογο διάστημα των έντεκα πρώτων μηνών του 2022.¹¹ Ειδικότερα, στην Ελλάδα το 2023 έφτασαν μέσω θαλάσσης περίπου 38 χιλιάδες άνθρωποι¹².

Σύμφωνα με το Missing Migrants Project του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης 3 χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους προσπαθώντας να διασχίσουν τη Μεσόγειο θάλασσα μόνο το 2022, κάνοντας το έτσι, το έτος με τους περισσότερους θανάτους από το 2017¹³, ενώ το 2023 δυστυχώς, οι θάνατοι παραμένουν σε εξίσου υψηλά επίπεδα.

Κατά το 2023 έχουν φτάσει μέσω θαλάσσης στην ΕΕ περίπου 250 χιλιάδες άνθρωποι, με το μεγαλύτερο ποσοστό να προέρχεται από τη Συρία¹⁴. Μέχρι τον Οκτώβριο του 2023 υπήρξε αύξηση της τάξεως του 77% σε σχέση με το ίδιο διάστημα του προηγούμενου χρόνου¹⁵.

Πρέπει να αναφερθεί ότι οι θαλάσσιες μετακινήσεις καταλήγουν σε πολύ υψηλότερα ποσοστά θανάτων συγκριτικά με τις χερσαίες.¹⁶ Κάποια διαστήματα μπορεί να υπάρχουν καταγεγραμμένα περιστατικά ναυαγίων σε καθημερινή βάση, με το ΔΟΜ να έχει καταγράψει τριάντα περιστατικά μόνο από τον Οκτώβρη¹⁷. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι πρέπει να παραβλέψουμε την επικινδυνότητα, τις άσχημες συνθήκες και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν όσοι προσπαθούν να έρθουν στην Ευρωπαϊκή ήπειρο

¹¹FRONTEX, Supra note, 7. Τέλος, η διαδρομή της δυτικής Μεσογείου αφορά τα περάσματα προς την Ισπανία. Όπως έχει αναφερθεί η εργασία δε θα ασχοληθεί με την κατάσταση στη συγκεκριμένη διαδρομή της Μεσογείου και στην Ισπανία.

¹²Τα δημογραφικά στοιχεία αφορούν την περίοδο μέχρι τον Αύγουστο 2023. Greece Sea arrivals Dashboard - September 2023, UNHCR, 06/12/2023, Available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105226>

¹³ IOM, Supra note 9, σελ 1

¹⁴ Αφορά αφίξεις μέσω θαλάσσης στην Ιταλία, την Ελλάδα, την Ισπανία, την Κύπρο και τη Μάλτα, για υπολογισμό μέχρι 10/12/2023 Operational data portal, UNHCR <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

¹⁵UNHCR Europe Situations: Data and Trends-Arrivals and Displaced Populations - October 2023, UNHCR, 07/12/2023, available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105246>

¹⁶IOM, Supra note 9. Για το έτος 2022 από τις 3167 απώλειες ζωών που κατέγραψε ο IOM, σχεδόν οι 3000 έχασαν τη ζωή τους στο κομμάτι του ταξιδιού που αφορά στο θαλάσσιο πέρασμα

¹⁷IOM, Supra note 6

μέσω χειρσαίων διαδρομών. Όμως, όλες οι έρευνες τονίζουν το πόσο επικίνδυνες είναι οι διαδρομές μέσω θαλάσσης, όπως φαίνεται και από τα ποσοστά των ανθρώπων που έχουν χάσει τη ζωή τους. Τονίζεται λοιπόν, η επιτακτική ανάγκη για ύπαρξη επαρκών δρόμων στην έρευνα και διάσωση.

Η μεγάλη επικινδυνότητα και η ανάγκη για ανάληψη δράσης στην έρευνα και διάσωση έγινε εμφανής σε όλους το καλοκαίρι του 2023 με το ναυάγιο στην θαλάσσια περιοχή της Πύλου, όπου υπολογίζεται ότι έχασαν τη ζωή τους περισσότερα από 600 άτομα¹⁸, χωρίς να μπορεί να είναι κάποιος σίγουρος για τον ακριβή αριθμό, σε ένα από τα χειρότερα ναυάγια στην ιστορία της Μεσογείου. Το πλοiάριο που βυθίστηκε στις 14/06 είχε ξεκινήσει το ταξίδι του πέντε ημέρες νωρίτερα, υπερφορτωμένο με κόσμο, από τη Λιβύη στοχεύοντας να φτάσει στην Ιταλία. Οι έρευνες για το πως ακριβώς συνέβη το ατύχημα είναι ακόμη σε εξέλιξη, όπου εξετάζεται η δράση της Ελληνικής ακτοφυλακής αλλά και της Frontex¹⁹. Υποστηρίζεται από την Ελληνική ακτοφυλακή ότι αρχικά το πλοiό αρνήθηκε την προσφερόμενη βοήθεια, καθώς ο στόχος ήταν η αποβίβαση στην Ιταλία, ισχυρισμός που έρχεται σε αντίθεση με τις μαρτυρίες των διασωθέντων²⁰. Η Frontex αρχικά θεώρησε ότι το πλοiό δε βρισκόταν σε κατάσταση άμεσου κινδύνου για αυτό δεν προχώρησε σε πιο επείγουσες κινήσεις,²¹ ενώ και η Ελληνική ακτοφυλακή είχε ειδοποιηθεί με πληροφορίες για συνθήκες που θα έπρεπε, σύμφωνα με τη Human Rights Watch, τη Διεθνή Αμνηστία και το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, να είχαν ερμηνευθεί ως δείκτες για υψηλό επίπεδο κινδύνου²². Δεν είναι στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας να αναλύσει τα περιστατικά εκείνης της μέρας. Οι μαρτυρίες

¹⁸ Οι επίσημοι θάνατοι αντιστοιχούν σε 80, με 600 περίπου άτομα να μην έχουν βρεθεί

¹⁹ Έρευνα έχει ανοίξει και ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη. Greece: 6 Months On, No Justice for Pylos Shipwreck, *Human Rights Watch*, 13/12/2023, available at: <https://www.hrw.org/news/2023/12/13/greece-6-months-no-justice-pylos-shipwreck>, Greece: the Ombudsman institution opening an independent investigation into the Pylos shipwreck is a welcome step, *Commissioner for Human Rights*, 09/11/2023, available at: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/greece-the-ombudsman-institution-opening-an-independent-investigation-into-the-pylos-shipwreck-is-a-welcome-step>

²⁰ Ibid, Smith, H., Rights groups decry Greek investigation into migrant shipwreck that left more than 500 dead, *The Guardian*, 14/12/2023, available at: https://www.theguardian.com/world/2023/dec/14/rights-groups-decry-greek-investigation-into-migrant-shipwreck-that-left-more-than-500-dead?utm_term=Autofeed&CMP=tw_t_gu&utm_medium&utm_source=Twitter#Echobox=1702523921

²¹ Human Rights Watch, Supra note 19

²² Ibid, Το ζήτημα για το πότε θεωρείται ότι υφίσταται κατάσταση κινδύνου και τα προβλήματα που ανακύπτουν λόγω διαφορετικών ερμηνειών αναφέρονται στο υποκεφάλαιο 2.3.2. Ναυάγιο στην Πύλο: Ζητήματα διεθνούς δικαίου ως προς τη διάσωση στην θάλασσα και την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες 21/06/2023, <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/2153-navagio-stin-pylo-zitimata-diethnoys-dikaiou-os-pros-ti-diasosi-sti-thalassa-kai-tin-prostasia-tis-anthropinis-zois>

για το τι ακριβώς συνέβη δεν βρίσκονται σε συμφωνία²³ και αναμένουμε τα αποτελέσματα της έρευνας ώστε να φανεί πως κατέληξε το συγκεκριμένο πλοίο στη βύθιση. Αναδεικνύεται όμως, για ακόμη μία φορά η σημασία των δράσεων έρευνας και διάσωσης, της κατάλληλης εκτίμησης των πληροφοριών και της έγκαιρης ανάληψης δράσης. Φυσικά, τεράστιας σημασίας είναι η έρευνα για τα αίτια του δυστυχήματος²⁴ και το αν θα μπορούσε να είχε προληφθεί.

Φέτος, έκλεισε μία δεκαετία από ακόμα ένα τραγικό ναυάγιο, αυτή τη φορά στη Λαμπεντούζα της Ιταλίας. Στο ναυάγιο του 2013 έχασαν τη ζωή τους 360 άνθρωποι, αναμεσά τους αρκετά παιδιά. Αφορούσε σε πλοiάριο με 500 περίπου επιβαίνοντες που είχε ξεκινήσει από την Αφρική για να φτάσει στην Ιταλία. Οκτώ ημέρες αργότερα ακόμη ένα ναυάγιο έγινε στην ίδια περιοχή, με 268 θύματα εκ των οποίων 60 ήταν παιδιά²⁵. Οι σκηνές από τα ναυάγια με το πλήθος νεκρών σωμάτων έφεραν αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο και οδήγησαν στο να ληφθούν μέτρα. Στον απόηχο του ναυαγίου μάλιστα, η Ιταλία ξεκίνησε την επιχείρηση Mare Nostrum.

1.2.«Εμφάνιση» SAR MKO στη Μεσόγειο

Η Ιταλία προχώρησε στη διεξαγωγή της επιχείρησης Mare Nostrum τον Οκτώβριο του 2013, ένα χρόνο μετά την καταδίκη της από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Hirsi Jamaa v. Italy για παραβίαση της αρχής της μη-επαναπροώθησης και μικρό διάστημα μετά το

²³ The Guardian, Supra note 20, Ναυάγιο στην Πύλο: Το Λιμενικό διαψεύδει δημοσίευμα της Guardian για «παραλείψεις», *CNN Greece*, 14/12/2023, <https://www.cnn.gr/ellada/story/396378/navagio-stin-pylo-to-limeniko-diapseydei-dimosievma-tis-guardian-gia-paraleipseis>

²⁴ Η σημασία της επαρκούς έρευνας για το περιστατικό τονίστηκε μόλις λίγες ημέρες μετά από την Ευρωπαϊκή Επίτροπο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. «...this is also a legal requirement, stemming from Article 2 (right to life) of the European Convention on Human Rights. State parties have a duty to secure the right to life, which includes the obligation to carry out an effective official investigation when there is reason to believe that an individual has sustained life-threatening injuries, has died, or has disappeared in violent or suspicious circumstances, irrespective of whether those allegedly responsible are state agents or private persons or are unknown» Council of Europe, Commissioner for Human Rights Letter to the Prime Minister of Greece, CommHR/DM/sf 024-2023, 19/07/2023 <https://rm.coe.int/letter-addressed-to-the-prime-minister-of-greece-by-dunja-mijatovic-co/1680ac03ce>

²⁵ Η Λαμπεντούζα αποτελεί ένα από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα λιμάνια για αποβιβάσεις. Το Σεπτέμβριο σε μία ημέρα έφτασαν 112 βάρκες με 5 χιλιάδες ανθρώπους ενώ σε διάστημα λίγων εβδομάδων έχουν αποβιβαστεί στο νησί αρκετές χιλιάδες μετανάστες, οδηγώντας τις υπηρεσίες υποδοχής σε μη δυνατότητα διαχείρισης της κατάστασης. Σε αυτή την προσπάθεια των πλοίων να φτάσουν στο νησί έχουν υπάρξει στο πρόσφατο παρελθόν περιπτώσεις θανάτων. De Bellis, M. Ten years since the Lampedusa shipwreck, what lessons have been learned? *Amnesty International*, 03/10/2023, available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/ten-years-since-the-lampedusa-shipwreck-what-lessons-have-been-learned/>

πολύνεκρο ναυάγιο κοντά στη Λαμπεντούζα^{26 27}. Χαρακτηρίζεται ως «η πρώτη δομημένη ανθρωπιστική αποστολή στη θάλασσα υπό την αιγίδα ενός κράτους με διπλό βασικό καθήκον, τη διάσωση όλων των μεταναστών και την παραπομπή στη δικαιοσύνη όλων των διακινητών»²⁸. Πλοία της επιχείρησης δρούσαν ακόμη και σε κοντινή απόσταση από τις ακτές της Λιβύης και οι διασωθέντες οδηγούνταν στην Ιταλία²⁹. Αποδείχθηκε αποτελεσματική στη μείωση των θανάτων στη θάλασσα, όμως διακόπηκε στα τέλη του 2014 μην έχοντας οικονομική υποστήριξη από τα κράτη μέλη της ΕΕ και έχοντας κατηγορηθεί ότι αποτέλεσε παράγοντα έλξης παράνομων μεταναστών³⁰. Εν συνεχεία η Ιταλική ακτοφυλακή περιορίστηκε στο συντονισμό εμπορικών πλοίων για τη διάσωση μεταναστών όταν υπήρχε περιστατικό κινδύνου³¹.

Μετά το τέλος της Mare Nostrum παρατηρείται στροφή στη στάση της ΕΕ όσον αφορά στην αντιμετώπιση της έρευνας και διάσωσης, με πολιτικές που εστιάζουν στην ασφάλεια των συνόρων και συμφωνίες με τις χώρες προέλευσης για αντιμετώπιση της μετανάστευσης. Το 2014 άρχισαν υπό την Frontex, η επιχείρηση Triton στην κεντρική Μεσόγειο και η επιχείρηση Poseidon στην ανατολική Μεσόγειο. Η επιχείρηση Triton διέθετε μικρότερο budget και αριθμό πλοίων από τη Mare Nostrum τα οποία ανέπτυσε

²⁶ Moreno-Lax, V., Allsopp, J., Tsourdi, L., De Bruycker, P. (2021). *The EU Approach on Migration in the Mediterranean*. Study for LIBE Committee, 1-216, σελ 76

²⁷ Το ναυάγιο στη Λαμπεντούζα οδήγησε στην ανάληψη αριθμού πρωτοβουλιών, καθώς και πλήθους πολιτικών λόγων. Για παράδειγμα, ακολούθησε η επίσκεψη του Πάπα στο νησί, ο λόγος του Manuel Barroso που κατάληξε στην αύξηση κονδυλίων για την Frontex κα. Heller, C., Pécoud, A. (2018). Counting Migrants' Deaths at the Border: From Civil Society Counterstatistics to (Inter)Governmental Recuperation. *IMI Working Paper Series*, 143, 1 - 20. doi:10.1177/0002764219882996, σελ 11, Gloninger, G. M. (2019). From Humanitarian Rescue to Border Security: Managing Migration in the Central Mediterranean. *European Journal of Migration and Law*, 21(4), 459–485. doi:10.1163/15718166-12340061, σελ 469, Cusumano, E., & Pattison, J. (2018). The non-governmental provision of search and rescue in the Mediterranean and the abdication of state responsibility. *Cambridge Review of International Affairs*, 31(1), 53–75. <https://doi.org/10.1080/09557571.2018.1477118>, σελ 55

²⁸ Esperti, M. (2019). Rescuing Migrants in the Central Mediterranean: The Emergence of a New Civil Humanitarianism at the Maritime Border. *American Behavioral Scientist*, 64(4), 436–455. doi:10.1177/0002764219882976, σελ. 441, Heller & Pécoud, Supra note 27, σελ 11, Gloninger, Supra note 27, σελ 469

²⁹ Heller & Pezzani(2016), Supra note 5, σελ 22

³⁰ Κατηγορήθηκε ότι αποτέλεσε «bridge to Europe» Η Ιταλική Κυβέρνηση είχε ζητήσει τη συνδρομή της ΕΕ ώστε η επιχείρηση να γίνει Ευρωπαϊκή. Ibid, σελ 7, Cusumano, E., Villa, M. (2020). *Over troubled waters: maritime rescue operations in the Central Mediterranean*, In «Route Migration in West and North Africa and across the Mediterranean: Trends, risks, development and governance», International Organization for Migration (IOM). <https://publications.iom.int/books/migration-west-and-north-africa-and-across-mediterranean> , σελ 202, Gloninger, Supra note 27, σελ 470-471, Heller & Pécoud, Supra note 27, σελ 15

³¹ Esperti, Supra note 28, σελ. 442

μακριά από τις Λιβυκές ακτές και το βασικότερο δεν είχε ως προτεραιότητα την έρευνα και διάσωση³² αλλά τον συνοριακό έλεγχο^{33 34}.

Η μη προτεραιοποίηση της SAR στην εντολή(mandate) της, αποτελούσε προσπάθεια αποτροπής των ταξιδιών των μεταναστών προς την Ευρώπη. Αναφερόμενος στην επιχείρηση Triton ο Γενικός Διευθυντής της Frontex Leggeri δήλωσε ότι η «προληπτική» δράση έρευνας και διάσωσης³⁵ δε βρίσκεται στην εντολή της Frontex ούτε της ΕΕ, τονίζοντας ότι δε πρέπει να ενθαρρύνονται οι διακινητές³⁶. Ο στόχος αυτός δεν επετεύχθη και το αποτέλεσμα εκείνη την περίοδο ήταν να αυξηθεί ο αριθμός των ζωών που χάθηκαν στη Μεσόγειο³⁷.

Το 2015 η ΕΕ προχώρησε στην επιχείρηση EUNAVFOR MED στη δυτική και κεντρική Μεσόγειο η οποία επίσης δεν είχε ως προτεραιότητα την έρευνα και διάσωση. Η λεγόμενη επιχείρηση Sophia στόχευε στη διάλυση των δικτύων των διακινητών μέσω και της καταστροφής των πλοιαρίων που χρησιμοποιούνταν από τους διακινητές. Η

³² Heller & Pezzani, Supra note 5, σελ 7, 39 Heller & Pécoud, Supra note 27, σελ 14, Cusumano, E., & Villa, M. (2021). From “Angels” to “Vice Smugglers”: The Criminalization of Sea Rescue NGOs in Italy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(1), 23–40. <https://doi.org/10.1007/s10610-020-09464-1>, σελ 25

³³ Αργότερα η εντολή της επιχείρησης επεκτάθηκε ώστε να καταστεί υπεύθυνη για τον έλεγχο όλων των συνόρων της ΕΕ με εξουσίες ανάλογες με αυτές των εθνικών αρχών. Lloyd-Damnjanovic, I., Criminalisation of Search-and-Rescue Operations in the Mediterranean Has Been Accompanied by Rising Migrant Death Rate, *Migration Policy Institute*, 09/10/2020, available at: <https://www.migrationpolicy.org/article/criminalization-rescue-operations-mediterranean-rising-deaths>

³⁴ Το 2018 αντικαταστάθηκε από την επιχείρηση Themis, η οποία επίσης δεν είχε ως προτεραιότητα τη SAR στην εντολή της Gloninger, Supra note 27, σελ 472, Markard, N., Stiller, M., Farahat, A., Kienzle, I., Kiesling, J. (2023). Support for civil search and rescue activities. *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*, 1-40, σελ 11, Van Berckel Smit, J. (2020). Taking Onboard the Issue of Disembarkation: The Mediterranean Need for Responsibility-Sharing after the Malta Declaration. *European Journal of Migration and Law*, 22, 492–517. <https://doi.org/10.1163/15718166-12340086>, σελ 493

³⁵ Ως προληπτική ορίζεται η δράση που έχει ως βασικό επιχειρησιακό σκοπό την έρευνα και διάσωση. Όσοι δραστηριοποιούνται στην προληπτική SAR τοποθετούν τα πλοία σε ευρύτερες περιοχές που μπορεί οι μετανάστες να κινδυνεύσουν και ψάχνουν ενεργά πλοία σε κίνδυνο. Μετά τη mare nostrum προληπτική SAR πραγματοποιούν μόνο οι ΜΚΟ. Η έρευνα και διάσωση ως δράση από τη Frontex τελείται στα πλαίσια του ελέγχου των συνόρων μέχρι και σήμερα. Heller, C., & Pezzani, L. (2017). Blaming The Rescuers Criminalising Solidarity, Re-Enforcing Deterrence, *Forensic Architecture*, 1-70, https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2023/04/2017_Report_Blaming-The-Rescuers.pdf σελ. 5, Markard et al., Supra note 34, σελ 11

³⁶ Kingsley, P., Traynor, I. EU borders chief says saving migrants’ lives “shouldn’t be priority” for patrols. *The Guardian*, 22/04/2015, available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/22/eu-borders-chief-says-saving-migrants-lives-cannot-be-priority-for-patrols>, Lloyd-Damnjanovic, Supra note 33

³⁷ Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής επιτροπής Juncker δήλωσε « Ήταν ένα σοβαρό λάθος να οδηγήσουμε την επιχείρηση Mare Nostrum να σταματήσει. Κόστισε ζωές». Heller & Pezzani(2017), Supra note 35, σελ. 5. Heller & Pezzani (2016), Supra note 5, σελ 7

διάσωση όσων ήταν σε κίνδυνο ερχόταν ως επακόλουθο των συνοριακών ελέγχων και της καταπολέμησης της διακίνησης, επιβεβαιώνοντας τα όσα προαναφέρθηκαν³⁸ ³⁹.

Ένα ακόμη ζήτημα που ανέκυψε την περίοδο αυτή στη Μεσόγειο αφορά στην εκτέλεση διαδικασιών έρευνας και διάσωσης από εμπορικά πλοία. Υπήρξαν περιπτώσεις όπου εμπορικά πλοία ανέλαβαν να προχωρήσουν σε επιχείρηση διάσωσης, τηρώντας τις νομικές υποχρεώσεις τους και πράττοντας ότι ήταν δυνατό ώστε να διασώσουν τα άτομα που κινδύνευαν, όμως αυτό δεν κατέστη δυνατό. Τα περιστατικά αυτά κατέδειξαν τις δυσκολίες που ανακύπτουν για τα μεγάλα εμπορικά πλοία που είναι μη κατάλληλα για να συμμετέχουν σε δύσκολες επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης⁴⁰.

Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι υπήρχαν περιπτώσεις στο παρελθόν όπου ιδιώτες που συμμετείχαν σε διασώσεις είχαν διωχθεί ποινικά αποτελούσε παράγοντα αποτροπής παροχής βοήθειας.

Την περίοδο λοιπόν, μετά το τέλος της Mare Nostrum με τις υπάρχουσες επιχειρήσεις στη Μεσόγειο να μην εστιάζουν στην έρευνα και διάσωση και τα κράτη να εμφανίζονται απρόθυμα να αναλάβουν την ανάληψη της υποχρέωσης, εστιάζοντας σε πολιτικές αποτροπής, δημιουργήθηκε μεγάλο κενό⁴¹. Ταυτόχρονα, την περίοδο εκείνη

³⁸ Η επιχείρηση Sophia ξεκίνησε τη δράση της αφού είχαν αρχίσει να δραστηριοποιούνται οι SAR MKO στη Μεσόγειο θάλασσα. Το 2019 αντικαταστάθηκε από την Επιχείρηση Iriini, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στην καταπολέμηση του εμπορίου ναρκωτικών, όπλων και καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Gloninger, Supra note 27, σελ 474-475, Del Valle, H. (2016). Search and Rescue in the Mediterranean Sea: Negotiating Political Differences. *Refugee Survey Quarterly*, 35(2), 22–40. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdw002>, σελ 37-38, Del Valle, H. *Civil-Military Cooperation in the Mediterranean Sea. Lessons Not Learnt*. In Cusumano, E, Hofmaier, S. «Projecting Resilience across the Mediterranean». Basingstoke: Palgrave, 2019, σελ 277, Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ 26, Galani, S. (2022). Tensions and Cooperation in Realizing Maritime Security in the Mediterranean Sea: The Examples of Maritime Terrorism and Irregular Migration. *The Italian Yearbook of International Law Online*, 31(1), 91–115. <https://doi.org/10.1163/22116133-03101006>, σελ 94

³⁹ Παρά το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αυτές δεν έχουν στην εντολή τους την διενέργεια προληπτικής SAR πρέπει να αναφερθεί ότι από το 2015 μέχρι τον Απρίλιο του 2023 προχώρησαν σε περίπου 200 χιλιάδες διασώσεις. Infographic-Lives saved in EU Mediterranean operations (2015-2023), *Council of Europe*, <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/saving-lives-sea/>

⁴⁰ Τα εμπορικά πλοία επωμίστηκαν μεγάλο βάρος καθώς δεν υπήρχε ενεργή ανάμειξη από κρατικές ή Ευρωπαϊκές δράσεις. Χαρακτηριστικά τους πρώτους μήνες του 2015 το 30% όλων των διασώσεων πραγματοποιήθηκαν από εμπορικά πλοία. Heller & Pezzani (2016), Supra note 5, σελ 6,8, Carrera, S., Vosyliūtė L., Smialowski S., Allsopp J. and Sanchez G. (2018 b), Fit for purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants: Update Study, Study for the EP Petitions Committee (PETI) *European Parliament*, 1-182, σελ 70

⁴¹ Ghezlbash, D., Moreno-Lax, V., Klein, N., & Opeskin, B. (2018). SECURITIZATION OF SEARCH AND RESCUE AT SEA: THE RESPONSE TO BOAT MIGRATION IN THE MEDITERRANEAN

υπήρξε μία πολύ μεγάλη αύξηση όσων προσπαθούσαν να φτάσουν δια θαλάσσης στην Ευρώπη, ξεπερνώντας το ένα εκατομμύριο αφίξεις το 2015, νούμερο σχεδόν έξι φορές υψηλότερο από τον προηγούμενο χρόνο⁴². Το κενό που δημιουργήθηκε και οι συνεχιζόμενες αυξανόμενες ανάγκες έγιναν αντιληπτά από τις ΜΚΟ που με τη δράση τους προσπάθησαν να το καλύψουν⁴³.

2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΚΟ ΠΟΥ ΔΙΕΞΑΓΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η υποχρέωση διάσωσης μεταναστών στη θάλασσα στηρίζεται σε ένα πλαίσιο κανόνων που πηγάζουν από διάφορες συνθήκες και έχει τη βάση της στο Διεθνές δίκαιο της θάλασσας, το Δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Προσφυγικό δίκαιο⁴⁴. Περιλαμβάνει ένα ευρύ πλέγμα δρώντων όπως κράτη, πλοία, κρατικά ή ιδιωτικά ή πλοία ΜΚΟ, διεθνείς Οργανισμούς. Προκύπτουν υποχρεώσεις τόσο σε κράτη όσο και στα «πλοία». Τα κράτη μπορεί να συμμετέχουν ως κράτη σημαίας, παράκτια κράτη, κράτη στον οποίοι τη SAR ζώνη λαμβάνει χώρα μία διάσωση, κράτη προέλευσης των διασωθέντων⁴⁵. Καθίσταται ζωτικής σημασίας όλοι οι δρώντες να συνεργάζονται επαρκώς και αποτελεσματικά. Μία διάσωση δε μπορεί να φτάσει στο τέλος της χωρίς τη συμμετοχή και συνεργασία των κρατών. Η διενέργεια της έρευνας και διάσωσης ξεκινά με την απομάκρυνση των ατόμων από τον κίνδυνο στη θάλασσα και τελειώνει μετά την αποβίβαση, σε μέρος όπου αυτά δεν κινδυνεύουν⁴⁶. Το νομικό πλαίσιο που διέπει το καθεστώς της έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα είναι συνεπώς πολυεπίπεδο και οι επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης συχνά επηρεάζονται από κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα και γενικότερες στρατηγικές που ανακύπτουν ανάλογα με τις περιστάσεις. Η δράση των SAR ΜΚΟ στη Μεσόγειο έχει τα τελευταία χρόνια καταστεί

AND OFFSHORE AUSTRALIA. *International and Comparative Law Quarterly*, 67(2), 315–351. <https://doi.org/10.1017/S0020589317000562>, σελ 317

⁴² Lloyd-Damjanovic, Supra note 33, Cusumano, E. (2017), Emptying the sea with a spoon? Non-governmental providers of migrants search and rescue in the Mediterranean, *Marine Policy*, 75, 91-98. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2016.10.008>, σελ 91

⁴³ Van Berckel Smit, Supra note 34, σελ 493-494

⁴⁴ Ακόμη, το Ποινικό δίκαιο έχει καταλάβει τις τελευταίες δεκαετίες σημαντική θέση στις διαδικασίες που αφορούν στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης μεταναστών που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα.

⁴⁵ Gauci, J. (2020). *When Private Vessels Rescue Migrants and Refugees: A Mapping of Legal Considerations*. *British Institute of International and Comparative Law*, Mirpuri Foundation, 1-30, https://www.biiicl.org/documents/124_private_vessels_research.pdf σελ 5

⁴⁶ O'Brien, Supra note 4, σελ 724.

ζωτικής σημασίας. Πρόκειται για την περιοχή που αποτελεί το κέντρο των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης στην Ευρώπη.⁴⁷

2.1 Βασικές αρχές λειτουργίας ΜΚΟ

Οι ΜΚΟ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις μέρες μας, καλύπτοντας κενά που δε μπορούν να αντιμετωπίσουν το κράτος και οι ιδιωτικοί φορείς. Το φάσμα δραστηριοποίησής τους είναι εκτενές και αποτελούν την πιο δυναμική εκπροσώπηση της οργανωμένης κοινωνίας πολιτών. Τις τελευταίες δεκαετίες ο αριθμός αλλά και ο ρόλος τους αυξάνει παγκοσμίως.

Ο όρος Μη Κυβερνητική Οργάνωση πρωτοεμφανίζεται στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών⁴⁸ και από τότε αρχίζει να χρησιμοποιείται σε πλήθος διεθνών εγγράφων. Λόγω των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ τους, δεν έχει καταστεί δυνατό να υπάρξει συμφωνία στον ορισμό του όρου.⁴⁹

Προσπάθειες για αναγνώριση του νομικού καθεστώτος των ΜΚΟ ξεκίνησαν πριν περισσότερο από έναν αιώνα. Η πρώτη σημαντική Ευρωπαϊκή Σύμβαση που αφορούσε στο θέμα υπεγράφη το 1986 στο Στρασβούργο. Πρόκειται για την Ευρωπαϊκή σύμβαση για την αναγνώριση νομικής προσωπικότητας στις Διεθνείς ΜΚΟ⁵⁰.

Το 2007 το Συμβούλιο της Ευρώπης προχώρησε στη Σύσταση 14/2007 για το νομικό καθεστώς των ΜΚΟ, όπου τονίζεται η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναγνωρίζεται η ίδια η ύπαρξή

⁴⁷ Ghezelbash, Supra note 41, σελ 318

⁴⁸ United Nations, *Charter of the United Nations*, 24 October 1945, 1 UNTS XVI

⁴⁹ Ένας από τους πλέον αποδεκτούς ορισμούς, είναι αυτός της Παγκόσμιας Τράπεζας με βάση τον οποίο ορίζονται ως ΜΚΟ : «οι οργανισμοί εκείνοι που είναι ολοκληρωτικά ή σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητοι από την Κυβέρνηση και χαρακτηρίζονται κατά κύριο λόγο από ανθρωπιστικά και συνεργατικά κίνητρα και όχι από εμπορικούς σκοπούς. Αποτελούν ιδιωτικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν δράση σχετικά με την ανακούφιση όσων υποφέρουν, την προαγωγή των συμφερόντων των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών» Paul, S., & Israel, A. (1991). *Nongovernmental Organizations and the World Bank: Cooperation for Development*, Report no. 10155. Washington, D.C.: *The World Bank*, σελ. 21

⁵⁰ Σε ισχύ από το 1991. Η Συνθήκη στο Προοίμιο αναγνωρίζει το ρόλο και τη σημασία της δουλειάς των ΜΚΟ. European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations. Council of Europe Treaty Series 124, Council of Europe, 1986

τους ως εκδήλωση του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, το οποίο αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα σε μία Δημοκρατία και βασικό στοιχείο του κράτους δικαίου⁵¹.

Τα κράτη οφείλουν να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα της ελευθερίας συνείδησης, έκφρασης και του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι⁵². Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι αναγνωρίζεται ως ουσιώδες για την προαγωγή της δημοκρατίας. Υπάρχει πλήθος Αποφάσεων και άλλων κειμένων που τονίζουν τη σημασία του⁵³.

Στη Διακήρυξη της ΓΣ των ΗΕ για το Δικαίωμα και την Ευθύνη των Ατόμων και Κοινωνικών Ομάδων και Φορέων για την Προώθηση και Προάσπιση των Διεθνών Αναγνωρισμένων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το Άρθρο 1 αναφέρεται στο δικαίωμα του κάθε ατόμου στην προάσπιση και υλοποίηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επίσης, στο Άρθρο 5 αναφέρεται το δικαίωμα σύστασης ΜΚΟ για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στο Άρθρο 9 καταγράφεται το δικαίωμα καταγγελίας κυβερνητικών οργάνων, εφόσον υπάρχουν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο άρθρο 12 αναφέρεται η υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίζει την προστασία των υπερασπιστών δικαιωμάτων των ανθρώπων από όποια μορφή βίας⁵⁴. Τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν

⁵¹ Αναφέρονται οι βασικές αρχές που διέπουν τις ΜΚΟ *Recommendation CM/Rec(2007)14 and explanatory memorandum on Legal status of non-governmental organisations in Europe, on 10 October 2007*, Council of Europe: Committee of Ministers, 10 October 2007, σελ.5-6, Ferstman, C. (2019). USING CRIMINAL LAW TO RESTRICT THE WORK OF NGOS SUPPORTING REFUGEES AND OTHER MIGRANTS IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES, Thematic Study on behalf of the Expert Council on NGO Law of the Conference of INGOs of the Council of Europe. *Council of Europe*, available at: <https://www.refworld.org/docid/5e1883c04.html> ,σελ13 Carrera et al.(2018b), Supra note 40, σελ 88-89

⁵² Τα θεμελιώδη δικαιώματα αυτά βρίσκονται στα Άρθρα 9, 10 και 11 της ΕΣΔΑ. Άρθρο 9: Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, Άρθρο 10: Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, Άρθρο 11: Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι εκτός από το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ αντλείται από το άρθρο 12 του Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ αλλά και το άρθρο 21 της Διεθνούς Συνθήκης για ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Council of Europe Treaty Series 005, Council of Europe, 1950, *Charter of Fundamental Rights of the European Union* [2012] OJ C326/02, *International Covenant on Civil and Political Rights*, UNGA, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999

⁵³ Η Επιτροπή Βενετίας του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει τονίσει ότι η ελευθερία του συνέρχεσθαι είναι προαπαιτούμενη για την ύπαρξη άλλων θεμελιωδών ελευθεριών. Carrera et al.(2018b), Supra note 40, σελ 89. Ferstman, Supra note 51, para 33-36, όπως Council of Europe Venice Commission and OSCE/ODIHR, *Joint Guidelines on Freedom of Association*, Study no. 706/2012 OSCE/ODIHR Legis-Nr: GDL-FOASS/263/2014, CDL-AD(2014)046, 17 December 2014, para. 19 κ.α

⁵⁴ Άρθρο 1 «everyone has the right, individually and in association with others, to promote and to strive for the protection and realization of human rights and fundamental freedoms at the national and international levels» UN General Assembly, *Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms : resolution / adopted by the General Assembly*, 8 March 1999, A/RES/53/144

μέτρα και να απέχουν από πράξεις ώστε να διασφαλίζουν αυτά τα δικαιώματα. Ακόμη, πρέπει να αναφερθεί ο ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία των ΜΚΟ σεβασμός της αρχής της ανεξαρτησίας, χωρίς παρεμβάσεις και χωρίς καμία διάκριση⁵⁵.

Η συνεισφορά των ΜΚΟ χαρακτηρίζεται ως ιστορική στην Ευρώπη για την ενίσχυση και διασφάλιση της Δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου⁵⁶ και αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ως προς τη λογοδοσία των Κυβερνήσεων⁵⁷. Οι αναφερθείσες αρχές αποτελούν βάση για τη λειτουργία όλων των ΜΚΟ.

2.2. Δικαίωμα διεξαγωγής επιχειρήσεων SAR ΜΚΟ υπό το Δίκαιο της θάλασσας

Αρχικά, πρέπει να αναφερθούν τα δικαιώματα των SAR ΜΚΟ πλοίων να πλέουν στη Μεσόγειο θάλασσα και να προχωρούν στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Όσον αφορά στην ανοιχτή θάλασσα, όλα τα πλοία χαίρουν του δικαιώματος της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας. Το ίδιο ισχύει και με την ΑΟΖ ενός κράτους⁵⁸. Επιπλέον, τα παράκτια κράτη δεν έχουν δικαίωμα να παρεμποδίζουν τον πλου διέλευσης σε στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας⁵⁹.

Τα κράτη ασκούν κυριαρχία στην ηπειρωτική επικράτεια και τα παράκτια ύδατα⁶⁰ συμπεριλαμβανομένων των υδάτων των λιμανιών τους και αποτελεί κυριαρχικό τους

⁵⁵Council of Europe Venice Commission and OSCE ODIHR (2015), Guidelines on Freedom of Association, Warsaw, para 29,30, Principles 4,5, Ferstman, Supra note 51, Para 45, Carrera et al., Supra note 40, σελ 90

⁵⁶*Recommendation CM/Rec(2007*, Supra note 51, προοίμιο

⁵⁷ Η περιγραφή των Αρχών που βασίζεται η λειτουργία των ΜΚΟ, οι Αποφάσεις και τα κείμενα από τα οποία προκύπτουν είναι καθαρά ενδεικτική, ώστε να καταστεί εμφανής η σημασία της δράσης τους και τα προβλήματα που δημιουργεί ο μη σεβασμός τους σε όλη την κοινωνία.

⁵⁸ Άρθρο 87 1(α) 1. The high seas are open to all States, whether coastal or land-locked.... It comprises, inter alia, both for coastal and land-locked States: (a) freedom of navigation;», Άρθρο 90 « Every State, whether coastal or land-locked, has the right to sail ships flying its flag on the high seas.» Αναφορικά με την ΑΟΖ: Άρθρο 58 « 1. In the exclusive economic zone, all States, whether coastal or land-locked, enjoy, subject to the relevant provisions of this Convention, the freedoms referred to in article 87 of navigation...» United Nations Convention on the Law of the Sea, 10 Δεκεμβρίου 1982, 1833 UNTS 397. Πέραν των χωρικών υδάτων οι υπόλοιπες θαλάσσιες ζώνες ανήκουν στα διεθνή ύδατα συνεπώς όλα τα πλοία υπό όποια χώρα έχουν δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Supra note 22

⁵⁹ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 38 «1. In straits referred to in article 37, all ships and aircraft enjoy the right of transit passage, which shall not be impeded....» Άρθρο 44 «States bordering straits shall not hamper transit passage and shall give appropriate publicity to any danger to navigation....»

⁶⁰ Ibid, Άρθρο 2 «1. The sovereignty of a coastal State extends, beyond its land territory and internal waters and, in the case of an archipelagic State, its archipelagic waters, to an adjacent belt of sea, described as the territorial sea.»

δικαίωμα ο έλεγχος της εισόδου στα λιμάνια τους⁶¹. Υπάρχει όμως εξαίρεση όταν πρόκειται για ελλιμενισή πλοίου το οποίο βρίσκεται σε κίνδυνο. Βάσει εθιμικού δικαίου όταν πλοίο ή οι επιβαίνοντες σε αυτό διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο, τότε μπορεί να καταπλεύσει στο πλησιέστερο λιμάνι ανεξάρτητα από απαγορεύσεις του κράτους⁶². Η πρόσβαση μπορεί να ανασταλεί, εάν για παράδειγμα απειλείται η ασφάλεια του κράτους, λαμβάνοντας παράλληλα μέτρα για να προστατευθεί η ζωή όσων παραμένουν εν πλω⁶⁴.

Όλα τα πλοία απολαμβάνουν το δικαίωμα της αβλαβούς διέλευσης στα χωρικά ύδατα κράτους. Τα παράκτια κράτη επιτρέπουν την αβλαβή διέλευση πλοίων ξένης σημαίας όταν αυτή δε διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη και την ασφάλειά τους⁶⁵. Υφίσταται κατάλογος δραστηριοτήτων που θεωρείται ότι μπορούν να διαταράξουν την

⁶¹ Ibid, άρθρο 25 «1. The coastal State may take the necessary steps in its territorial sea to prevent passage which is not innocent». Αυτό επιβεβαιώθηκε στην Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου στην Υπόθεση των Στρατιωτικών και Παραστρατιωτικών Ενεργειών εντός και κατά της Νικαράγουα., Galani, S. (2021). PORT CLOSURES AND PERSONS AT SEA IN INTERNATIONAL LAW. *International and Comparative Law Quarterly*, 70(3), <https://doi.org/10.1017/S0020589321000233>, σελ 608-609, Παπασταυρίδης, Supra note 4, σελ 354

⁶² Σοβαρό λόγο κινδύνου μπορεί να αποτελεί μία μηχανική βλάβη, άσχημες καιρικές συνθήκες είτε άλλη αιτία. Παπασταυρίδης, Supra note 4, σελ 355, Papastavridis, E. “Sea Watch cases before the EU Court of Justice: An analysis of International Law of the Sea” *EU Immigration and Asylum Law and Policy*, 12/12/2022 Available at: <https://eumigrationlawblog.eu/sea-watch-cases-before-the-eu-court-of-justice-an-analysis-of-international-law-of-the-sea/>, Tanaka, Y. The International Law of the Sea. (Cambridge University Press, 2012), σελ.81

⁶³ Η κατάσταση κινδύνου σύμφωνα με την ILC «...may at most include a situation of serious danger, but not necessarily one that jeopardizes the very existence of the person concerned...», para 4, *Rainbow Warrior (New Zealand v France)*, France New Zealand Arbitration Tribunal, 82 I.L.R. 500, 30 Apr 1990, σελ. 254, Barnes, R. (2004). Refugee Law At Sea. *International and Comparative Law Quarterly*, 53(1), 47–77. <https://doi.org/10.1093/iclq/53.1.47>, σελ 60

⁶⁴ Παπασταυρίδης, Supra note 4, σελ 355

⁶⁵ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 17 «Subject to this Convention, ships of all States, whether coastal or land-locked, enjoy the right of innocent passage through the territorial sea», Άρθρο 19(1). «Passage is innocent so long as it is not prejudicial to the peace, good order or security of the coastal State». Άρθρο 24 (1) «The coastal State shall not hamper the innocent passage of foreign ships through the territorial sea except in accordance with this Convention....» Το δικαίωμα της αβλαβούς διέλευσης αποτελεί βασική αξία του δικαιώματος στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα. Galani, S. (2020). Assessing Maritime Security and Human Rights: The Role of the EU and its Member States in the Protection of Human Rights in the Maritime Domain. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 35, 325-347. doi:10.1163/15718085-23441006, σελ 340

ασφάλειά τους⁶⁶. Σε αυτή την περίπτωση το κράτος έχει δικαίωμα να λάβει μέτρα⁶⁷. Η αβλαβής διέλευση πρέπει να είναι συνεχής και ταχεία, αλλά υφίσταται εξαίρεση εάν παρουσιαστεί ανάγκη λόγω κινδύνου ή προς παροχή βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει⁶⁸. Ακόμη, όλα τα πλοία απολαμβάνουν το δικαίωμα πλου διέλευσης, το οποίο δε μπορεί να ανασταλεί από κάποιο κράτος.⁶⁹

2.3. Υποχρέωση παροχής βοήθειας υπό το Δίκαιο της θάλασσας

Η υποχρέωση παροχής βοήθειας και διάσωσης στη θάλασσα αποτελεί θεμελιώδη κανόνα του διεθνούς δικαίου, ο οποίος έχει ενσωματωθεί σε ευρέως επικυρωμένες διεθνείς συνθήκες⁷⁰. Αποτελεί υποχρέωση των κρατών αλλά και μη κρατικών δρώντων. Η υποχρέωση του πλοιάρχου⁷¹ να παρέχει βοήθεια στη θάλασσα βρίσκεται σε αρκετές συμβάσεις για το δίκαιο της θάλασσας και δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση. Ζήτημα ανακύπτει κατά την εφαρμογή της υποχρέωσης αυτής⁷².

Ο οποιοσδήποτε κανόνας που αφορά στην παροχή βοήθειας στη θάλασσα βασίζεται στην παρουσία δύο στοιχείων: την ύπαρξη πλοίου σε κατάσταση ανάγκης και στην ύπαρξη κάποιου που έχει τη δυνατότητα παροχής βοήθειας. Η υποχρέωση του

⁶⁶UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 19(2). Γαλάνη, Σ. (2023). Η Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας και η Θαλάσσια Ασφάλεια: Βασικές Αρχές και Σύγχρονες Προκλήσεις. *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής*, Τεύχος 6-7, 126-148, σελ131. Όσον αφορά, στο ζήτημα της μετανάστευσης Βλ. Άρθρο 19(2.g). «...the loading or unloading of any commodity, currency or person contrary to the customs, fiscal, immigration or sanitary laws and regulations of the coastal State; » Η διάσωση ατόμων σε κίνδυνο δεν αποτελεί πράξη που έρχεται σε αντίθεση με τους νόμους μετανάστευσης μιας χώρας. Gombeer, K., Fink, M. (2018), Non-Governmental Organisations and Search and Rescue at Sea. *Maritime Safety and Security Law Journal*, 4, σελ 12

⁶⁷ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 25 «1. The coastal State may take the necessary steps in its territorial sea to prevent passage which is not innocent...»

⁶⁸ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 18(2) «Passage shall be continuous and expeditious. However, passage includes stopping and anchoring, but only in so far as the same are incidental to ordinary navigation or are rendered necessary by force majeure or distress or for the purpose of rendering assistance to persons, ships or aircraft in danger or distress». Το συγκεκριμένο άρθρο είναι σημαντικό για τη δράση των SAR MKO

⁶⁹ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 44, Γαλάνη, Supra note 66, σελ 133

⁷⁰ Αποτελεί έναν από τους παλαιότερους και πιο θεμελιώδεις κανόνες του Δικαίου της θάλασσας. Barnes, Supra note 63, σελ. 49, Papanicolopulu, I. (2022) The Historical Origins of the Duty to Save Life at Sea in International Law, *Journal of the History of International Law*, 24, 149-188 doi:10.1163/15718050-12340199, σελ 150

⁷¹ Στην παρούσα εργασία ο όρος «πλοίαρχος» ή «κυβερνήτης» («Shipmaster») όπως αναγράφεται στις Συνθήκες εναλλάσσεται με τον όρο «πλοίο», αναφερόμενο στη SAR MKO, η οποία είναι υπεύθυνη για τις δράσεις του πλοίου, οπότε χρησιμοποιούνται ως συνώνυμες έννοιες

⁷² Mallia, P. *Migrant smuggling by sea. Combating a Current Threat to Maritime Security through the Creation of a Cooperative Framework* (Leiden;Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2010), σελ 99

πλοίαρχου για παροχή βοήθειας σε άλλο πλοίο σε κίνδυνο αναφέρεται σε κάποιες εθνικές νομοθεσίες ήδη τον 19^ο αιώνα,⁷³ επιβεβαιώνεται ως κανόνας εθιμικού διεθνούς δικαίου στη Διάσκεψη της Ουάσιγκτον το 1889 και κωδικοποιείται στην αρχή του 20^{ου} αιώνα⁷⁴ με την υπογραφή το 1910 της Σύμβασης για την Ενοποίηση Ορισμένων Νομικών Κανόνων σχετικά με την Επιθαλάσσια Αρωγή και Διάσωση στη Θάλασσα. Εκεί αναφέρεται ότι ο πλοίαρχος υποχρεούται να παράσχει βοήθεια σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα, ακόμη και σε εχθρό^{75 76}. Παρατηρείται από τα αναφερθέντα ότι ήδη από το 1910 η παροχή βοήθειας από ένα «πλοίο» σε ένα άλλο όταν κινδυνεύει αποτελεί εθιμικό και συμβατικό κανόνα του Διεθνούς Δικαίου^{77 78}. Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου έχει από το 1950 αναφέρει ότι η υποχρέωση των πλοιάρχων για παροχή διάσωσης στη θάλασσα είναι κανόνας Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου⁷⁹.

Προκύπτει ότι η προστασία της ανθρώπινης ζωής στη θάλασσα αποτελεί υποχρέωση όλων των δρώντων, κρατικών και μη, αφού η υποχρέωση παροχής βοήθειας σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα έχει εδώ και αιώνες απευθυνθεί σε μη κρατικούς δρώντες⁸⁰.

⁷³ Πριν τον 19ο αιώνα η βοήθεια σχεδόν αποκλειστικά παρεχόταν από την ξηρά με την ύπαρξη λίγων κανόνων για παροχή βοήθειας από ένα πλοίο σε ένα άλλο λόγω έλλειψης δυνατοτήτων. Οι πρώτοι κανόνες αφορούσαν στο να μη προβούν σε πράξεις που θα πλήξουν όσους φτάσουν στην ακτή και να επιτρέπεται στα πλοία σε κίνδυνο να δένουν σε λιμάνι. Papanicopolulu (2022), Supra note 70, σελ.153-160, 163

⁷⁴ Κείμενα soft law με την υποχρέωση του πλοίαρχου για παροχή βοήθειας υπάρχουν ήδη τουλάχιστον από το 1885, αλλά δεν υφίσταται Διεθνής Συνθήκη που να καταπιάνεται με την υποχρέωση της παροχής βοήθειας στη θάλασσα. Ibid, σελ 170-171, 175-176, Attard, F. (2017). The Contemporary Significance of Early Efforts to Codify the Duty to Render Assistance at Sea, *Benedict's Maritime Bulletin*, 15(2), 61-114, σελ. 67-68

⁷⁵ Η έννοια του πλοίαρχου αναφέρεται σε όποιον έχει εξουσία να αποφασίσει για το πλοίο όταν προκύψει η ανάγκη παροχής βοήθειας. Πάντα υπό την προϋπόθεση ότι δεν προκύπτει σοβαρός κίνδυνος για το πλοίο, το πλήρωμα και τους επιβάτες. Άρθρο 11. "Every master is bound, so far as he can do so without serious danger to his vessel, her crew and her passengers, to render assistance to everybody, even though as enemy, found at sea in danger of being lost". Convention for the Unification of Certain Rules of Law respecting Assistance and Salvage at Sea 1910. <http://www.admiraltylawguide.com/conven/salvage1910.html>, De Vittor, F., Massimo, S.(2018) Distributing Responsibilities between Shipmasters and the Different States Involved in SAR Disasters. *Italian Yearbook of International Law*, 28, 77-95, σελ 78, Ibid σελ. 49

⁷⁶ Η συμπερίληψη της φράσης για παροχή βοήθειας «ακόμα και σε εχθρό» δείχνει την υπάρχουσα αντίληψη αναφορικά με το εύρος του καθήκοντος από τότε, Ibid, σελ. 68

⁷⁷ Η υποχρέωση αναφέρεται και στη Διεθνή Σύμβαση των Βρυξελλών του 1910, για την ενοποίηση των κανόνων σχετικά με την αποφυγή των συγκρούσεων των πλοίων. Η παροχή βοήθειας σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα από παράκτιο κράτος την ίδια περίοδο αποτελούσε εθιμικό δίκαιο Ibid, σελ. 69, De Vittor, Massimo, Supra note 75, σελ 78,

⁷⁸ Στα επόμενα τρία χρόνια η υποχρέωση αυτή αποτέλεσε μέρος και άλλων Ibid, σελ. 69, 73. Ibid, σελ 78.

⁷⁹ Ibid, σελ 79. Άρθρο 36, UN Commission on International Law, Commentary, Articles concerning the law of the Sea. UN doc A/3179 (1956), Barnes, Supra note 63, σελ 49,

⁸⁰ Papanicopolulu (2022), Supra note 70, σελ 183 Η υποχρέωση αφορά όποιον είναι «υπεύθυνος» για ένα πλοίο στη θάλασσα, ανεξάρτητα από το εάν πρόκειται για πιστοποιημένο κυβερνήτη ή εθελοντή της

2.3.1 Υποχρέωση διάσωσης στις σύγχρονες συνθήκες Δικαίου της θάλασσας

Η υποχρέωση παροχής βοήθειας ως αρχή είναι αδιαμφισβήτητη ενώ υφίστανται αλλαγές με βάση τις υπάρχουσες κάθε περίοδο καταστάσεις⁸¹. Σύμφωνα με το υπάρχον διεθνές νομικό πλαίσιο η πρωταρχική ευθύνη για τη διενέργεια επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα εμπίπτει στα παράκτια κράτη. Όμως, υπογραμμίζεται ότι οι ικανότητες των κρατών δεν επαρκούν για παροχή βοήθειας σε όσους κινδυνεύουν στη θάλασσα⁸². Θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι κατά την διενέργεια της οποιασδήποτε επιχείρησης έρευνας και διάσωσης τα SAR MKO πλοία πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα των κρατών, όπως προκύπτουν ανάλογα με τη ναυτική ζώνη στην οποία βρίσκονται.

Η υποχρέωση για παροχή βοήθειας στη θάλασσα έχει αποτυπωθεί σε τέσσερις Σύγχρονες Διεθνείς Συνθήκες όπου υπάρχει ξεκάθαρη αναφορά της ευθύνης του κυβερνήτη, δηλαδή του «πλοίου» να παρέχει βοήθεια ή να προβεί σε διάσωση⁸³. Παρά το γεγονός ότι η Σύμβαση για το Δίκαιο της θάλασσας(UNCLOS) του 1982⁸⁴ φαίνεται ότι πρωταρχικά κωδικοποιεί τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κρατών, η υποχρέωση διάσωσης επεκτείνεται και σε «πλοία»⁸⁵. Στο Άρθρο 98(1) υπάρχει η υποχρέωση των κρατών σημαίας να απαιτήσουν από όποιο πλοίο πλέει υπό τη σημαία της χώρας να δώσει βοήθεια σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα, πλησιάζοντας όσο γρηγορότερα γίνεται⁸⁶.

κοινωνίας πολιτών ως μέλος ομάδας σε SAR αποστολή, Human Rights at Sea (2016). Volunteer Maritime Rescuers: Awareness of Criminalisation, *Human Rights at Sea*, 1-16, https://www.humanrightsatsea.org/sites/default/files/media-files/2021-12/HRAS-Voluntary-Maritime-Rescuers-Awareness-of-Criminalisation_2016-SP-LRSecured-.pdf, σελ 4

⁸¹ Ibid, σελ 182

⁸² Οι πληροφορίες αναφορικά με την προέλευση της υποχρέωσης της διάσωσης στη θάλασσα βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση και συνεπώς ερμηνεία των κανόνων που ισχύουν σήμερα. Smith, A. (2017). Uncertainty, Alert and Distress: The Precarious Position of NGO Search and Rescue Operations in the Central Mediterranean. *EuroMediterranean Journal of International Law and International Relation*, 5, 29-70, https://doi.org/10.25267/Paix_secur_int.2017.i5.02, σελ 31-32,34, Άρθρο 5(1), International Maritime Organization (IMO), Resolution MSC.167(78), *Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea*, 20 May 2004, available at: <https://www.refworld.org/docid/432acb464.html>

⁸³ Σε ορισμένες εθνικές νομοθεσίες κρατών σημαίας, όπως στο Η.Β και στη Γερμανία ο Κυβερνήτης μπορεί να διωχθεί ποινικά αν δεν ακολουθήσει την υποχρέωση αυτή. UNHCR, Supra note 4, σελ 2

⁸⁴ UNCLOS, Supra note 58 (Σε ισχύ από το 1994). Η ΕΕ και όλα τα μέλη της είναι μέρη της Σύμβασης. Αποτελεί την πιο σημαντική προσπάθεια κωδικοποίησης του Δικαίου της θάλασσας. Ghezellbash, Supra note 41, σελ 318, Galani (2020), Supra note 65, σελ 331

⁸⁵ Barnes, Supra note 63, σελ 50

⁸⁶ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 98(1) «Every State shall require the master of a ship flying its flag, in so far as he can do so without serious danger to the ship, the crew or the passengers:(a) to render assistance to any person found at sea in danger of being lost;(b) to proceed with all possible speed to the

Ενώ η UNCLOS προβλέπει υποχρέωση του κράτους σημαίας που εν συνεχεία μετατρέπεται σε υποχρέωση του κυβερνήτη⁸⁷, η Διεθνής Σύμβαση για την επιθαλάσσια αρωγή του 1989 (SALVAGE)⁸⁸ και η Διεθνής Σύμβαση για την ασφάλεια της ζωής στη θάλασσα (SOLAS)⁸⁹ απευθύνονται άμεσα στα ίδια τα «πλοία»⁹⁰, αναφέροντας την υποχρέωση του κάθε πλοιάρχου να προσφέρει βοήθεια σε όποιον κινδυνεύει στη θάλασσα^{91 92}.

Η Διεθνής Σύμβαση για την Έρευνα και Διάσωση (SAR) προχωρά σε πιο αναλυτικούς κανόνες για τη διενέργεια διάσωσης⁹³. Αναφέρεται η υποχρέωση παροχής βοήθειας σε όλους όσους βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα ανεξάρτητα από την εθνικότητα, την κατάσταση ή τις συνθήκες στις οποίες βρίσκονται⁹⁴. Καθίσταται λοιπόν εμφανές ότι η παροχή βοήθειας δεν υπόκειται σε καμία εξαίρεση και διάκριση⁹⁵. Συνεπώς, η διάσωση όλων των μεταναστών σε κίνδυνο στη θάλασσα επιβάλλεται ανεξάρτητα από όποιο άλλο στοιχείο ακόμη και αν το πλοίο στο οποίο βρίσκονται είναι υπό διαχείριση

rescue of persons in distress, if informed of their need of assistance, in so far as such action may reasonably be expected of him; »

⁸⁷ Ghezlbash, Supra note 41, σελ 320

⁸⁸ International Convention on Salvage 1989, 23 December 1996 UKTS 93. Η Σύμβαση αντικατέστησε την προηγούμενη του 1910 και τέθηκε σε ισχύ το 1996.

⁸⁹ International Convention for the Safety of Life at Sea, 1 November 1974, 1184 UNTS 278. Η Συνθήκη SOLAS έχει τροποποιηθεί αρκετές φορές ήδη πριν το 1974 αλλά και πιο πρόσφατα.

⁹⁰ Gauci, Supra note 45, σελ 8

⁹¹ Εφόσον μπορεί να το πράξει χωρίς κίνδυνο στο πλοίο και στους επιβάτες. Salvage Convention, Supra note 88, Άρθρο 10(1) «Every master is bound, so far as he can do so without serious danger to his vessel and persons thereon, to render assistance to any person in danger of being lost at sea». Papanicolopulu, I. (2016). The duty to rescue at sea in peacetime and in war: a general overview. *International Review of the Red Cross*, 98(2), 491-514, doi:10.1017/S1816383117000406, σελ 495, Button, R. (2017). International Law and Search and Rescue. *Naval War College Review*, 70(1), 1-64, σελ 33

⁹² Οι πληροφορίες για ανθρώπους σε κίνδυνο μπορούν να προέρχονται από οποιαδήποτε πηγή. SOLAS, Supra note 89, Chapter V regulation, 33.1 «a) The master of a ship at sea, on receiving a signal from any source that a ship or aircraft or survival craft thereof is in distress...is bound to proceed with all speed to the assistance of the persons in distress informing them if possible that he is doing so». Ibid, σελ 495, Van Berckel Smit, Supra note 34, σελ 499

⁹³ Μέχρι την υιοθέτηση της SAR Συνθήκης δεν υφίστατο ένα διεθνές σύστημα που να καλύπτει τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. International Convention on Maritime Search and Rescue, 27 April 1979, 1405 UNTS. 119, Coppens, J. (2013). The Essential Role of Malta in Drafting the New Regional Agreement on Migrants at Sea in the Mediterranean Basin, *Journal of Maritime Law & Commerce*, 44(1), 89–114. <http://hdl.handle.net/1854/LU-3099612>, σελ 91

⁹⁴ Η αναφορά στην περίπτωση της SAR γίνεται προς τα κράτη-μέρη της Σύμβασης. SAR 2.1.10 «... ensure that assistance [is] provided to any person in distress at sea ... regardless of the nationality or status of such a person or the circumstances in which that person is found»

⁹⁵ Barnes, Supra note 63, σελ 50 Coppens, Supra note 93, σελ 90, Ratcovich, M. (2015). The Concept of Place of Safety: Yet Another Self-Contained Maritime Rule Or Sustainable Solution to the Ever-Controversial Question of Where to Disembark Migrants Rescued at Sea. *Australian Yearbook of International Law*, 33, 81-130, σελ 86, UNHCR, Supra note 4, σελ 2

διακινητών⁹⁶. Επίσης, είναι υποχρέωση η οποία εκτείνεται σε όλη τη θάλασσα, ανεξάρτητα από τη θαλάσσια ζώνη⁹⁷. Στη SAR ορίζεται η διάσωση, η οποία ολοκληρώνεται με την αποβίβαση σε ασφαλές μέρος⁹⁸.

Αναφορικά με το δίκαιο της θάλασσας, οι προβλέψεις δεν έχουν διαφοροποιήσεις σχετικά με εμπορικά πλοία και πλοία ΜΚΟ, αφού και τα δύο είδη εμπίπτουν στην κατηγορία των ιδιωτικών πλοίων. Παρά το πλήθος διαφορών που εμφανίζουν δεσμεύονται από τους ίδιους κανόνες όσον αφορά στην υποχρέωσή τους για παροχή βοήθειας σε όποιον βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα⁹⁹.

Σχετικά με τις υποχρεώσεις των παράκτιων κρατών,¹⁰⁰ αυτά οφείλουν να έχουν δημιουργήσει επαρκείς και αποτελεσματικές SAR υπηρεσίες¹⁰¹ και να προχωρήσουν στη δημιουργία search and rescue regions¹⁰² και rescue coordination centers¹⁰³.

Στις υποχρεώσεις του πλοίου που έχει πληροφορηθεί περιστατικό κινδύνου στη θάλασσα είναι να προχωρήσει στην ειδοποίηση του κατάλληλου RCC¹⁰⁴. Οι

⁹⁶UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *General legal considerations: search-and-rescue operations involving refugees and migrants at sea*, November 2017 available at: <https://www.refworld.org/docid/5a2e9efd4.html>, σελ 4

⁹⁷ Moreno-Lax et al. (2021), Supra note 26, σελ 72, Barnes, Supra note 63, σελ 84, Galani (2022), Supra note 38, σελ 107, Ratcovich, Supra note 95, σελ 84-85

⁹⁸ SAR, Supra note 93, Άρθρο 1.3.2. «Rescue. An operation to retrieve persons in distress, provide for their initial medical or other needs, and deliver them to a place of safety;» Πρέπει να αναφερθεί ότι η παράγραφος αυτή βρίσκεται σε τμήμα της Συνθήκης που δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Moreno-Lax et al. (2021), Supra note 26, σελ 73, O'Brien, Supra note 4, σελ 724

⁹⁹ Ο διαχωρισμός υπάρχει ανάμεσα στα κρατικά και μη κρατικά πλοία. Βέβαια, τα εμπορικά και τα πλοία ΜΚΟ εμφανίζουν πλήθος διαφορών αφού έχουν εντελώς διαφορετικό σκοπό ύπαρξης, με τα ΜΚΟ πλοία να προχωρούν σε προληπτική SAR. Gauci, Supra note 45, σελ 6

¹⁰⁰ Δε γίνεται εκτενέστερη συγκεκριμένη αναφορά στις υποχρεώσεις που προβλέπονται για την έρευνα και διάσωση από τα κράτη, παρά το ότι αποτελούν τους βασικότερους δρώντες, καθώς η εργασία επικεντρώνεται στη δράση των SAR ΜΚΟ και αναφορικά με τα κράτη ασχολείται με το πως η στάση τους επηρεάζει τη δράση των ΜΚΟ

¹⁰¹ UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 98(2) «Every coastal State shall promote the establishment, operation and maintenance of an adequate and effective search and rescue service regarding safety on and over the sea and, where circumstances so require, by way of mutual regional arrangements cooperate with neighbouring States for this purpose».

¹⁰² Ο σκοπός της SAR είναι όλος ο θαλάσσιος χώρος να ανήκει σε κάποιο SRR και να μην υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις ώστε να μη δημιουργούνται προβλήματα αναφορικά με την ευθύνη για ανάληψη δράσης Gombeer & Fink, Supra note 66, σελ 3-4, Galani(2022), Supra note 38, σελ 108

¹⁰³ Η SAR του 1998 προβλέπει την υποχρέωση των κρατών στη δημιουργία search and rescue regions και rescue coordination centers η σημασία των οποίων είναι ιδιαίτερος σημαντική για τις επιχειρήσεις SAR, γιατί οδηγεί στην ανάληψη ευθύνης για τις επιχειρήσεις σε συγκεκριμένες περιοχές. Τα κράτη πρέπει να έχουν ξεκάθαρο νομικό πλαίσιο για το ποιες αρχές είναι υπεύθυνες για τη SAR και ποιι κανόνες ισχύουν. Άρθρο 2.1, Amendments to the International Convention on Maritime Search and Rescue of 27 April 1979 (London, 18 May 1998) <http://www.admiraltylawguide.com/conven/amendsearch1998.html>

¹⁰⁴ Αυτό είναι είτε το υπεύθυνο για τη SAR περιοχή όπου βρίσκεται το πλοίο σε κίνδυνο, είτε το πλησιέστερο, είτε σε όποιο μπορεί να φτάσει η πληροφορία. IMO, Supra note 82, Άρθρο 5.1.4

διασωθέντες εν πλω πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, να καλύπτονται οι άμεσες ανάγκες τους και ο κυβερνήτης να διασφαλίζει να αποβιβάζονται σε ασφαλές μέρος¹⁰⁵ ακολουθώντας τις οδηγίες από το κράτος υπεύθυνο της SAR περιοχής ή το παράκτιο κράτος με το οποίο επικοινωνεί.¹⁰⁶

2.3.2. Ζητήματα που προβληματίζουν στην έρευνα και διάσωση

Παρά την κωδικοποίηση πολλών κανόνων για την παροχή βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει στη θάλασσα υπάρχει ακόμη αβεβαιότητα σχετικά με ορισμένα ζητήματα, με το βασικότερο να είναι ο προορισμός αποβίβασης των διασωθέντων,¹⁰⁷ αλλά και το πότε θεωρείται ότι υφίσταται κατάσταση κινδύνου. Ακόμη, έχουν αμφισβητηθεί από ορισμένους βασικές αρχές αναφορικά με τη SAR. Για παράδειγμα, έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση ότι η υποχρέωση παροχής βοήθειας σε κίνδυνο αφορά σε αυτούς που θέτουν οι ίδιοι «εθελοντικά» τους εαυτούς τους σε κίνδυνο¹⁰⁸ και το κατά πόσο οι νομοθέτες είχαν λάβει υπόψη πληθυσμούς όπως οι μετανάστες, η μαζική εισροή των οποίων σε μία χώρα δημιουργεί αυτόματα προστιθέμενες υποχρεώσεις στα κράτη.¹⁰⁹

Ένα πρώτο σημαντικό ζήτημα είναι πότε υφίσταται κατάσταση κινδύνου, καθώς δεν υπάρχει σαφής ερμηνεία του όρου «in distress» στις Συνθήκες. Υποστηρίζεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να χρειάζεται απλά να δοθεί βοήθεια¹¹⁰ και να μην υπάρχει ανάγκη διάσωσης που συνεπάγεται επιβίβαση σε πλοίο και φυσικά έπειτα αποβίβαση σε «ασφαλές μέρος», το οποίο είναι και το δεύτερο και βασικότερο ζήτημα που απασχολεί όσους εμπλέκονται σε επιχειρήσεις SAR. Η κρίση για το πότε υφίσταται

¹⁰⁵ IMO, Supra note 82, Άρθρο 5.1.6, «seek to ensure that survivors are not disembarked to a place where their safety would be further jeopardized, SOLAS, Supra note 89, Annex, V, reg.33.6, Gauci, Supra note 45, σελ 8, Button, Supra note 91, σελ 34

¹⁰⁶ Όπως θα φανεί στη συνέχεια, κάποιες φορές ανακύπτει ζήτημα σχετικά με τις οδηγίες που δίνονται από το υπεύθυνο για το SAR region κράτος. Οι Οδηγίες του IMO αποτελούν μη δεσμευτικό κείμενο. Ibid, Άρθρο 5.1.7 «comply with any relevant requirements of the Government responsible for the SAR region where the survivors were recovered, or of another responding coastal State, and seek additional guidance from those authorities where difficulties arise in complying with such requirements».

¹⁰⁷ Papanicolopulu (2022), Supra note 70, σελ 151

¹⁰⁸ Βέβαια αυτά τα σημεία αμφισβήτησης δεν είναι ευρέως αποδεκτά. Αφορά περιπτώσεις όπου υπάρχει «self-induced distress» Ibid, σελ 151, Mallia(2010), Supra note 72, σελ 98

¹⁰⁹ Υπάρχει η άποψη ότι οι νομοθέτες αναφέρονταν στην κλασσική περίπτωση όσων αντιμετωπίζουν κίνδυνο στη θάλασσα, όπως ναυτικοί σε κάποιο ναυάγιο, που εν συνεχεία με τη διάσωση δεν προκύπτει κάποια παραπάνω νομική υποχρέωση, καθώς αφού αποβιβαστούν σε λιμάνι θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους, όμως είναι διαφορετική η περίπτωση των αιτούντων άσυλο. Ibid, σελ 96-97

¹¹⁰ Υποστηρίζεται ότι αν δεν υφίσταται το επίπεδο του «in distress» στο πλοίο που χρήζει βοήθειας δε χρειάζεται διάσωση και μπορεί να αρκεί για παράδειγμα η προσφορά φαγητού, αναλώσιμων κα. Corpens, Supra note 93, σελ 90

κατάσταση κινδύνου η οποία χρήζει διάσωσης έχει ιδιαίτερη σημασία για την αντιμετώπιση των επιχειρήσεων των SAR MKO^{111 112}.

Στη SAR η «φάση κινδύνου», αντιστοιχεί σε κατάσταση με εύλογη βεβαιότητα ότι πλοίο ή άνθρωπος βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο και απαιτείται άμεση βοήθεια¹¹³. Η πρόβλεψη δεν έχει ερμηνευθεί ομοιόμορφα, με κάποια κράτη να την ερμηνεύουν αυστηρά, στηρίζοντας ότι αναφέρεται μόνο σε περίπτωση άμεσου κινδύνου βύθισης¹¹⁴. Άλλα κράτη υποστηρίζουν ότι αρκεί να μην είναι το πλοίο αξιόπλοο. Με βάση το γεγονός ότι οι μετανάστες σχεδόν πάντα εκτελούν ταξίδι σε μη αξιόπλοες βάρκες και με πολύ μεγαλύτερο αριθμό επιβαινόντων από τα επιτρεπόμενα όρια ασφαλείας προτείνεται στη βάση μίας ανθρωπιστικής αντιμετώπισης, ερμηνεύοντας το Διεθνές Δίκαιο καλή τη πίστη, να θεωρούνται εξ ορισμού σε κατάσταση κινδύνου¹¹⁵. Να αναφερθεί ότι η ύπαρξη κατάστασης εκτάκτου ανάγκης δεν εξαρτάται αποκλειστικά ούτε προσδιορίζεται από το αν έχει ζητηθεί βοήθεια¹¹⁶ και ελέγχεται κατά περίπτωση¹¹⁷.

Το ζήτημα του «ασφαλούς μέρους»

Οι SAR MKO έχουν βρεθεί πολλές φορές σε δύσκολη κατάσταση αναφορικά με το σκέλος της αποβίβασης των διασωθέντων στη διάρκεια διάσωσης¹¹⁸. Ένα τέτοιο

¹¹¹ Η κρίση για το εάν ένα πλοίο βρίσκεται σε κίνδυνο ανήκει στον πλοίαρχο σκάφους που πλέει σε εγγύτητα και στις υπηρεσίες συντονισμού έρευνας και διάσωσης. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, *Supra* note 22

¹¹² Υπάρχουν περιπτώσεις όπου SAR MKO έχουν κατηγορηθεί ότι έχουν προχωρήσει σε διάσωση μεταναστών χωρίς να υπάρχει κίνδυνος.

¹¹³ SAR, *Supra* note 93, Annex, Άρθρα 1.3.10.-1.3.13, «Distress phase. A situation wherein there is a reasonable certainty that a person, a vessel or other craft is threatened by grave and imminent danger and requires immediate assistance»

¹¹⁴ Galani(2021), *Supra* note 61, σελ 616, Coppens, *Supra* note 93, σελ 91

¹¹⁵ Φυσικά, αυτή η πρόταση δεν τυγχάνει θετικής απόκρισης από μεγάλη μερίδα κρατών. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Legal considerations on the roles and responsibilities of States in relation to rescue at sea, non-refoulement, and access to asylum*, 1 December 2022, available at: <https://www.refworld.org/docid/6389bfc84.html> , σελ 1, UNHCR. *Supra* note 96, σελ 4, Moreno-Lax et al.(2021), *Supra* note 26, σελ 72-73

¹¹⁶ Council Decision 2010/252/EU of 26 Apr. 2010 supplementing the Schengen Borders Code as regards the surveillance of the sea external borders in the context of operational cooperation coordinated by the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, OJ L 111, 4.5.2010, σελ 1. (Η συγκεκριμένη απόφαση δεν είναι πια σε ισχύ).

¹¹⁷ Coppens, *Supra* note 93, σελ 91

¹¹⁸ Γίνεται αντιληπτός ο σύνδεσμος μεταξύ κατάστασης κινδύνου και αποβίβασης σε ασφαλές μέρος και ότι ο λόγος μη αποδοχής περιπτώσεων ως «κατάσταση κινδύνου» είναι ότι τα κράτη προσπαθούν να αποφύγουν την εύρεση του «ασφαλούς μέρους» για αποβίβαση

περιστατικό το 2001¹¹⁹ ανέδειξε τη σημασία του προβλήματος που υπήρχε λόγω έλλειψης ξεκάθਾਰου ορισμού σχετικά με το μέρος που πρέπει να οδηγούνται οι διασωθέντες¹²⁰ και οδήγησε σε αναθεωρήσεις των Συνθηκών. Παρόλα αυτά το λεγόμενο «ασφαλές μέρος» όπου πρέπει να αποβιβαστούν οι διασωθέντες δεν έχει μέχρι σήμερα συγκεκριμενοποιηθεί, υπό την έννοια ότι δεν καθορίζεται νομικώς δεσμευτικά ποιο κράτος οφείλει να αποδεχθεί την αποβίβαση.

Σε αυτά που προβλέπονται είναι η συνεργασία μεταξύ των κρατών για υποστήριξη στο πλοίο που έχει προβεί στη διάσωση και ότι το κράτος υπεύθυνο για την SAR περιοχή διάσωσης θα συντονίσει τη συνεργασία για την αποβίβαση των διασωθέντων σε ασφαλές μέρος και σε λογικό χρόνο¹²¹. Το RCC του κράτους αυτού είναι υπεύθυνο για την εξεύρεση του κατάλληλου μέρους αποβίβασης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να είναι στην επικράτειά του¹²². Ένα πλοίο θεωρείται ασφαλές μέρος μόνο

¹¹⁹ Το εμπορικό πλοίο Tampa διέσωσε 433 μετανάστες σε διεθνή ύδατα, όμως στη συνέχεια η Αυστραλία, που αρχικά είχε ειδοποιήσει το πλοίο, αρνήθηκε την είσοδο στα χωρικά της ύδατα, με τους διασωθέντες να οδηγούνται τελικά στην Παπούα Νέα Γουινέα, αποτελώντας την αρχή της πολιτικής της Αυστραλίας για το Pacific Solution. Το πλοίο για αρκετό διάστημα βρέθηκε σε θέση όπου τα κράτη παρέμεναν απρόθυμα να του επιτρέψουν την αποβίβαση. Coppens, J., & Somers, E. (2010). *Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea?* The International Journal of Marine and Coastal Law, 25(3), 377–403. doi:10.1163/157180810x571006, σελ 382-383, Van Berckel Smit, Supra note 34, σελ 498-499

¹²⁰ Το περιστατικό του πλοίου Tampa αποτέλεσε το έναυσμα για αναθεωρήσεις των Συνθηκών, όπου γίνονται πιο σαφείς προσδιορισμοί για στοιχεία του ασφαλούς μέρους, τονίζοντας ότι η διάσωση μεταναστών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη εκτός από το δίκαιο της θάλασσας και τα ανθρώπινα δικαιώματα και το προσφυγικό δίκαιο. Ibid, σελ 498-499

¹²¹ Άρθρο 3.1.9 «The Party responsible for the search and rescue region in which such assistance is rendered shall exercise primary responsibility for ensuring such co-ordination and co-operation occurs, so that survivors assisted are disembarked from the assisting ship and delivered to a place of safety..., the relevant Parties shall arrange for such disembarkation to be effected as soon as reasonably practicable.» Αναφέρεται ακόμη η αποβίβαση να γίνεται με όσο το δυνατόν μικρότερη απόκλιση σε σχέση με τον επόμενο προορισμό του πλοίου, πρόβλεψη που αφορά στα ιδιωτικά εμπορικά ή επιβατικά πλοία. International Maritime Organization (IMO), *Resolution MSC.155(78), Adoption of Amendments to the International Convention on Maritime Search and Rescue, 1979*, 20 May 2004, available at: <https://www.refworld.org/docid/432acad44.html>, Galani(2022), Supra note 38, σελ 108, Ratcovich, Supra note 95, σελ 88-89

¹²² Ibid, Annex 5, άρθρα 3.1.9, 4.8.5 «The rescue co-ordination centre or rescue sub-centre concerned shall initiate the process of identifying the most appropriate place(s) for disembarking persons found in distress at sea. It shall inform the ship or ships and other relevant parties concerned thereof.» SOLAS, Supra note 89, Annex, Chapter V, Reg 33.1 «...In these cases the relevant Contracting Governments shall arrange for such disembarkation to be effected as soon as reasonably practicable», 6.7 «.. the RCC responsible for the SAR regionshould immediately accept responsibility for co-ordinating the rescue efforts, ..including arrangements for a place of safety for survivors, fall primarily on the Government responsible for that region.» IMO, Supra note 82. Ότι το κράτος υπεύθυνο για τη SAR περιοχή είναι υπεύθυνο για την εξεύρεση του ασφαλούς μέρους αποβίβασης αναφέρεται και σε Ευρωπαϊκά κείμενα UNSPECIFIED (2007) *Study on the international law instruments in relation to illegal immigration by sea. Commission staff working document. SEC (2007) 691 final, 15 May 2007*. [EU Commission - SEC Document], σελ.4-5.

πρόσκαιρα¹²³. Στο ασφαλές μέρος πρέπει να μην απειλείται πλέον η ζωή των διασωθέντων, να ικανοποιούνται οι βασικές τους ανάγκες και να μπορεί να δρομολογηθεί η μεταφορά τους στον επόμενο ή τελικό προορισμό τους¹²⁴.

Στις αρχές που σχετίζονται με τις διαδικασίες αποβίβασης διασωθέντων στη θάλασσα ο IMO αναφέρει ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη θα πρέπει να συνεργάζονται για γρήγορη αποβίβαση των διασωθέντων, με πρώτη σκέψη τις ανάγκες τους, λαμβάνοντας υπόψη τις προτιμήσεις του κυβερνήτη και ότι αν η αποβίβαση δε μπορεί να πραγματοποιηθεί αλλού άμεσα πρέπει η Κυβέρνηση της SAR ζώνης να αποδεχθεί την αποβίβαση σε μέρος υπό τον έλεγχό της¹²⁵. Το κείμενο δεν είναι δεσμευτικό, οπότε δεν ακολουθείται από τα κράτη.¹²⁶ Αριθμός εκθέσεων αναφέρει ως το καταλληλότερο λιμάνι προς αποβίβαση, το «next port of call»¹²⁷.

Στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία υπάρχουν επίσης προβλέψεις όπου στις υποχρεώσεις έρευνας και διάσωσης περιλαμβάνουν τη μετακίνηση σε ασφαλές μέρος, με αναφορά στην ανά περίπτωση εξέταση του που θα οδηγηθούν οι διασωθέντες^{128 129}.

Η υποχρέωση διάσωσης φτάνει στο τέλος της όταν οι διασωθέντες έχουν αποβιβαστεί σε ασφαλές μέρος. Ο πλοίαρχος έχει ευρεία ευχέρεια στο πως θα φτάσει σε αυτό¹³⁰.

Είναι σαφές ότι τα παράκτια κράτη και τα κράτη SAR ζώνης όπου λαμβάνει χώρα μια διάσωση πρέπει να τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Η οποιαδήποτε υποχρέωση του

¹²³ Ibid, Άρθρο 6.13-6.14, Fischer-Lescano, A., Lohr, T., & Tohidipur, T. (2009). Border Controls at Sea: Requirements under International Human Rights and Refugee Law. *International Journal of Refugee Law*, 21(2), 256–296. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eep008>, σελ 291. UNHCR, Supra note 4, σελ. 4.

¹²⁴ Ibid, Άρθρο 6.12

¹²⁵ International Maritime Organization (IMO), *Principles Relating to Administrative Procedures for Disembarking Persons Rescued at Sea*, 22 January 2009, FAL.3/Circ.194, available at: <https://www.refworld.org/docid/524be8244.html>

¹²⁶ Επίσης, κάνει χρήση ασαφών όρων. Ο όρος «άμεσα» μπορεί να ερμηνευθεί με μεγάλο εύρος από τα εμπλεκόμενα μέρη. Ακόμη, η έννοια σε «μέρος υπό τον έλεγχο» μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν αφορά στην ίδια την επικράτεια κράτους, Coppens, Supra note 93, σελ 391-392, Moreno-Lax et al.(2021), Supra note 26, σελ 74, Smith, Supra note 82, σελ 34-36

¹²⁷ Το εγγύτερα γεωγραφικά λιμάνι αποτελεί μία λογική, πρακτική λύση καθώς μειώνει τους κινδύνους που μπορεί να προκύψουν. Επίσης, αποτελεί πρακτική των ναυτικών. UNHCR, Supra note 4, σελ. 4,8 UNHCR EXCOM Conclusion No.23, (XXXII) PROBLEMS RELATED TO THE RESCUE OF ASYLUM-SEEKERS IN DISTRESS AT SEA (1981), O'Brien, Supra note 4, σελ 722, Barnes, Supra note 63, σελ 52

¹²⁸ Προβλέπεται εξέταση σε case by case βάση. UNSPECIFIED, Supra note 122

¹²⁹ Οι Αποφάσεις, Συστάσεις και κείμενα που περιλαμβάνουν οδηγίες και στοιχεία αναφορικά με SAR είναι αρκετές στο πλαίσιο της ΕΕ.

¹³⁰ Mallia(2010), Supra note 72, σελ 99

κυβερνήτη για αποβίβαση των διασωθέντων θα καταλήξει χωρίς ουσία αν δεν συνδεθεί με την ανάλογη υποχρέωση παράκτιου κράτους να δεχθεί αποβίβαση στο λιμάνι του¹³¹. Η Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2020/1365 τονίζει ότι η παροχή συνδρομής σε πρόσωπα που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα αποτελεί νομική υποχρέωση των κρατών μελών που βασίζεται στο εθιμικό, συμβατικό και ενωσιακό δίκαιο. Κάνει δε μνεία στις ΜΚΟ που διαχειρίζονται ιδιωτικά σκάφη συμβάλλοντας σημαντικά στη διάσωση ατόμων^{132 133}.

Το πρόβλημα σχετικά με την αποβίβαση σε ασφαλές μέρος πηγάζει τόσο από την έλλειψη σαφούς καθορισμού του όσο και από το γεγονός ότι τα κείμενα όπου δίνονται περισσότερες λεπτομέρειες δεν είναι δεσμευτικά. Δεν υπάρχει λοιπόν, συμφωνία ως προς το ακριβές μέρος αποβίβασης των διασωθέντων όμως σίγουρα θα πρέπει να είναι μέρος όπου η ζωή τους δεν κινδυνεύει, συνεπώς θα πρέπει να ληφθούν υπόψη αρχές του προσφυγικού δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2.4. Προσφυγικό Δίκαιο και Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην έρευνα και διάσωση

Ο σεβασμός σε βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, επιβάλλεται από το διεθνές εθιμικό δίκαιο, όπως έχει αναφερθεί από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης σε αρκετές

¹³¹ Ο Ο'Brien αναφερόμενος σε παρατήρηση του Proelss, O'Brien, Supra note 4, σελ 723

¹³² Πρόκειται για soft law κείμενο που περιλαμβάνεται στη δέσμη κειμένων για το νέο Σύμφωνο για το άσυλο και τη μετανάστευση. Commission Recommendation of 23 Sep.2020 on cooperation among Member States concerning operations carried out by vessels owned or operated by private entities for the purpose of search and rescue activities, σελ. 1-3. Άρθρο 5: «...είναι αναγκαίο να αποφευχθεί η ποινικοποίηση όσων παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα...» Άρθρο 7 «Οι επιχειρήσεις SAR σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης απαιτούν συντονισμό και ταχεία αποβίβαση σε ασφαλή χώρο, καθώς και σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των διασωθέντων ατόμων...» Άρθρο 10 «τα ενδιαφερόμενα μέρη θα πρέπει να συντονίζονται και να συνεργάζονται ώστε τα άτομα που λαμβάνουν βοήθεια να αποβιβάζονται από το πλοίο που παρέχει συνδρομή και να παραδίδονται σε ασφαλή τόπο το συντομότερο δυνατόν.... η επιλογή ενός ασφαλούς τόπου αποβίβασης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη διάφορους σημαντικούς παράγοντες και τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε περίπτωσης. Μεταξύ άλλων, στην περίπτωση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων που ανακτώνται στη θάλασσα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη να αποφεύγεται η αποβίβαση σε εδάφη στα οποία θα απειλούνταν η ζωή και οι ελευθερίες όσων ισχυρίζονται ότι υπάρχει βάσιμος φόβος δίωξης τους».

¹³³ Περιέχει κάποια σημεία που μπορούν να θεωρηθούν ότι συμφωνούν με τον «έλεγχο» που ασκείται στις SAR ΜΚΟ καθώς κάνει αναφορά στην καταγραφή των ΜΚΟ σε μητρώα και υπογραμμίζεται ότι πρέπει να είναι κατάλληλα νηολογημένα και εξοπλισμένα, χωρίς ακριβείς προβλέψεις. Αναφέρεται ακόμη η ύπαρξη του code of conduct της Ιταλίας ως παράδειγμα. Θα φανεί στο κεφάλαιο 3 πως οι SAR ΜΚΟ έχουν έρθει αντιμέτωπες με εμπόδια που σχετίζονται με τα αναφερθέντα. Ibid, Para 11,12

περιπτώσεις¹³⁴. Τα παράκτια κράτη της Μεσογείου στα σύνορα της ΕΕ είναι μέρη αρκετών Συνθηκών για την προστασία των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσφύγων.

Το θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή επιβεβαιώνεται σε αριθμό Διεθνών Συνθηκών. Αρχικά, κατοχυρώνεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948 μαζί με το δικαίωμα στην ελευθερία και την προσωπική ασφάλεια¹³⁵ και επαναλαμβάνεται στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα του 1966¹³⁶ ¹³⁷. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αναφέρεται στο Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου¹³⁸. Το εγγενές δικαίωμα στη ζωή επεκτείνεται και στη θάλασσα¹³⁹ ¹⁴⁰.

Στην Οικουμενική Διακήρυξη προβλέπεται ακόμη το δικαίωμα κάποιου να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα και το δικαίωμα όποιου καταδιώκεται να ζητά άσυλο σε άλλη χώρα και να μπορεί να του δοθεί¹⁴¹. Το δικαίωμα ατόμου να εγκαταλείψει τη χώρα του υπάρχει και στο ICCPR, όπου τονίζεται ακόμη το δικαίωμα στο να μην είναι κάποιος αποδέκτης βασανιστηρίων, σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς¹⁴².

¹³⁴Το δικαίωμα στη ζωή, η μη υποβολή σε βασανιστήρια, η ελευθερία από τη δουλεία Papanicolopulu, I. *Human Rights and the Law of the Sea* In Attard, D.G., Fitzmaurice, M., Martínez Gutiérrez, N.A., «The IMLI Manual on International Maritime Law: Volume I: The Law of the Sea». Oxford University Press; Anniversary edition, 2014, σελ 512

¹³⁵ Μάλιστα στο Προοίμιο αναφέρεται ότι πρόκειται για τα δικαιώματα που έχουν «all members of the human family.» UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III). Άρθρο 3: Καθένας έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια. Mann, I. (2020). The right to perform rescue at sea: Jurisprudence and drowning. *German law Journal*, 21, 589-619 doi:[10.1017/glj.2020.30](https://doi.org/10.1017/glj.2020.30), σελ. 602

¹³⁶ ICCPR, Supra note 52, άρθρο 6, άρθρο 9

¹³⁷Αναφέρονται οι θετικές υποχρεώσεις προς το δικαίωμα στη ζωή και ότι τα κράτη πρέπει να εγκαθιδρύσουν ένα νομικό πλαίσιο για την προάσπιση του δικαιώματος και απέναντι σε τυχόν απειλές. Κεφάλαιο III. UN Human Rights Committee (HRC), *General comment no. 36, Article 6 (Right to Life)*, 3 September 2019, CCPR/C/GC/35, available at: <https://www.refworld.org/docid/5e5e75e04.html>, σελ 4-7

¹³⁸ CFREU, Supra note 52, Άρθρο 2: Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. ,Supra note 52, Άρθρο 2: Το δικαίωμα στη ζωή ¹³⁹ Galani(2021), Supra note 61, σελ 620.

¹⁴⁰ HRC, Supra note 137, Para 63

¹⁴¹ UDHR, Supra note 135. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του και να επιστρέφει σε αυτή, άρθρο 14: Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες

¹⁴² ICCPR, Supra note 52, άρθρο 7, 8, 12

Στο Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και στην ΕΣΔΑ τονίζονται τα δικαιώματα στην ελευθερία, στην ασφάλεια και στο άσυλο¹⁴³, η απαγόρευση βασανιστηρίων και εξευτελιστικής μεταχείρισης, η ελευθερία μετακίνησης και η απαγόρευση μαζικών απελάσεων¹⁴⁴.

Το άρθρο 33 της Σύμβασης για το καθεστώς των προσφύγων του 1951 αναφέρεται στην αρχή της μη-επαναπροώθησης. Σύμφωνα με αυτή κανένα κράτος δεν πρέπει να αποβάλλει ή να επιστρέφει ένα πρόσφυγα σε ένα μέρος όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία του¹⁴⁵. Στο άρθρο 1 αναφέρεται ποιος θεωρείται πρόσφυγας¹⁴⁶ χωρίς να σημαίνει ότι η αρχή περιορίζεται σε όσους έχουν αναγνωριστεί επίσημα ως πρόσφυγες¹⁴⁷. Τονίζεται η υποχρέωση μη επιβολής ποινών για παράνομη είσοδο σε μία χώρα σε κάποιον που βρισκόταν σε μέρος που απειλείτο η ζωή ή η ελευθερία του και ότι δε θα επιβληθούν περιορισμοί στις μετακινήσεις αυτού του ατόμου¹⁴⁸. Αφορά όχι μόνο στη χώρα από την οποία έφυγε αλλά και οποιαδήποτε περιοχή θα αποτελούσε απειλή. Η υποχρέωση μη επαναπροώθησης αναφέρεται από την UNHCR ως λογικό συμπλήρωμα του δικαιώματος στο άσυλο και αναγνωρίζεται η θεώρησή της ως

¹⁴³ CFREU, Supra note 52, Άρθρο 1: Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται, άρθρο 4: Κανείς δε μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση, άρθρο 6: Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, άρθρο 18: Δικαίωμα ασύλου.

¹⁴⁴ European Convention on Human Rights, Supra note 52, άρθρο 3: Απαγόρευση βασανιστηρίων και εξευτελιστικής μεταχείρισης, άρθρο 2 Πρωτόκολλο 4: Ελευθερία μετακίνησης...και ελευθερία κάθε ατόμου να φύγει από οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της δικής του, άρθρο 4 Πρωτόκολλο 4: Απαγόρευση μαζικών απελάσεων αλλοδαπών.

¹⁴⁵ Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951, 189 U.N.T.S. 150. Άρθρο 33(1): “No contracting State shall expel or return (refouler) a refugee in any manner whatsoever to the frontiers of territories where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion”.

¹⁴⁶ Ibid, άρθρα 1. «...owing to well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable, or owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside the country of his former habitual residence as a result of such events, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it. Σε αυτή τη σημαντική αρχή έχουν αναφερθεί και εκθέσεις της EXCOM τονίζοντας την ανάγκη μη απόρριψης και επιστροφής ατόμων από τα σύνορα ώστε να δοθεί η δυνατότητα να ελεγχθεί εάν πρόκειται για πρόσφυγες και αν θα διέτρεχαν κίνδυνο σε άλλη χώρα.

¹⁴⁷ Ένα άτομο είναι πρόσφυγας εφόσον πληροί τα κριτήρια που υπάρχουν στον ορισμό. Αυτό όπως είναι φυσικό συμβαίνει πριν την επίσημη αναγνώριση. «Δεν γίνεται πρόσφυγας επειδή αναγνωρίζεται, αλλά αναγνωρίζεται επειδή είναι πρόσφυγας» Para.28 UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, December 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Note on international protection*, 13 September 2001, A/AC.96/951, available at: <https://www.refworld.org/docid/3bb1c6cc4.html>, Άρθρο 16

¹⁴⁸ Convention Relating to the Status of Refugees, Supra note 145, Άρθρο 31

κανόνας διεθνούς εθιμικού δικαίου δεσμευτικού για όλα τα κράτη, ως θεμελιώδες συστατικό της απαγόρευσης βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης. Συμπεριλαμβάνει περιπτώσεις που λαμβάνουν χώρα στα σύνορα αλλά και που αφορούν σε μαζικές εισροές¹⁴⁹ και στη θάλασσα αφορά σε όλες τις ναυτικές ζώνες¹⁵⁰. Τυγχάνει διαφορετικής ερμηνείας από κράτη με ορισμένα να θεωρούν ότι όταν οι μετανάστες βρίσκονται στα σύνορά τους ή στην ανοιχτή θάλασσα δε χρειάζεται να αντιμετωπίζονται στη βάση της αρχής¹⁵¹. Η UNHCR αναφέρει ότι από τη νομολογία του ΕΔΔΑ η αρχή της μη-επαναπροώθησης είναι εγγενής υποχρέωση υπό το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ¹⁵².

¹⁴⁹ Παρόλα αυτά αναφέρεται στο κείμενο αριθμός παραδειγμάτων περιπτώσεων που δεν έγινε σεβαστή η αρχή σε διάφορα κράτη σε περιπτώσεις μαζικών εισροών, UNHCR, Supra note 147, άρθρο 16

¹⁵⁰ *Resolution 1821 (2011)* on 'The interception and rescue at sea of asylum seekers, refugees and irregular migrants', Parliamentary Assembly, 21 June 2011

¹⁵¹ Η UNHCR έχει αναφέρει ότι η επαναπροώθηση μπορεί να λάβει χώρα στα χωρικά ύδατα αλλά και σε διεθνή ύδατα, όπου το κράτος ασκεί δικαιοδοσία «... return of a refugee 'in any manner whatsoever'—including by way of interceptions of various kinds on land or at sea (whether in States' territorial waters, contiguous zones, or the high seas)—to a place where they would be at risk of persecution related to a 1951 Refugee Convention ground or of other serious violation of human rights. The principle of non-refoulement applies wherever the State in question exercises jurisdiction, including when acting outside its territory (including outside its territorial waters) in the context of maritime search-and rescue operations or interception at sea.» UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, Supra note 96, σελ 1, B.1 Υπάρχουν κράτη που θεωρούν ότι η αρχή της μη επαναπροώθησης δεν ισχύει εξωεδαφικά. Όπως υποστηρίζεται και στην Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ *Sale v. Haitian Centers Council* του 1993 που όμως ακολουθήθηκε από την απόφαση του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που διαφώνησε. Papastavridis, E. *The EU and the obligation of non-refoulement at sea**. In F. Ippolito & S. Trevisanut «*Migration in the Mediterranean*». Cambridge University Press, 2016 <https://doi.org/10.1017/CBO9781316104330.011>, σελ 242, Fischer-Lescano, Supra note 123, σελ 256, Giuffrè, M. *Access to Asylum at Sea? Non-refoulement and a Comprehensive Approach to Extraterritorial Human Rights Obligations* In Moreno-Lax, V. & Papastavridis, «*Boat Refugees and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach*» Brill | Nijhoff, 2017. https://doi.org/10.1163/9789004300750_012, σελ 257

¹⁵² Έχει συνδεθεί και με το άρθρο 2 για το δικαίωμα στη ζωή. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, 26 January 2007, available at: <https://www.refworld.org/docid/45f17a1a4.html>, σελ 9, ECHR, Supra note 52, Άρθρο 3 No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

Η απαγόρευση της επαναπροώθησης περιλαμβάνεται στην ICCPR¹⁵³ αλλά και στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία στο άρθρο 78 ΣΛΕΕ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ και σε άλλα κείμενα της ΕΕ¹⁵⁶.

Από αυτή πηγάζει η αποδοχή των μεταναστών σε ένα κράτος έστω σε προσωρινή βάση για την απαραίτητη περίοδο εξέτασης της αιτήσεως ασύλου,¹⁵⁷ συνεπώς δε γίνεται να υπάρχει άρνηση εισόδου στη χώρα από τα θαλάσσια σύνορα μετά από διάσωση.

Τα ανωτέρω πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, σε συνδυασμό με το ότι η διαδικασία του αν κάποιος δικαιούται διεθνή προστασία πρέπει να ξεκινά μετά την αποβίβαση των διασωθέντων σε ασφαλές μέρος, από τις αρχές του κράτους και δεν πρέπει να λαμβάνει χώρα στο πλοίο¹⁵⁸.

Οι SAR ΜΚΟ συνεπώς, σε μία επιχείρηση διάσωσης οφείλουν να σεβαστούν όλα τα προαναφερθέντα, σπεύδοντας για βοήθεια και οδηγώντας τους διασωθέντες σε ασφαλές μέρος στο οποίο καλύπτονται οι ανάγκες τους, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, του δικαιώματος στο άσυλο και της μη επαναπροώθησης.

Στην περίπτωση της μετανάστευσης δια θαλάσσης, όπως έχει καταστεί δυστυχώς εμφανές σε αρκετές περιπτώσεις, ανακύπτουν προβλήματα λόγω δικαιοδοσίας ή σωστότερα λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας. Το ΕΔΔΑ έχει υπογραμμίσει ότι η «ειδική φύση» του περιβάλλοντος στη θάλασσα δεν δικαιολογεί μία περιοχή εκτός νόμου όπου

¹⁵³ ICCPR, Supra note 52, Άρθρο 3 «1. No State Party shall expel, return ("refouler") or extradite a person to another State where there are substantial grounds for believing that he would be in danger of being subjected to torture. 2. For the purpose of determining whether there are such grounds, the competent authorities shall take into account all relevant considerations including, where applicable, the existence in the State concerned of a consistent pattern of gross, flagrant or mass violations of human rights».

¹⁵⁴ Άρθρο 78(1) The Union shall develop a common policy on asylum, subsidiary protection and temporary protection with a view to offering appropriate status to any third-country national requiring international protection and ensuring compliance with the principle of non-refoulement. This policy must be in accordance with the Geneva Convention of 28 July 1951 and the Protocol of 31 January 1967 relating to the status of refugees, and other relevant treaties European Union, *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union*, 13 December 2007, 2008/C 115/01

¹⁵⁵ Η αναφορά για τις συνθήκες, διεθνείς και Ευρωπαϊκές, τόσο για την αρχή της μη επαναπροώθησης όσο και για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ενδεικτική, καθώς ο αριθμός των επίσημων κειμένων στα οποία υπάρχουν είναι μεγάλος.

¹⁵⁶ Για παράδειγμα, Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code), [2006] L 105/1 OJ (13 April 2006)

¹⁵⁷ Συνεπώς είναι σα να μετατρέπεται σε θετική υποχρέωση των κρατών να επιτρέψουν την είσοδο για να μην υπάρξει το refoulement. Scheinin, M., in collaboration with Burke, C., and Skander Galand, A., *Rescue at Sea - Human Rights Obligations of States and Private Actors with a Focus on the EU's External Borders*, Policy Paper, EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE, FLORENCE ROBERT SCHUMAN CENTRE FOR ADVANCED STUDIES GLOBAL GOVERNANCE PROGRAMME, RSCAS Publications, 06/2012, σελ 6, *Giuffrè*, Supra note 151, σελ 253

¹⁵⁸ Πρέπει να δίνεται έστω προσωρινό καταφύγιο σε όσους μπορεί να ζητήσουν άσυλο. Άρθρο 6.5.4 IMO, Supra note 82, Para 2, International Maritime Organization IMO, Supra note 125, UNHCR, Supra note 115, σελ 5 Annex 1, Para 9, UNHCR, Supra note 4, O'Brien, Supra note 4, σελ 724

τα άτομα δεν καλύπτονται από νομικό πλαίσιο που προστατεύει τα δικαιώματα που πηγάζουν από την ΕΣΔΑ¹⁵⁹. Έχει κρίνει ότι δικαιοδοσία ενός κράτους μπορεί να υπάρχει σε περιπτώσεις de jure και de facto κρατικού ελέγχου, στο έδαφος του κράτους αλλά και εξωεδαφικά¹⁶⁰. Παρόλα αυτά υπάρχουν περιοχές και καταστάσεις που δυστυχώς είναι δύσκολο να φανεί ποιος δρώντας έχει δικαιοδοσία, αν έχει. Για παράδειγμα έχουν υπάρξει πολλοί θάνατοι από μη ανάληψη περισσότερων ενεργειών οι οποίοι δεν μπορούν να αποδοθούν σε κάποιον¹⁶¹. Ο Itamar Mann τις χαρακτηρίζει «maritime legal black holes¹⁶²».

Για να μπορεί κάποιος στην πραγματικότητα να απολαμβάνει ένα δικαίωμα πρέπει να υπάρχει και μία αντίστοιχη υποχρέωση σε ένα δρώντα. Ο Itamar Mann πρεσβεύει ότι η ύπαρξη των υπερασπιστών δικαιωμάτων του ανθρώπου στη SAR, μπορεί να αποτελέσει τον σύνδεσμο μεταξύ των δικαιωμάτων των μεταναστών και της υποχρέωσης παροχής βοήθειας σε αυτούς¹⁶³. Η ελευθερία συνείδησης, έκφρασης και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι πρέπει να γίνονται σεβαστά από τα κράτη¹⁶⁴ και είναι δικαιώματα που εκφράζουν όσους επιλέγουν να συμμετέχουν στις SAR ενέργειες στη Μεσόγειο¹⁶⁵. Οι συμμετέχοντες σε επιχειρήσεις διάσωσης, μέλη ΜΚΟ, έχουν δικαίωμα άσκησης των προαναφερθέντων δικαιωμάτων και το κράτος υποχρέωση να τους επιτρέψει αυτό, το οποίο περιλαμβάνει τη μετακίνησή τους για σκοπούς SAR¹⁶⁶. Όταν

¹⁵⁹ Para 81 «...the special nature of the maritime environment relied upon by the Government in the instant case cannot justify an area outside the law where ships' crews are covered by no legal system capable of affording them enjoyment of the rights and guarantees protected by the Convention which the States have undertaken to secure to everyone within their jurisdiction...» *Medvedyev and Others v. France*, Application No. 3394/03, ECtHR, 29 March 2010.

¹⁶⁰ Carrera, S., & Cortinovis, R. (2019). Search and rescue, disembarkation and relocation arrangements in the Mediterranean Sailing Away from Responsibility? *CEPS Paper in Liberty and Security in Europe*, No. 2019-10, 1-41, σελ 17, Papanicolopulu (2014), Supra note 134, σελ 519

¹⁶¹ Mann, I. (2018). Maritime Legal Black Holes: Migration and Rightlessness, *European Journal of International Law*, 29(2), 347–372, <https://doi.org/10.1093/ejil/chy029>, σελ 365, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/1612/2019/en/>, σελ 603, Mann, I. (2020), Supra note 135, σελ 601-602

¹⁶² Ibid, σελ 348

¹⁶³ Με στόχο να ξεπεράσει το πρόβλημα που υπάρχει με τις καταστάσεις που ορίζει ως «maritime legal black holes» Mann(2020), Supra note 161, σελ 607

¹⁶⁴ Όπως έχει αναφερθεί στο υποκεφάλαιο 2.1. αποτελούν βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία των ΜΚΟ και βρίσκονται στην ΕΣΔΑ και πλήθος Ευρωπαϊκών και διεθνών κειμένων. Όσοι συμμετέχουν σε SAR επιχειρήσεις με ΜΚΟ εκφράζουν τη συνείδησή τους ως μέλη ομάδας και «προσθούν» τα πιστεύω τους, Ibid, σελ 611-612

¹⁶⁵ Το ΕΔΔΑ έχει υπογραμμίσει τη σημασία τους. Για παράδειγμα, έκρινε ότι η Πορτογαλία παραβίασε τα άρθρα 10 και 11 της ΕΣΔΑ στην υπόθεση *Women on Waves v. Portugal*, Application No. 31276/05, ECtHR, 3 February 2009, para 29-31, Ibid, σελ 612

¹⁶⁶ Το κράτος οφείλει να σεβαστεί και να στηρίζει την άσκηση των δικαιωμάτων

οι SAR MKO βρεθούν σε εγγύτητα σε κάποιον σε κίνδυνο τότε πια το δικαίωμα της έκφρασης της συνείδησης μετατρέπεται σε υποχρέωση παροχής βοήθειας και συνεπώς αποτελούν την κάλυψη των βασικών δικαιωμάτων όσων είναι σε κίνδυνο, αφού τελικά αποτελούν τον κρίκο σύνδεσης με το κράτος¹⁶⁷.

Τα τελευταία χρόνια με την αύξηση των δρώντων που συμμετέχουν σε SAR επιχειρήσεις στη Μεσόγειο που περιλαμβάνουν μη κρατικούς δρώντες αλλά και τη Λιβυκή ακτοφυλακή, και με την αύξηση των τεχνολογικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται ανακύπτουν νέα ζητήματα.

2.5. Συμφωνίες με τρίτες χώρες: το παράδειγμα του MoU Ιταλίας-Λιβύης

Τα Ευρωπαϊκά κράτη με σκοπό την αντιμετώπιση των αυξανόμενων μεταναστευτικών ροών έχουν συχνά προβεί σε συνεργασίες με τρίτες χώρες, πρακτική που χαιρετίζεται από την ΕΕ¹⁶⁸. Παράδειγμα τέτοιου είδους συμφωνίας αποτελεί το MoU Ιταλίας-Λιβύης.

Οι πρώτες διμερείς συνθήκες μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης υπογράφονται τη δεκαετία του 2000. Ήδη από το 2009 υπάρχουν ανησυχίες για ύπαρξη επαναπροωθήσεων στη Λιβύη.¹⁶⁹ Μετά την ανάληψη της εξουσίας στη Λιβύη από το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο υπογράφεται μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών το 2012. Το MoU αυτό στόχευε στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και στο

¹⁶⁷Η υποχρέωση για διάσωση παραμένει ακόμη και αν το κράτος δεν έχει σεβαστεί τα αρχικά αναφερθέντα δικαιώματα των συμμετεχόντων σε επιχειρήσεις SAR MKO. Μέσω αυτής της κατασκευής ο Mann επιχειρεί να καλύψει «κενά δικαιοδοσίας» τονίζοντας τη σημασία των δρώντων της κοινωνίας πολιτών στη SAR. Mann (2020), Supra note 135, σελ 616-617

¹⁶⁸ Δράσεις που ενισχύουν την αντίληψη εξωτερίκευσης της μεταναστευτικής πολιτικής. Μαρούδα, Μ. Ντ. (2023) Προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου και μετανάστευσης ένα χρόνο μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία: αλληλεγγύη αλλά με διακρίσεις, *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής*, Τεύχος 6-7, 93-108, σελ 103

¹⁶⁹Η Λιβύη αποτελούσε χώρα με αμφίβολο πλαίσιο αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα Moreno-Lax, V. (2011). Seeking Asylum in the Mediterranean: Against a Fragmentary Reading of EU Member States' Obligations Accruing at Sea. *International Journal of Refugee Law*, 23(2), 174–220. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eer005>, σελ 2, 10, Shatz, O & Branco, J. Communication to the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court, Pursuant to Article 15 of the Rome Statute (2014-2019), EU Migration Policies in the Central Mediterranean, <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2019/jun/eu-icc-case-EU-Migration-Policies.pdf>, σελ 14-18

πλαίσιο του ξανάρχισαν κοινές περιπολίες μεταξύ των χωρών¹⁷⁰. Η Ιταλία δηλώνει ότι η Λιβύη είναι ασφαλής χώρα.¹⁷¹

Το 2017 υπεγράφη καινούριο Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ τους¹⁷². Η Λιβυκή ακτοφυλακή καθίστατο υπεύθυνη να παρεμποδίζει τους διακινητές και τους μετανάστες να κινηθούν προς την Ευρώπη. Στη βάση του η Λιβύη δέχθηκε σημαντικά ποσά από την Ιταλία και την ΕΕ, στα πλαίσια του EU trustfund για την Αφρική και εκπαιδεύσεις της ακτοφυλακής¹⁷³. Το MoU, στο πλαίσιο του οποίου δεν υπάρχει αναφορά για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανανεώθηκε το 2020. Μετά την ανακήρυξη της Λιβυκής SAR περιοχής υπέγραψε MoU και η Μάλτα με τη Λιβύη¹⁷⁴. Παρά τις αναφορές σχετικά με τη Λιβυκή ακτοφυλακή για κακοποιήσεις και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων η SRR της Λιβύης αναγνωρίστηκε διεθνώς από τον IMO το 2018¹⁷⁵.

Υπάρχει πλήθος εκθέσεων στο οποίο τεκμηριώνεται ότι στη Λιβύη επικρατούν επικίνδυνες και τραυματικές συνθήκες για τους μετανάστες. Η Λιβυκή ακτοφυλακή έχει κατηγορηθεί ότι χρησιμοποιεί βία στη διάρκεια των «διασώσεων»¹⁷⁶. Τα άτομα

¹⁷⁰ Gloninger, Supra note 27, σελ 467

¹⁷¹ Hirsi Jamaa v Italy, Application no. 27765/09, European Court of Human Rights, Judgment of 23 February 2012, para 93-97

¹⁷² Το πρώτο μετά την καταδίκη της Ιταλίας από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Hirsi Jamaa. *Memorandum of Understanding on cooperation in the fields of development, the fight against illegal immigration, human trafficking and fuel smuggling and on reinforcing the security of borders between the State of Libya and the Italian Republic*, 2 February 2017. Available at: http://eumigrationlawblog.eu/wp-content/uploads/2017/10/MEMORANDUM_translation_finalversion.doc.pdf

¹⁷³ Ακόμη, δόθηκε εξοπλισμός και πλοία για τις περιπολίες. Lloyd-Damnjanovic, Supra note 33, Galani(2022), Supra note 38, σελ 112, Carrera & Cortinovis (2019), Supra note 160, σελ i

¹⁷⁴ Η ανανέωση έγινε παρά το πλήθος ερευνών και αντιδράσεων λόγω της κατάστασης στη Λιβύη και ότι έχει χαρακτηριστεί ότι είναι σε αντίθεση με διεθνή και Ιταλική νομοθεσία UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *“Lethal Disregard”: Search and rescue and the protection of migrants in the central Mediterranean Sea*, May 2021, available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/OHCHR-thematic-report-SAR-protection-at-sea.pdf>, σελ 22-23

¹⁷⁵ SAR MKO έχουν αναφέρει αδυναμία επικοινωνίας με το Λιβυκό MRCC. Esperti, Supra note 28, σελ. 13, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Position on the Designations of Libya as a Safe Third Country and as a Place of Safety for the Purpose of Disembarkation Following Rescue at Sea*, September 2020, available at: <https://www.refworld.org/docid/5f1edee24.html> [accessed 20 November 2023], σελ 10, Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 8

¹⁷⁶ Υπάρχει αριθμός μαρτυριών SAR MKO για αυτό, αφού όπως αναφέρθηκε έχουν δεχτεί και οι ίδιες οι MKO επιθέσεις. Υπάρχουν στοιχεία ότι άτομα που τα ίδια έχουν κατηγορηθεί για λαθραία διακίνηση προσώπων ανήκουν στην ακτοφυλακή Maccanico, Y., Hayes, B., Kenny, S., Barat, F. (2018). *The shrinking space for solidarity with migrants and refugees: how the European Union and member States target and criminalize defenders of the rights of people on the move*. Transnational Institute, 1-30. <https://www.tni.org/en/publication/the-shrinking-space-for-solidarity-with-migrants-and-refugees> σελ 11, UNHCR, Supra note 1774, σελ 14-15, Human Rights Council, *Report of the Independent Fact-Finding Mission on Libya*, UN Doc A/HRC/52/83 (3 March 2023), σελ12-13, Fekete, L. Webber, F.,

που «διασώζονται»¹⁷⁷ καταλήγουν σε κέντρα κράτησης στο Λιβυκό έδαφος όπου καταπατώνται τα δικαιώματά τους. Υπάρχουν αναφορές και μαρτυρίες για αναίτια κράτηση, βασανιστήρια, trafficking, σεξουαλική βία, αναγκαστική εργασία και αριθμό άλλων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁷⁸ Ακόμη η Λιβύη δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για την Προστασία των Προσφύγων¹⁷⁹. Μάλιστα, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο μετά από περισσότερο από μία δεκαετία κατέληξε ότι βάσει της προκαταρκτικής του έρευνας τα εγκλήματα κατά των μεταναστών στη Λιβύη μπορεί να αποτελούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας¹⁸⁰.

Λόγω του MoU και της στήριξής του από την ΕΕ μέσω και χρηματοδότησης, καθώς και των κοινών δράσεων και της όλης μεταναστευτικής πολιτικής στην κεντρική Μεσόγειο η Ιταλία και η ΕΕ έχουν κατηγορηθεί για εξ αποστάσεως ανάμειξη και οργάνωση στα pull backs από την Λιβυκή ακτοφυλακή, δηλαδή για διενέργεια push-backs μέσω «αντιπροσώπου», και ότι καταπατάται η αρχή της μη επαναπροώθησης¹⁸¹. Ακόμη, έχει υποστηριχθεί ότι υψηλόβαθμοι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι έχουν ατομική

Endmond-Pettitt, A. (2019) When Witnesses won't be silenced, *Institute of race relations*, Briefing paper 13, 1-28, σελ 6

¹⁷⁷ Για την έννοια της «διάσωσης» μέσω παρεμπόδισης και επιστροφής στη Λιβύη Βλ. Moreno-Lax., V. (2017). The EU Humanitarian Border and the Securitization of Human Rights: The 'Rescue-Through-Interdiction/Rescue-Without-Protection' Paradigm*. *Journal of Common Market Studies*, 1-22 DOI: 10.1111/jcms.12651

¹⁷⁸ UNHCR, Supra note 174, σελ 23 Human Rights Council, Supra note 176, σελ 12-13, Shatz & Branco, Supra note 169

¹⁷⁹ Hirsi Jamaa v Italy, Supra note 171, σελ 3-4, UNHCR Supra note 175, σελ 16

¹⁸⁰ International Criminal Court's Office of the Prosecutor, *Twenty- Third Report of The Prosecutor of The International Criminal Court to The United Nations Security Council Pursuant to Resolution 1979 (2011)*, (Report, 21 April 2022) ,23rd report, para 25 «The Office's preliminary assessment is that these crimes may constitute crimes against humanity and war crimes.»

¹⁸¹ Office of the High Commissioner for Human Rights (OCHR), *Global update at the 42nd session of the Human Rights Council*, 09/09/2019, available at <https://www.ohchr.org/en/statements/2019/09/global-update-42nd-session-human-rights-council?LangID=E&NewsID=24956>, UNHCR, Supra note 175, σελ,9, 17 Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 14-15

ποινική ευθύνη για τα εγκλήματα που διαπράττονται κατά των μεταναστών στη Λιβύη^{182 183}.

Παρόλα αυτά η συνεργασία είναι ακόμη σε ισχύ και επηρεάζει έντονα τις SAR δράσεις στη Μεσόγειο.

2.6. Νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης μεταναστών

Ενώ η παράνομη διακίνηση προσώπων μέσω συνόρων δεν είναι καινούριο φαινόμενο η ποινικοποίησή της όπως γίνεται αντιληπτή σήμερα είναι σχετικά πρόσφατη¹⁸⁴. Το Ποινικό Δίκαιο για την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης ανθρώπων δεν παρουσιάζει ομοιογένεια ανάμεσα στους διάφορους οργανισμούς με τον τρόπο με τον οποίο έχει εξελιχθεί.

Η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης έχει υπάρξει ένα από τα βασικά στοιχεία της κοινής πολιτικής της ΕΕ για τη μετανάστευση και το άσυλο ήδη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Τάμπερε το 1999¹⁸⁵. Η αποτροπή της παράνομης μετανάστευσης ως ένας από τους σκοπούς της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής στην ΕΕ περιλαμβάνεται και στην Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ¹⁸⁶.

¹⁸²Κατηγορίες ότι Ευρωπαίοι και κρατικοί αξιωματούχοι εμπλέκονται σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στη Λιβύη ως αποτέλεσμα του προμελετημένου σχεδίου για μείωση των μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ λόγω των θανάτων στη θάλασσά, των επαναπροωθήσεων και όσων ακολουθούν στην επικράτεια της Λιβύης έχοντας πλήρη γνώση της κατάστασης. *Interceptions at sea and returns of migrants and refugees to Libya constitute a crime against humanity*, *European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR)*, 30/11/2023 <https://www.ecchr.eu/en/press-release/das-abfangen-auf-see-von-gefluechteten-und-migranten-und-deren-rueckfuehrung-nach-libyen-sind-ein-verbrechen-gegen-die-menschlichkeit/>, Shatz & Branco, Supra note 169

¹⁸³Η παρούσα εργασία δεν ασχολείται περαιτέρω με το ζήτημα των προτεινόμενων υφιστάμενων κατηγοριών για ποινικές ευθύνες καθώς επικεντρώνεται στο πως όλα τα αναφερθέντα επηρεάζουν τη δράση των ΜΚΟ. Υπογραμμίζεται όμως το πλήθος στοιχείων και η έντασή τους που καθιστούν ξεκάθαρες τις συνθήκες με τις οποίες είναι αντιμέτωποι οι μετανάστες που «διασώζονται» επιστρεφόμενοι στη Λιβύη.

¹⁸⁴Στο παρελθόν η παροχή διευκόλυνσης στη μετανάστευση δε θεωρείτο ως τόσο επιζήμια. Πιο πρόσφατα υπήρξε σύνδεση με εγκληματικά δίκτυα Patane, F., Bolhuis, M.P., Van Wijk, J., Kreiensiek, (2020) 'Asylum-Seekers Prosecuted for Human Smuggling: A Case Study of Scafisti in Italy', *Refugee Survey Quarterly*, 3, <https://academic.oup.com/rsq/article/39/2/123/5837196>, σελ 123-124

¹⁸⁵Carrera, S., Guild E, Aliverti, A., Allsopp, A., Manieri, M-G., Levoy, M., Fit for purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants, Brussels, *European Parliament*, 2015. Available at: <https://www.ceps.eu/publications/fit-purpose-the-facilitation-directive-and-criminalisation-humanitarian-assistance>, σελ 21

¹⁸⁶ ΣΛΕΕ, Supra note 154, Άρθρο 79 1. «The Union shall develop a common immigration policy aimed at ensuring, at all stages, the efficient management of migration flows.... and the prevention of, and enhanced measures to combat, illegal immigration and trafficking in human beings», Ibid, σελ 21-22

2.6.1. Το Πρωτόκολλο των ΗΕ για την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης μεταναστών

Το πρώτο βασικό διεθνές νομικό πλαίσιο για την ποινικοποίηση του smuggling βρίσκεται στη Σύμβαση των ΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος. Το λεγόμενο Smuggling Protocol υπεγράφη το 2000¹⁸⁷. Αποτέλεσε ένα από τα τρία Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα στη Σύμβαση των ΗΕ¹⁸⁸. Από τότε η αντιμετώπιση του smuggling κατείχε υψηλή θέση στην διεθνή πολιτική ατζέντα.

Σκοπός του Πρωτοκόλλου για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης προσώπων είναι η αποτροπή και καταπολέμηση του smuggling, η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών που έχουν διακινηθεί¹⁸⁹. Καταπιάνεται λοιπόν με το πρόβλημα των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που διακινούν λαθραία μετανάστες δρώντας διασυννοριακά με στόχο το κέρδος και συχνά θέτοντάς τους σε κίνδυνο¹⁹⁰.

Στο Πρωτόκολλο βρίσκεται για πρώτη φορά ορισμός της έννοιας, όπου smuggling θα σημαίνει «η επίτευξη της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα Κράτος Μέρους, του οποίου το πρόσωπο αυτό δεν είναι υπήκοος ή μόνιμος κάτοικος, με σκοπό την

¹⁸⁷ Τέθηκε σε ισχύ το 2004 και έχει υπογραφεί από 116 κράτη αλλά και από την ΕΕ. Mitsilegas, V. (2019). The normative foundations of the criminalization of human smuggling: Exploring the fault lines between European and international law. *New Journal of European Criminal Law*, 10(1), 68-85, doi:10.1177/2032284419834363, σελ 68-69, Rodrik, D. (2021). Solidarity at the Border: How the EU and US Criminalize aid to Migrants. *Berkley Journal of International Law*, 39(1), 81-126, σελ 101

¹⁸⁸ Τα άλλα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα της Σύμβασης των ΗΕ (Palermo Convention) αφορούν στο trafficking και στο smuggling of firearms

¹⁸⁹ Άρθρο 2 «The purpose of this Protocol is to prevent and combat the smuggling of migrants, as well as to promote cooperation among States Parties to that end, while protecting the rights of smuggled migrants» UN General Assembly, *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, 15 November 2000, Gallagher, A. (2001). Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis. *Human Rights Quarterly*, 23(4), 975- 1004 Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1409831>, σελ 976

¹⁹⁰ Ibid, Άρθρο 4. «This Protocol shall apply, except as otherwise stated herein, to the prevention, investigation and prosecution of the offences established in accordance with article 6 of this Protocol, where the offences are transnational in nature and involve an organized criminal group, as well as to the protection of the rights of persons who have been the object of such offences». Στο Προοίμιο ακόμη, αναφέρεται η σύνδεση μεταξύ smuggling και οργανωμένων εγκληματικών δικτύων Mallia, P. *The cooperative mechanism established by the Migrant Smuggling Protocol to the UN Convention against Transnational Organized Crime*. In F. Ippolito & S. Trevisanut, «*Migration in the Mediterranean*» Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316104330.013>, σελ 291-292, 297

απόκτηση, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους»¹⁹¹. Η αναφορά στην ύπαρξη «οικονομικού ή άλλου οφέλους» συμπεριλήφθηκε στον ορισμό ώστε να καταστεί ξεκάθαρο ότι δεν αφορά σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα ως βοήθεια στους μετανάστες για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω ύπαρξης οικογενειακών δεσμών¹⁹².

Πρέπει να αναφερθεί ότι ήδη από το Προοίμιο γίνεται αναφορά στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών¹⁹³. Ακόμη, αναφέρονται οι πράξεις που ποινικοποιούνται καθώς και ότι ποινικό αδίκημα υφίσταται όταν η διάπραξη τελείται με πρόθεση το κέρδος¹⁹⁴.

Στη συνέχεια, αφιερώνεται ένα τμήμα ειδικά για τη λαθραία διακίνηση μεταναστών στη θάλασσα, όπου αναφέρεται ο σεβασμός στο Δίκαιο της θάλασσας¹⁹⁵.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι υπογραμμίζεται ο σεβασμός στο διεθνές δίκαιο και στο δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ιδιαίτερη αναφορά στο προσφυγικό δίκαιο και στην αρχή της μη-επαναπροώθησης καθώς και στις αρχές της μη διάκρισης¹⁹⁶. Ταυτόχρονα, δεν στοιχειοθετείται ποινική δίωξη στους μετανάστες για παράνομη είσοδο σε χώρα,¹⁹⁷ κάτι που υπογραμμίζεται και στο legislative guide για το Πρωτόκολλο όπου τονίζεται η εφαρμογή του κατά οργανωμένων δικτύων και όχι κατά μεταναστών¹⁹⁸.

¹⁹¹ Ibid, άρθρο 3 «“Smuggling of migrants” shall mean the procurement, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit, of the illegal entry of a person into a State Party of which the person is not a national or a permanent resident;»

¹⁹² Τονίζεται στα travaux preparatoires ότι πρόθεση δεν είναι να ποινικοποιηθούν οι δραστηριότητες των ΜΚΟ. Το συγκεκριμένο στοιχείο επαναλαμβάνεται 2 φορές αυτούσιο. Gallagher, Supra note 189, σελ 996, Landry, R.(2017) Decriminalising ‘Humanitarian Smuggling,’ Research in Brief, 6, UNIV. OF OXFORD REFUGEE STUD. CTR, σελ 2

¹⁹³ Smuggling protocol, Supra note 189, preamble, σελ 53-54 annex III

¹⁹⁴ Ibid, Άρθρο 6, Mitsilegas, Supra note 187, σελ.69-70

¹⁹⁵ Τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα όταν θεωρούν ότι πλοίο μεταφέρει παράνομα μετανάστες εφόσον διασφαλίζουν την ασφάλεια των επιβαινόντων. Ibid, Άρθρα 7-8, Gallagher, Supra note 189, σελ 996

¹⁹⁶ Ibid, Άρθρο 19, Ibid, σελ 998. Οι συνέπειες που θα μπορούσε να επιφέρει το πρωτόκολλο στους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο συζητήθηκαν εκτενώς μέχρι την υπογραφή του.

¹⁹⁷ Παρόλα αυτά το Άρθρο 6(4) δίνει ένα βαθμό ελευθερίας στα κράτη να προχωρήσουν σε ποινικές δίωξεις που επιτρέπει η εθνική τους νομοθεσία, αφήνοντας κατά κάποιους συγγραφείς ένα μικρό βαθμό νομικής αβεβαιότητας. Ibid, Άρθρο 6(4), Mitsilegas, Supra note 187, σελ 70

¹⁹⁸ Ακόμη και όταν στην εθνική νομοθεσία της χώρας αυτό καταγράφεται ως παράνομη πράξη. Ένα κράτος μέρος του Πρωτοκόλλου συνεπώς παραβιάζει το Πρωτόκολλο σε περίπτωση που διώξει ένα μετανάστη που έχει μπει στη χώρα ως θύμα δικτύου διακινητών. Ibid, σελ 70-71, Carrera et al(2015), Supra note 185, σελ 23

Συμπερασματικά, η στόχευση του Πρωτοκόλλου είναι η καταπολέμηση των οργανωμένων εγκληματικών δικτύων και όχι η όποια δράση ανθρωπιστικού χαρακτήρα¹⁹⁹.

Παρόλα αυτά σημείο κριτικής έχει αποτελέσει ότι τα αναφερόμενα στο Πρωτόκολλο βασίζονται στην υπόθεση ότι πράξεις από τις οποίες προκύπτει κέρδος δε μπορούν να τελεστούν στη βάση του ανθρωπισμού. Για παράδειγμα, ένας εργαζόμενος σε οργάνωση ανθρωπιστικού χαρακτήρα λαμβάνει μισθό²⁰⁰.

2.6.2. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών

Η προσέγγιση της ΕΕ στην ποινικοποίηση της λαθραίας διακίνησης ανθρώπων βασίζεται στο Smuggling Πρωτόκολλο του Παλέρμο²⁰¹, προβάλλοντας όμως βασικές διαφοροποιήσεις σε αρχές που ακολουθεί το Πρωτόκολλο των ΗΕ.

Ιδιαίτερη σημασία στην αντιμετώπιση των ΜΚΟ και γενικότερα των εθελοντών της κοινωνίας πολιτών που δραστηριοποιούνται σε βοήθεια των μεταναστών και φυσικά στην έρευνα και διάσωση στην ΕΕ διαδραματίζει η Οδηγία 2002/90/ΕΚ για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής και η Απόφαση Πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, γνωστά στο σύνολό τους ως “EU Facilitators’ Package”.

Η ΕΕ λοιπόν, διαθέτει κοινό νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διευκόλυνσης της παράνομης μετανάστευσης με τη συγκριμένη Οδηγία και Απόφαση να αποτελούν

¹⁹⁹ Αυτό γίνεται εμφανές και σε απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου του Καναδά όπου αναφέρεται ότι η ανθρωπιστική βοήθεια στους μετανάστες ώστε να φύγουν από μία χώρα ήταν και είναι μία πραγματικότητα και ότι μόνο με την εξαίρεση της ποινικοποίησης της ανθρωπιστικής βοήθειας εναρμονίζεται η νομοθεσία με «τις αξίες και αρχές του εθιμικού δικαίου και του συμβατικού διεθνούς δικαίου» R. v. Appulonappa, 2015 SCC 49, [2015] 3 S.C.R. 754, 770, 774, Office of the High Commissioner for Human Rights (OCHR), Extrajudicial, summary or arbitrary executions-Note by the Secretary-General, A/73/314, 06/08/2018 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Executions/A_73_42960.pdf

United Nations Human Rights Council, “Report of the Independent Expert on human rights and international solidarity”, A/HRC/41/44, (16 April 2019), σελ 11, Carrera et al(2015), Supra note 185, σελ 28 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Executions/A_73_42960.pdf para 73, Rodrik, Supra note 187, σελ 102-103

²⁰⁰ Landry, Supra note 192, σελ 2, Rodrik, Supra note 187, σελ 102

²⁰¹ Ibid, σελ 107

τον ακρογωνιαίο λίθο. Παρά την προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών, ζητήματα ανακύπτουν λόγω συγκεκριμένων προβλέψεων, έλλειψης σαφήνειας συγκεκριμένων προβλέψεων και κατά συνέπεια του τρόπου ενσωμάτωσης από τα κράτη στις εθνικές νομοθεσίες .

Μέσω του facilitator's package ζητείται από τα κράτη μέλη να επιβάλουν κυρώσεις σε όσους διευκολύνουν την παράνομη είσοδο, διέλευση και διαμονή παράνομων μεταναστών²⁰² και να υιοθετήσουν ποινές για τα αδικήματα αυτά. Οι κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές.²⁰³ Η έννοια της διευκόλυνσης λοιπόν, στην Οδηγία διαχωρίζεται σε εκ προθέσεως διευκόλυνση εισόδου ή διέλευσης από τη χώρα και στην εκ προθέσεως διευκόλυνση παραμονής στη χώρα. Ένα πρώτο ζήτημα που ανακύπτει είναι ότι εν αντιθέσει με το Πρωτόκολλο των ΗΕ, δεν γίνεται αναφορά στην ανάγκη ύπαρξης οικονομικού ή υλικού οφέλους ώστε να θεωρηθεί κάποιος διακινητής ή πάροχος βοήθειας στην παράνομη πράξη όταν πρόκειται για είσοδο στη χώρα. Η πρόβλεψη αυτή υπάρχει μόνο όταν πρόκειται για διευκόλυνση διαμονής σε χώρα²⁰⁴. Άρα, στα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να γίνουν διώξεις που δεν έχουν ξεκάθαρη εγκληματική πρόθεση με σκοπό το κέρδος²⁰⁵.

Την περίοδο των διαπραγματεύσεων οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών είχαν εκφράσει τις ανησυχίες τους αναφορικά με το ζήτημα αυτό. Μετά από διαπραγματεύσεις προστέθηκε ρήτρα η οποία δίνει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να

²⁰² Άρθρο 1(a). Each Member State shall adopt appropriate sanctions on: (a) any person who intentionally assists a person who is not a national of a Member State to enter, or transit across, the territory of a Member State in breach of the laws of the State concerned on the entry or transit of aliens; b) any person who, for financial gain, intentionally assists a person who is not a national of a Member State to reside within the territory of a Member State in breach of the laws of the State concerned on the residence of aliens. Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, *OJ L 328*, 5.12.2002, p. 17–18

²⁰³ Άρθρο 1.(1) Each Member State shall take the measures necessary to ensure that the infringements defined in Articles 1 and 2 of Directive 2002/90/EC are punishable by effective, proportionate and dissuasive criminal penalties which may entail extradition. 2002/946/JHA: Council framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, *OJ L 328*, 5.12.2002, p. 1–3

²⁰⁴ Carrera et al(2018 b), Supra note 40, σελ 10-11, Zirulia, S., *"Is that a Smuggler?: The Blurring Line between Facilitating Illegal Immigration and Providing Humanitarian Assistance at the European Borders."* In Gatta, G., Mitsilegas V. and Zirulia, S. «Controlling Immigration Through Criminal Law: European and Comparative Perspectives on 'Crimmigration'...» Oxford: Hart Publishing, 2020. 235–266. *Hart Studies in European Criminal Law*. Bloomsbury Collections. Web. 25 Apr. 2023. <<http://dx.doi.org/10.5040/9781509933952.ch-011>>, σελ 238

²⁰⁵ Ibid, σελ 10-11

μην επιβάλουν κυρώσεις στην περίπτωση που οι πράξεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1(α) της Οδηγίας τελούνται με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας²⁰⁶. Από τη συγκεκριμένη παράγραφο ανακύπτουν δύο ζητήματα. Από τη μία η Οδηγία αφήνει στην ευχέρεια των κρατών την απόφαση για το αν θα κατηγορηθούν όσοι παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια και την ίδια στιγμή δεν γίνεται αναφορά στο πως αυτή ορίζεται. Το γεγονός ότι δεν ορίζεται η ανθρωπιστική βοήθεια έχει δημιουργήσει ανομοιογένεια και ανασφάλεια για το πώς γίνεται αντιληπτή και ποιες πράξεις περιλαμβάνει²⁰⁷.

Η Απόφαση Πλαίσιο αναφέρει τις ποινικές κυρώσεις όταν υπάρχει σκοπός οικονομικού οφέλους και ότι μπορεί να συνοδευθούν με απαγόρευση συνέχισης της επαγγελματικής δραστηριότητας στα πλαίσια της οποίας διαπράχθηκε το αδίκημα, κατάσχεση του μεταφορικού μέσου και απέλαση²⁰⁸. Ακόμη, αναφέρεται ότι οι προβλέψεις για καταπολέμηση του smuggling πρέπει να είναι σε συμφωνία με την αρχή της μη επαναπροώθησης, με σεβασμό στη Συνθήκη και στο Πρωτόκολλο της Γενεύης²⁰⁹.

Μόνο τέσσερα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συνδέσει την παρουσία οικονομικού οφέλους με την ύπαρξη παράνομης διακίνησης προσώπων. Πρόκειται για τα Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο και Πορτογαλία.²¹⁰

Υπάρχουν χώρες που έχουν υιοθετήσει την ρήτρα της ανθρωπιστικής βοήθειας που περιγράφεται ως εξαίρεση στο άρθρο 1(2) της Οδηγίας, αλλά με διαφορετικές

²⁰⁶ Πρόκειται για την λεγόμενη ρήτρα ανθρωπιστικής βοήθειας (humanitarian clause). Οδηγία 2002/90/EC, Supra note 202, Άρθρο 1. 2. Any Member State may decide not to impose sanctions with regard to the behaviour defined in paragraph 1(a) by applying its national law and practice for cases where the aim of the behaviour is to provide humanitarian assistance to the person concerned. Carrera et al (2015), Supra note 185, σελ 26-27

²⁰⁷ Για παράδειγμα, κάποια κράτη έχουν περιλάβει ενέργειες που γίνονται από συγγενικά πρόσωπα ως ανθρωπιστική βοήθεια. Ibid, σελ 27, Rodrik, Supra note 187, σελ 107, Allsopp & Manieri, Supra note 207, σελ 84

²⁰⁸ 2002/946/JHA, Supra note 203, Άρθρο 1(2). Where appropriate, the criminal penalties covered in paragraph 1 may be accompanied by the following measures: confiscation of the means of transport used to commit the offence, a prohibition on practising directly or through an intermediary the occupational activity in the exercise of which the offence was committed, deportation. Άρθρο 1(3) Αναφέρει ότι όταν το αδίκημα γίνεται για οικονομικό όφελος η ποινή δε μπορεί να είναι μικρότερη των οκτώ ετών, Rodrik, Supra note 187, σελ 107

²⁰⁹ Ibid, Άρθρο 6

²¹⁰ Γενικά, δίνεται ευρύ περιθώριο για απόφαση στα κράτη. Vosyliūtė, L., & C. Conte (2019a). Crackdown on NGOs assisting refugees and other migrants, Policy Options Brief, *ReSOMA*, 1-51 <http://www.resoma.eu/publications/policy-option-brief-crackdown-ngos>, σελ.5-6, Carrera et al(2018b), Supra note 40, σελ 10-11

διατυπώσεις, ανάμεσά τους και η Ελλάδα^{211 212}. Στην Ελλάδα λοιπόν σε περίπτωση διάσωσης ανθρώπων στη θάλασσα θεωρητικά δεν επιβάλλονται κυρώσεις²¹³. Παρόλα αυτά έχουν υπάρξει περιπτώσεις που μέλη ΜΚΟ και εθελοντές έχουν διωχθεί για διευκόλυνση παράνομης εισόδου στη χώρα²¹⁴. Στην Ιταλία η μη ποινικοποίηση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας περιορίζεται σε ενέργειες στο έδαφός της²¹⁵. Όσον αφορά στη διευκόλυνση παράνομης διαμονής στη χώρα, στη Γαλλία, στην Ελλάδα και σε αριθμό άλλων χωρών δεν απαιτείται η προϋπόθεση του οικονομικού οφέλους ώστε να διωχθεί κάποιος ποινικά²¹⁶. Σε κάποιες χώρες υπάρχει ρητή εξαίρεση για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας αναφορικά με τη διαμονή²¹⁷.

Ακόμη, δεν στοιχειοθετείται η απαγόρευση ποινικοποίησης των μεταναστών που έχουν υπάρξει θύματα smuggling και οι ποινές για όσους καταδικαστούν είναι ανομοιογενείς ανάμεσα στα διάφορα κράτη²¹⁸.

Η βάση του facilitator's package φαίνεται ότι είναι η αποτροπή της παράνομης μετανάστευσης στην ΕΕ χωρίς να λαμβάνει υπόψη ότι το αποτέλεσμα είναι η ύπαρξη αβεβαιότητας αναφορικά με τον τρόπο εφαρμογής σε κάθε κράτος μέλος από μέλη ΜΚΟ και εθελοντές που οδηγεί πολλές φορές σε παραπληροφόρηση και εκφοβισμό.

²¹¹ Μόνο 8 χώρες έχουν υιοθετήσει τη ρήτρα για ανθρωπιστική βοήθεια στην εθνική τους νομοθεσία Carrera et al.(2015), Supra note 185, σελ 30, OHCHR, Supra note 199, παρα 71, Carrera, S., Mitsilegas, V., Allsopp, J., Vosyliute L. Policing humanitarianism EU Policies against human smuggling and their impact on civil society (HART, 2019), σελ 44-45

²¹² «Στην Ελλάδα δεν επιβάλλονται κυρώσεις σε πλοiάρχους, κυβερνήτες αεροσκαφών και οδηγούς κάθε μέσου μεταφοράς για την παροχή βοήθειας σε επιχείρηση διάσωσης στη θάλασσα ή μεταφοράς ατόμου που χρειάζεται διεθνή προστασία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.» Commission Guidance on the implementation of EU rules on definition and prevention of the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. Communication from the Commission 2020/C 323/01, C/2020/6470_OJ C 323, 1.10.2020, p. 1–6, σελ.4

²¹³ Η πρόβλεψη αυτή υπάρχει και στο νέο Κώδικα Μετανάστευσης στο Νόμο 5038/2023 στο Άρθρο 25(6)

²¹⁴ Παρά το γεγονός ότι η ρήτρα για την παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας έχει ενσωματωθεί στην Ελληνική νομοθεσία δεν εφαρμόζεται πάντα από αστυνομία, εισαγγελείς, δικαστές. Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 3, Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders on her visit to Greece*, UN Doc A/HRC/52/29/Add1(Advance Edited Version)02 March 2023, Allsopp & Manieri, Supra note 207, σελ 86-87

²¹⁵ Ενώ στη Μάλτα αφήνεται ανοιχτό το ενδεχόμενο ή μη της ποινικοποίησης Commission Guidance 2020/C 323/01, Supra note 212, Σελ 4, Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 10-11, Zirulia, Supra note 2014, σελ 241

²¹⁶ Στην Ιταλία, τη Γερμανία, την Ισπανία και αλλού είναι προαπαιτούμενη η παρουσία οικονομικού οφέλους

²¹⁷ Σε κάποιες χώρες υπάρχει ρητή εξαίρεση για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας αναφορικά με τη διαμονή. Carrera et al(2015), Supra note 185, σελ30

²¹⁸ Ibid, σελ 32

Αυτά οδηγούν στην αποτροπή παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας²¹⁹ λόγω νομικής αβεβαιότητας για το ποιες πράξεις στοιχειοθετούν και ποιες όχι το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών²²⁰. Υπάρχουν έντονες ανησυχίες ότι ο ορισμός της διευκόλυνσης της παράνομης μετανάστευσης είναι πολύ ευρύς και αποτυγχάνει να εξαιρέσει δρώντες παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας²²¹. Πλήθος μελετών ΜΚΟ έχουν τονίσει την ανάγκη νομοθέτησης της υποχρεωτικής εξαίρεσης της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας σε όλα τα κράτη-μέλη και τη σύνδεση με το οικονομικό όφελος. Ακόμη, υπάρχουν μελέτες επιτροπών της ΕΕ αλλά και των ΗΕ στις οποίες φαίνεται ξεκάθαρα η προβληματική των προαναφερθέντων²²².

Στο πρόγραμμα δράσης της ΕΕ για τη μετανάστευση του 2015 υπογραμμίστηκε η καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών ως προτεραιότητα και τέθηκε ο στόχος τα δίκτυα των διακινητών να μετατραπούν σε δραστηριότητες «υψηλού κινδύνου και χαμηλής απόδοσης»²²³. Στο σχέδιο δράσης που υιοθετήθηκε αναφέρεται ρητά ότι θα πρέπει να αποφευχθούν οι κίνδυνοι που πηγάζουν από την ποινικοποίηση όσων προσφέρουν βοήθεια σε μετανάστες σε κίνδυνο²²⁴. Το ανωτέρω επαναλαμβάνεται και στο ανανεωμένο σχέδιο δράσης κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών 2021-2025²²⁵.

Το 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε στη διενέργεια αξιολόγησης²²⁶ για το facilitator's package μη κρίνοντας απαραίτητη την αλλαγή του υπάρχοντος νομικού

²¹⁹ Ibid, σελ 45

²²⁰ Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ10

²²¹ Ibid, σελ 10-12

²²² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα του UNDOC για την ανάγκη ύπαρξης οικονομικού οφέλους ώστε να θεωρηθεί λαθραία διακίνηση προσώπων μία ενέργεια η οποία έλαβε χώρα ώστε να ερευνηθεί τις συνέπειες από τη μη ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία του ζητούμενου από το πρωτόκολλο των ΗΕ. UNODC, The Concept of "Financial or Other Material Benefit" in the Smuggling of Migrants Protocol, Issue Paper, 2017

²²³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A EUROPEAN AGENDA ON MIGRATION, COM(2015), 240 final, σελ 8

²²⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU Action Plan against migrant smuggling (2015 - 2020), COM (2015) final 285 σελ 2,5-6

²²⁵ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021-2025), COM(2021) 591 final, σελ 22

²²⁶ Προχώρησε σε Refit αξιολόγηση, δηλαδή στα πλαίσια του προγράμματος regulatory fitness and performance programme, έκρινε ότι δε χρειάζεται αλλαγή όμως αναγνώρισε το λεγόμενο «chilling effect» προς τις ΜΚΟ και γενικά όσους παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια. Έχει χαρακτηριστεί ως χαμένη ευκαιρία. Carrera et al (2019), Supra note 211, σελ 48-49, Vosyliūtė & C. Supra note 210, σελ. 15

πλαίσιου²²⁷. Ακολούθησε Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όπου καταδεικνύεται ότι η ρήτρα για εξαίρεση ποινικοποίησης της ανθρωπιστικής βοήθειας έχει περάσει σε λίγες εθνικές νομοθεσίες και καλεί τα κράτη μέλη να το πράξουν,²²⁸ αναφέροντας όμως ταυτόχρονα ότι η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας πρέπει να λαμβάνει χώρα υπό τον έλεγχο των κρατών μελών²²⁹.

Το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογράμμισε ότι βάσει του πνεύματος που διέπει την Οδηγία 2002/90/EK είναι σαφές ότι οι ανθρωπιστικές δράσεις, δε γίνεται να αποτελούν λόγο δίωξης ανεξάρτητα από τον τρόπο που έχει περάσει η Οδηγία στην εθνική νομοθεσία. Τονίζεται ότι εφόσον ακολουθούνται οι οδηγίες της συντονιστικής αρχής²³⁰ και οι κανόνες διεθνούς δικαίου η ποινικοποίηση των SAR MKO συνιστά παραβίαση του διεθνούς δικαίου και συνεπώς και του δικαίου της ΕΕ.²³¹ Η αξιολόγηση του αν μία πράξη εμπίπτει στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής βοήθειας εξετάζεται κατά περίπτωση και συνεχίζει να βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών αν και πως θα ενσωματωθεί το humanitarian clause στις εθνικές νομοθεσίες²³². Πρέπει να αναφερθεί ότι και στη Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2020/1365 αναφέρεται η μη ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας²³³.

²²⁷ Ζητήθηκε η μη ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας που παρέχουν οι MKO στις επιχειρήσεις διάσωσης και αναγνωρίστηκαν οι φόβοι της κοινωνίας πολιτών για τον κίνδυνο δίωξης σε πράξεις ανθρωπιστικής βοήθειας και η έλλειψη επικοινωνίας με τις αρχές. Περιλαμβάνει οδηγίες προς τα κράτη μέλη ώστε να αποτρέπεται η ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας. European Parliament resolution of 18 April 2018 on progress on the UN Global Compacts for Safe, Orderly and Regular Migration and on Refugees (2018/2642(RSP)) *OJ C 390*, 18.11.2019, p. 69–75, Para 19, Στο βιβλίο Carrera et al (2019), Supra note 211, Μέρος I.II.B σελ 50-55 αναγράφονται τα αποτελέσματα της έρευνας των συγγραφέων για το πως γίνεται αντιληπτή από τα μέλη της κοινωνίας πολιτών η Ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά του smuggling.

²²⁸ European Parliament resolution of 5 July 2018 on guidelines for Member States to prevent humanitarian assistance from being criminalised (2018/2769(RSP)) *OJ C 118*, 8.4.2020, p. 130–132, para 2,5,7

²²⁹ Ibid, para 4

²³⁰ Όπως θα φανεί στο κεφάλαιο 3, σχετικά με τις οδηγίες της συντονιστικής αρχής σε περιπτώσεις, SAR MKO έχουν εκφράσει την αντίθεσή τους με τη διάσωση και επιστροφή των μεταναστών στη Λιβύη παρά τις οδηγίες του MRCC. Βλ. Moreno-Lax, V. A New Common European Approach to Search and Rescue? Entrenching Proactive Containment., 03/02/2021. Available at: <https://eumigrationlawblog.eu/a-new-common-european-approach-to-search-and-rescue-entrenching-proactive-containment/>

²³¹ Commission Guidance, Supra note 212, σελ 5-6

²³² Marletta, A. «The Commission ‘Guidance’ on facilitation and humanitarian assistance to migrants» EU Law Analysis, 29/09/2020. Available at: <http://eulawanalysis.blogspot.com/search?updated-max=2020-10-07T05:05:00-07:00&max-results=7http://www.sidiblog.org/2020/11/08/search-and-rescue-operations-under-the-new-pact-on-asylum-and-migration/>, Moreno-Lax(2021), Supra note 230

²³³ Αναφέρεται βέβαια ότι οι MKO πολλές φορές προβαίνουν σε διαδοχικές διασώσεις και πως πρέπει να αποφευχθεί μία κατάσταση κατά την οποία θα επωφελούνται τα εγκληματικά δίκτυα αφήνοντας να διαφανεί μία σύνδεση μεταξύ των δύο. Η Σύσταση παρά το γεγονός ότι αναφέρεται θετικά στις SAR MKO κάνει κάποιες διασυνδέσεις οι οποίες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αρνητικές συσχετίσεις. para 8-9.

Σε μία ιδιαιτέρως σημαντική εξέλιξη, αρκετά πρόσφατα, στις 28 Νοεμβρίου 2023, πραγματοποιήθηκε η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών, όπου παρουσιάστηκε νέα Οδηγία προς αντικατάσταση του facilitator's package²³⁴. Η Οδηγία στοχεύει να αποσαφηνίσει τις πράξεις που είναι ποινικοποιήσιμες και στις οποίες διευκρινίζεται ότι δεν περιλαμβάνεται η ανθρωπιστική δράση²³⁵ και αναφέρει τη σημασία ύπαρξης οικονομικού οφέλους για να υπάρξει παράνομη πράξη²³⁶. Επί της ουσίας καταργεί την προαιρετική φύση της humanitarian clause, συνεχίζοντας βέβαια να μη συγκεκριμενοποιεί το ποιες πράξεις αποτελούν ανθρωπιστική βοήθεια.

Η υιοθέτηση της νέας αυτής Οδηγίας, αν τελικά όντως αντικαταστήσει αυτή του 2002 θα μπορούσε να φέρει ένα πιο ομοιογενές και ξεκάθαρο πλαίσιο στα κράτη της ΕΕ και να σταματήσει να λειτουργεί αποτρεπτικά για ενέργειες ανθρωπιστικής δράσης μειώνοντας τις ποινικές διώξεις σε βάρος της κοινωνίας πολιτών²³⁷.

3. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΚΟ ΠΟΥ ΔΙΕΞΑΓΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η στοχοποίηση των ΜΚΟ που προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια είναι ένα φαινόμενο που αφορά σε όλη τη Ευρώπη. Στις μορφές που μπορεί να πάρει συγκαταλέγονται η αστυνόμευση-έλεγχος (policing), ο εκφοβισμός, οι διοικητικές κυρώσεις και οι

²³⁴ DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL laying down minimum rules to prevent and counter the facilitation of unauthorised entry, transit and stay in the Union, and replacing Council Directive 2002/90/EC and Council Framework Decision 2002/946 JHA, COM(23) 755 final, Εκτός από τη Οδηγία για τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων σχετικά με την παράνομη είσοδο, διέλευση και διαμονή στην Ε.Ε, προτείνεται και ένας Κανονισμός για την ενίσχυση του ρόλου της Europol, τα οποία θα τεθούν για διαπραγμάτευση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο.

²³⁵ Επαναλαμβάνει ότι εφόσον οι πράξεις ανθρωπιστικής βοήθειας τελούνται σεβόμενες το σχετικό νομικό πλαίσιο είναι σε αντίθεση με το διεθνές και ενωσιακό δίκαιο να ποινικοποιούνται, Ibid, σελ 5

²³⁶ «These include facilitation conducted for financial or material benefit or the promise thereof; facilitation that is highly likely to cause serious harm to a person even though conducted without financial or material benefit; and in cases of public instigation of third-country nationals, for instance through the internet, to enter, transit across or stay irregularly in the European Union» Ibid, σελ 3, 12, Άρθρο 3

²³⁷ Την ίδια στιγμή εμφανίζονται παραδείγματα σε κρατικό επίπεδο που οδηγούν στην αντίθετη κατεύθυνση. Το Γερμανικό Υπουργείο Εσωτερικών πρότεινε πρόσφατα αλλαγή στη Γερμανική νομοθεσία, ώστε να ποινικοποιούνται ενέργειες διευκόλυνσης παράνομης εισόδου ανεξαρτήτως κινήτρου (να μην υπάρχει διασύνδεση με την ύπαρξη οικονομικού οφέλους). Παρά τις διαβεβαιώσεις ότι δεν αφορά σε όσους προχωρούν σε διασώσεις στη θάλασσα και γενικά σε ανθρωπιστικές δράσεις, έχει φέρει μεγάλη ανησυχία και αναδεικνύει τη σημασία της ύπαρξης αλλαγών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να διασφαλιστεί ότι η ανθρωπιστική βοήθεια δεν διώκεται. Germany to pass law criminalising migrant-ferrying NGOs, *libyaupdate*, 06/12/2023, <https://libyaupdate.com/germany-to-pass-law-criminalizing-migrant-ferrying-ngos/>

ποινικές διαδικασίες κατά πολιτών, εθελοντών, μεταναστών αλλά και των ίδιων των ΜΚΟ, συμπεριλαμβανομένων αστυνομικών ερευνών και κρατήσεων.

Γενικά, οι διώξεις προς την κοινωνία πολιτών παγκοσμίως, γνωστές και με τον όρο «εγκλήματα προς την αλληλεγγύη» («Solidarity Crimes») δεν είναι καινούριο φαινόμενο. Υπάρχουν εδώ και δεκαετίες σε διάφορα πλαίσια συνδεδεμένα με διαφορετικές αρχές και ποικίλες δράσεις. Στην Ευρώπη και σε σχέση με την έρευνα και διάσωση επίσης δεν αποτελούν καινούριο φαινόμενο. Στο παρελθόν υπάρχει πλήθος περιπτώσεων ιδιωτών που προσπάθησαν να παρέχουν βοήθεια σε άτομα σε κίνδυνο στη θάλασσα και έγιναν αντικείμενα ποινικής δίωξης²³⁸.

Αναφορικά με τις SAR ΜΚΟ που δρουν στην έρευνα και διάσωση στη Μεσόγειο τέτοιου είδους καταγραφές υπάρχουν τουλάχιστον από το 2004, ωστόσο η έκταση των συμβάντων έχει αυξηθεί κατακόρυφα την τελευταία δεκαετία²³⁹. Είναι χαρακτηριστική η φράση του Eugenio Cusumano ότι «κάποιες ΜΚΟ φοβούνται ότι οι στόχοι τους (να σώσουν ζωές στη θάλασσα) μπορεί να γίνουν θύματα της επιτυχίας τους»²⁴⁰.

Οι κατηγορίες που έχουν αποδοθεί σε ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην έρευνα και διάσωση στη Μεσόγειο περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη λαθραία διακίνηση μεταναστών, διευκόλυνση παράνομης μετανάστευσης, σύσταση ή συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, ανυπακοή στις εντολές των αρχών²⁴¹.

Οι διώξεις, ποινικές και διοικητικές, και όλα τα εμπόδια με τα οποία έχουν έρθει αντιμέτωπες οι ΜΚΟ έχουν δημιουργήσει προκλήσεις στην εκτέλεση των επιχειρήσεών τους. Μάλιστα το 2018, για ένα διάστημα δε δρούσε κανένα ΜΚΟ πλοίο σε SAR στη Μεσόγειο θάλασσα²⁴². Την περίοδο του Ιουνίου 2023, δεκαοκτώ πλοία και τρία αεροσκάφη λειτουργούσαν στη Μεσόγειο αλλά μόνο δέκα ήταν ενεργά, αφού κάποια δεν ήταν διαθέσιμα για λόγους συντήρησης, ενώ δύο ήταν δεσμευμένα σε

²³⁸ Fekete, L. Webber, F., Endmond-Pettitt, A. (2017) *Humanitarianism: the unacceptable face of solidarity*, Institute of race relations, 1-60, σελ 3

²³⁹ Rodrik, Supra note 187, σελ 87

²⁴⁰ Η φράση αυτή είναι ενδεικτική της ανησυχίας που διακατέχει τις SAR ΜΚΟ αλλά και του γενικότερου κλίματος αναφορικά με τη δράση τους. Carrera et al (2018), Supra note 40, σελ 67

²⁴¹ Markard et al., Supra note 34, σελ 22

²⁴² Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1030

λιμάνι και δύο ήταν αντιμέτωπα με διώξεις²⁴³. Σε διάστημα έξι ετών, οι SAR MKO που δρουν στη Μεσόγειο έχουν αντιμετωπίσει ένα σύνολο εξήντα τριών ποινικών και διοικητικών διαδικασιών. Οι υποθέσεις στην πλειοψηφία τους οδηγούν σε αθώωσεις ή σε διακοπή λόγω έλλειψης στοιχείων²⁴⁴.

Η μη ποινικοποίηση των SAR MKO πρέπει να διασφαλίζεται καθώς έχει άμεση σχέση με την αρχή της προστασίας της ζωής και ασφάλειας των μεταναστών. Τα κράτη οφείλουν να διευκολύνουν όσους παρέχουν βοήθεια, όχι να παρεμποδίζουν τη δράση τους²⁴⁵. Η νομοθεσία θα πρέπει να σέβεται το Διεθνές Δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁴⁶.

3.1. Οι SAR MKO στη Μεσόγειο

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο με γνώμονα την απραξία της ΕΕ και τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές αρκετές MKO ενεργοποιήθηκαν σταδιακά στην κάλυψη του κενού SAR που δημιουργήθηκε. Κάποιες ήταν γνωστές διεθνείς οργανώσεις ενώ άλλες ξεκίνησαν τη δράση τους με αυτό το έναυσμα²⁴⁷. Το 2014 είναι η πρώτη φορά που SAR MKO αρχίζουν εστιασμένες δραστηριότητες στη θάλασσα της Μεσογείου, καθώς μέχρι τότε οι MKO στην ευρύτερη περιοχή περιορίζονταν να παρέχουν βοήθεια στην ξηρά. Προσπαθούν με την παρουσία τους να δημιουργήσουν την ύπαρξη ασφαλούς περάσματος στην Ευρώπη²⁴⁸. Ουσιαστικά, αποτελούν σταδιακά το βασικό δρώντα στην έρευνα και διάσωση αφού δεν υπάρχει ενεργή κρατική προληπτική έρευνα και διάσωση στη Μεσόγειο²⁴⁹.

²⁴³ June 2023 Update – Search and Rescue (SAR) operations in the Mediterranean and fundamental rights, FRA(European Union Agency for Fundamental Rights), Available at: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/2023-update-ngo-ships-sar-activities>, σελ 5

²⁴⁴ Η πλειοψηφία αφορά σε διοικητικού τύπου διώξεις όμως το ένα τρίτο αφορά σε ποινικές διώξεις σε μέλη των SAR MKO πλοίων. Για παράδειγμα, η Ιταλία έχει σε ένα χρόνο ξεκινήσει έξι καινούριες νομικές διαδικασίες προς SAR MKO πλοία. FRA, Supra note 243, σελ 5

²⁴⁵ Gordon, E., Larsen. H.K. (2020) *Sea of Blood': The Intended and Unintended Effects of the Criminalisation of Humanitarian Volunteers Rescuing Migrants in Distress at Sea*, Disasters, 46(1), 3-26, σελ 4

²⁴⁶ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Principles and practical guidance on the protection of the human rights of migrants in vulnerable situations*, February 2020, A/HRC/37/34/Add.1, σελ. 7,8

²⁴⁷ Για παράδειγμα η MOAS ξεκίνησε με αυτό το έναυσμα το 2014, ώστε να σώσει ζωές στη θάλασσα. Del Valle (2019), Supra note 38, σελ 276

²⁴⁸ Esperti, Supra note 28, σελ. 9

²⁴⁹ Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1, οι MKO είναι ο μόνος δρώντας στη Μεσόγειο που πραγματοποιεί προληπτική SAR

Στόχος των SAR MKO λοιπόν, ήταν να καταστεί η Μεσόγειος ένας «λιγότερο θανατηφόρος χώρος»²⁵⁰ Από τις πρώτες οργανώσεις που δραστηριοποιήθηκαν ήταν η MOAS(Migrant Offshore Aid Station), με το πλοίο Φοίνιξ, μία μικρή ιδιωτικά χρηματοδοτούμενη πρωτοβουλία τον Αύγουστο 2014 και ακολούθησαν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα²⁵¹. Τους επόμενους μήνες και άλλες MKO έλαβαν δράση όπως η Sea-Watch, η Greenpeace, η Proactiva open arms, η Sea-eye, η SOS Mediterranee, η Save the children, η Jugend Rettet και άλλες^{252 253}. Το διάστημα 2015-2016 ο αριθμός των SAR MKO στη Μεσόγειο υπερτριπλασιάστηκε φτάνοντας τις 13²⁵⁴ και διέσωσαν περίπου 68 χιλιάδες ανθρώπους²⁵⁵. Τους πρώτους εννέα μήνες του 2021, 6 χιλιάδες μετανάστες διασώθηκαν προς την Ιταλία ενώ το ίδιο διάστημα το 2022, 10 χιλιάδες κατάφεραν να φτάσουν σε λιμάνι με τη βοήθεια SAR MKO πλοίου. Αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό αναλογεί στο 65% των συνολικών αφίξεων²⁵⁶. Μέχρι τον Ιούνιο του 2023 σαράντα πλοία SAR MKO και τέσσερα αεροσκάφη έχουν δραστηριοποιηθεί στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, ενώ τον τελευταίο χρόνο τρία νέα πλοία ξεκίνησαν δράσεις.²⁵⁷

Οι MKO που δρούσαν και δρουν στη Μεσόγειο έχουν διαφορές μεταξύ τους. Για παράδειγμα, αναφορικά με τις επιχειρησιακές ικανότητες, κάποιες οργανώσεις διέθεταν μεγάλα πλοία και αναλάμβαναν όλη τη διαδικασία διάσωσης ενώ άλλες λόγω του μικρού μεγέθους και της ταχύτητας των πλοίων τους προχώρησαν στην επιλογή

²⁵⁰ Gloninger, Supra note 27, σελ 465

²⁵¹ Οι MsF είχαν ξεκινήσει εσωτερικές συζητήσεις για ενεργοποίηση δραστηριοτήτων ήδη από το 2011 αλλά δεν είχαν φτάσει σε συμφωνία. Μετά το τέλος της Mare Nostrum και του ναυαγίου στη Λαμπεντούζα αποφασίστηκε ότι έπρεπε να δραστηριοποιηθούν. Del Valle (2016). Supra note 38, σελ 26, 36, Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 69-70, Cusumano, E. (2017), Supra note 42, σελ 92-93. Για περισσότερες πληροφορίες, το άρθρο του Cusumano παρέχει στοιχεία για όλες τις SAR MKO που ενεργοποιήθηκαν για να παρέχουν βοήθεια το πρώτο διάστημα.

²⁵² Gloninger, Supra note 27, σελ.473 Cusumano & Villa(2021), Supra note 32, σελ 26, Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1038, Cusumano & Villa (2020), Supra note 30, σελ 206

²⁵³ Η Sea Watch, η Sea Eye, η Proactiva Open Arms, η Jugend Rettet και η SOS Mediterranee ιδρύθηκαν το διάστημα μεταξύ 2015-2016 ακριβώς για το σκοπό παροχής βοήθειας στην έρευνα και διάσωση στη Μεσόγειο. Del Valle (2019), Supra note 38, σελ 277

²⁵⁴ Ibid, σελ 77, Lloyd-Damnjanovic, Supra note 33

²⁵⁵ Πρόκειται για τα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας τους. Ο αριθμός των διασωθέντων από SAR MKO πλοία διπλασιάστηκε μέχρι το 2019, έχοντας διασώσει περίπου 120 χιλιάδες άτομα. Italian Coast Guard Headquarters, Search and rescue Activity and Migratory flows in Central Mediterranean Sea, Year 2016, available at: <https://www.guardiacostiera.gov.it/en/Documents/search-and-rescue-activity/search-and-rescue-activity-and-migratory-flows-in-central-mediterranean-sea.pdf>, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 23

²⁵⁶ NGO-run fleet grows, 10000 migrants rescued this year, *Infomigrants*, 04/10/2022, available at: <https://www.infomigrants.net/fr/post/43758/ngorun-fleet-grows-10000-migrants-rescued-this-year>

²⁵⁷ Τα στοιχεία αφορούν την περίοδο μέχρι τον Ιούνιο 2023. FRA, Supra note 243, σελ 4

της παροχής βοήθειας και αναμονής μεγαλύτερου πλοίου²⁵⁸. Επίσης, διαφοροποιούνται σχετικά με την αντιμετώπιση των κρατικών πρακτικών, με κάποιες να επιλέγουν να ασχοληθούν αποκλειστικά με το επιχειρησιακό κομμάτι της διάσωσης ενώ άλλες ταυτόχρονα προχωρούσαν σε δημοσιοποίηση της κατάστασης στη Μεσόγειο και στηλίτευση των Ευρωπαϊκών πολιτικών για τις συνέπειές τους στα ανθρώπινα δικαιώματα²⁵⁹. Αρκετές επέτρεπαν την παραμονή δημοσιογράφων εν πλω ώστε να γίνεται καταγραφή των επιχειρήσεων διάσωσης. Ακόμη, οι ΜΚΟ είχαν διαφορετική αντίληψη των αρχών του ανθρωπιστικού έργου στις επιχειρήσεις τους²⁶⁰.

Την πρώτη περίοδο που αναλαμβάνουν δράση στη Μεσόγειο έχουν τη στήριξη των κρατών με τα κρατικά πλοία να βοηθούν στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Αρχικά, οι SAR ΜΚΟ αντιμετωπίστηκαν ως πολύτιμη βοήθεια στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης²⁶¹, ως ενίσχυση στις Ευρωπαϊκές δυνατότητες διάσωσης που ήταν κατά πολύ μειωμένες εκείνη την περίοδο. Την περίοδο αυτή τονίζεται η σημασία της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, και οι ΜΚΟ παρουσιάζονται ως «ήρωες»²⁶².

3.2. Αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης των SAR ΜΚΟ στη Μεσόγειο

Η στάση απέναντι στις ΜΚΟ αλλάζει σταδιακά μετά το 2015 και καθώς οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη αυξάνονται και προάγεται η ασφάλεια των συνόρων ως βάση της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Τα κράτη προσπαθούν να συνδυάσουν τις υποχρεώσεις τους υπό το δίκαιο και την ανάγκη για διάσωση ζώων με τον ταυτόχρονο περιορισμό των μεταναστευτικών ροών²⁶³. Λόγω της πίεσης των

²⁵⁸ Smith, Supra note 82, σελ 41

²⁵⁹ Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 27, Cuttitta, P., Häberlein, J., Pallister-Wilkins. P. *Various Actors: The Border Death Regime* In Cuttitta, P., Last, T. «*Border Deaths*» Amsterdam University Press, 2020, σελ 43

²⁶⁰ Για παράδειγμα, οι MsF έδωσαν μεγάλη βαρύτητα στην αρχή της ουδετερότητας διατηρώντας απόσταση από τις Ευρωπαϊκές αρχές και τα δίκτυα διακινητών. Ακόμη, κάποιες κάνουν χρήση κρατικών κονδυλίων ενώ άλλες όχι. Del Valle(2019), Supra note 38, σελ.277, Smith, Supra note 82, σελ 42, Cusumano, E. (2019). Humanitarians at sea: Selective emulation across migrant rescue NGOs in the Mediterranean sea. *Contemporary Security Policy*, 40(2), 239–262. <https://doi.org/10.1080/13523260.2018.1558879>, σελ 244-245

²⁶¹ Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 70, Smith, Supra note 82, σελ 43, Vosyliūtė & Conte, Supra note 210, σελ. 7

²⁶² Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 27

²⁶³ Cusumano & Villa(2020), Supra note 30, σελ 202

ροών στα κράτη μέλη της ΕΕ αυξάνονται οι εντάσεις στο εσωτερικό της ένωσης. Τα κράτη στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, όπως η Ιταλία και η Ελλάδα άρχισαν να νιώθουν έντονη πίεση από τις αφίξεις και την απουσία δράσεων αλληλεγγύης από τον Ευρωπαϊκό βορρά²⁶⁴. Η εμφανής αλλαγή έρχεται μετά την υπογραφή της συμφωνίας Ευρώπης-Τουρκίας στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης²⁶⁵ αλλά κατά κύριο λόγο μετά το 2017 και την υπογραφή του Μνημονίου μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης.

Δείγμα της αλλαγής αυτής ήταν κείμενο της Frontex που διέρρευσε στους Financial Times το 2016 στο οποίο αναφερόταν η δράση των SAR ΜΚΟ προχωρώντας σε συσχετισμούς για τους αριθμούς των διασωθέντων και τον αριθμό των αφίξεων. Επί της ουσίας υποστηριζόταν ότι οι ενέργειες των ΜΚΟ διευκόλυναν τους διακινητές. Υπονοούνταν ότι οι διασώσεις μπορεί να ήταν προσυμφωνημένες με τους διακινητές²⁶⁶²⁶⁷. Αποτελεί το πρώτο επίσημο έγγραφο της ΕΕ που εμπλέκει τις ΜΚΟ με την υπάρχουσα κρίση στη θάλασσα. Ο διευθυντής της Frontex, Leggeri, σε συνέντευξη ανέφερε ότι οι ΜΚΟ με την παρουσία τους λειτουργούσαν ως πόλος έλξης, ενώ δε συνεργάζονταν επαρκώς με τις αρχές για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης²⁶⁸.

Ακολουθώντας το περιστατικό ο Ιταλός εισαγγελέας Zuccaro έκανε δηλώσεις στα Ιταλικά ΜΜΕ αναφέροντας ότι κατέχει πληροφορίες για επικοινωνία και επαφές SAR ΜΚΟ με Λίβυους διακινητές. Μάλιστα, ανέφερε ότι κάποιες ΜΚΟ μπορεί να στοχεύουν να αποσταθεροποιήσουν την Ιταλική οικονομία για να επωφεληθούν²⁶⁹. Στη

²⁶⁴ Για παράδειγμα, κάποια κράτη-μέλη της ΕΕ μονομερώς άρχισαν να προβαίνουν σε συντομικούς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα της ΕΕ ώστε αιτούντες άσυλο και μετανάστες γενικότερα να μη φτάσουν στο έδαφός τους Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 279

²⁶⁵ Η Ελλάδα από μία χώρα ενδιάμεσο σταθμό γίνεται μία χώρα παραμονής για διάστημα Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 482

²⁶⁶ «NGO presence and activities close to, and occasionally within, the 12-mile Libyan territorial waters nearly doubled compared with the previous year.....In parallel, the overall number of incidents increased dramatically...», «...all parties involved in SAR operations in the Central Mediterranean unintentionally help criminals achieve their objectives at minimum cost, strengthen their business model....» European Border and Coast Guard Agency, Risk Analysis for 2027, FRONTEX, https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf, σελ 32

²⁶⁷ Οι Financial times εξέδωσαν διόρθωση/επεξήγηση στην οποία ανέφεραν ότι η Frontex είχε εγείρει ανησυχίες αλλά ποτέ δεν είχε κατηγορήσει τις ΜΚΟ για συνεργασία με τους διακινητές. Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 17, Amnesty International. (2020). Europe: Punishing compassion: Solidarity on trial in Fortress Europe. *Amnesty International*. 1-90. Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/1828/2020/en/> σελ 55, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 29, Smith, Supra note 82, σελ 45

²⁶⁸ Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 283

²⁶⁹ Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1039

συνέχεια, η δήλωση αυτή δε μπόρεσε να στηριχθεί με επαρκή στοιχεία^{270 271}. Τα παραπάνω είναι ενδεικτικά μιας γενικότερης αλλαγής στάσης απέναντι στις SAR MKO, που μικρό διάστημα πριν χαρακτηρίζονταν «άγγελοι» και φυσικά επηρεάζουν την κοινή γνώμη. Πλέον οι χαρακτηρισμοί προς τις MKO πέρασαν στην αντίθετη πλευρά, με παραδείγματα τα «ταξί μεταναστών» και το εξαιρετικά απλό και δηκτικό «smugglers», δηλαδή διακινητές.²⁷² Η αλλαγή αυτή της στάσης και οι κατηγορίες προς τις SAR MKO εξαπλώθηκαν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Εκείνη την περίοδο λοιπόν, εντατικοποιούνται οι ενέργειες δυσφήμισης προς τις MKO που στρέφουν μέρος της κοινωνίας απέναντί τους.

Στην Ελλάδα επίσης, διακρίνονται δύο περίοδοι στον τρόπο αντιμετώπισης των MKO που δρουν στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Η πρώτη φάση, περιλαμβάνει το καλοκαίρι του 2015 όταν έφτασαν στην Ελλάδα περισσότεροι από 800000 μετανάστες. Οι ελληνικές αρχές όντας απροετοίμαστες για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου φαινομένου υποδέχθηκαν θετικά την αυξανόμενη παρουσία MKO και εθελοντών της κοινωνίας πολιτών,²⁷³ στη συνέχεια όμως η αντιμετώπιση αυτή άλλαξε. Μετά την υπογραφή της συμφωνίας της ΕΕ με την Τουρκία έκανε την εμφάνισή της μία πιο σκληρή αντιμετώπιση προς τις MKO που απασχολούνταν με την παροχή βοήθειας στους μετανάστες. Παρατηρείται λοιπόν, μία αναλογία στην περίπτωση Ελλάδας και Ιταλίας, με αλλαγή στάσης μετά τη συμφωνία με τρίτες χώρες²⁷⁴.

²⁷⁰ Amnesty International public statement. Italy: Losing the moral compass: Innuendoes against NGOs which rescue lives in the central Mediterranean, *Amnesty International*, 28 April 2017, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur30/6152/2017/en/>, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 29 Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ 20 σελ2, Amnesty International(2020), Supra note 267, σελ56, Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 13, Vosiylūtē, & Conte, Supra note 210, σελ 7

²⁷¹ Τις δηλώσεις αυτές ακολούθησαν επίσημες έρευνες της Ιταλικής δικαιοσύνης και Κοινοβουλευτικών Επιτροπών. Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ 21

²⁷² Allsopp, J., Vosiylute, Smialowski, S.b. (2020). *Picking 'Low-Hanging Fruit' While the Orchard Burns: the Costs of Humanitarian Actors in Italy and Greece as a Strategy to Prevent Migrant Smuggling*, European Journal on Criminal Policy and research, 27, 65-88, σελ 77

²⁷³ Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 482

²⁷⁴ Το 2016 υπογράφεται η συμφωνία Ευρώπης Τουρκίας με στήριξη από όλα τα κράτη μέλη και την Ευρωπαϊκή επιτροπή. Στα βασικά σημεία περιλαμβανόταν ότι η ΕΕ θα έδινε χρηματοδότηση έξι δις στην Τουρκία και η Τουρκία θα συνέβαλε στην πρόληψη άλλων αναχωρήσεων από τις ακτές της προς τις Ελληνικές και θα δεχόταν επιστροφές μεταναστών. Οι πολίτες της Τουρκίας θα μπορούσαν να ταξιδεύουν στην Ευρώπη ελεύθεροι από το καθεστώς βίζας και θα υπήρχαν μετακινήσεις Σύριων από την Τουρκία σε Ευρωπαϊκές χώρες. European Council, EU-Turkey statement, Press release, 18 March 2016, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 280

3.3. Εμπόδια στη δράση των SAR MKO και συνεπαγόμενες προκλήσεις

Έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι τρόποι οι οποίοι δημιουργούν εμπόδια στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης των MKO στη Μεσόγειο²⁷⁵. Στις παραπάνω δράσεις μπορούν να περιλαμβάνονται η καθυστέρηση ή άρνηση αποδοχής αποβίβασης σε λιμάνια, οι καθυστερήσεις απόπλου, η επιβολή προστίμων, οι ανακλήσεις της σημαίας του πλοίου και φυσικά οι ποινικές διώξεις²⁷⁶. Ακόμη, έχουν επιβληθεί αυστηρές διαδικασίες σε διάφορες περιπτώσεις ώστε να τους επιτραπεί η τέλεση καθημερινών διαδικασιών και ενεργειών που απαιτούνται για να είναι αποτελεσματικές στο έργο τους, όπως η καταγραφή σε βάσεις δεδομένων²⁷⁷ και η επιβολή συγκεκριμένων Codes of Conduct. Στις ενέργειες που φέρονται κατά των MKO και της δράσης τους περιλαμβάνεται η κατάσχεση εξοπλισμού ή και ολόκληρων πλοίων. Επίσης, συχνές είναι οι ενέργειες δυσφήμισης όπως έχει ήδη αναφερθεί.

3.3.1. Άρνηση/Καθυστέρηση αποδοχής αποβίβασης διασωθέντων SAR MKO πλοίων

Οι καθυστερήσεις στις αποβιβάσεις διασωθέντων αποτελούν συνήθη πρακτική των παράκτιων κρατών. Η καθυστέρηση/άρνηση σε πλοία που έχουν διασώσει μετανάστες στη Μεσόγειο να πλησιάσουν σε κάποιο λιμάνι, να «δέσουν» και να αποβιβάσουν τους διασωθέντες είναι συχνό φαινόμενο, κυρίως από χώρες όπως η Ιταλία και η Μάλτα²⁷⁸. Η άρνηση ή η καθυστέρηση μπορεί να επιφέρει πολύ σοβαρές συνέπειες στους διασωθέντες αλλά και στην λειτουργία των SAR MKO, αφού έτσι το πλοίο δε μπορεί να είναι «ενεργό» και να συνεχίσει τη δράση του²⁷⁹. Η Ιταλία και η Μάλτα σε αριθμό

²⁷⁵ Κάποιοι από αυτούς μπορεί να μη στοχεύουν άμεσα στη δημιουργία δυσκολιών στην εκτέλεση των ενεργειών των SAR MKO, όμως φέρουν αυτό το αποτέλεσμα.

²⁷⁶ Moreno-Lax et al(2021), Supra note 26, σελ 94

²⁷⁷ Ibid, σελ 90

²⁷⁸ Η άρνηση των αποβιβάσεων έχει απευθυνθεί μάλιστα και σε εμπορικά πλοία που έχουν προχωρήσει σε διάσωση

²⁷⁹ Σε πολλές περιπτώσεις όταν τελικά το πλοίο ελλιμενιστεί μέλη του πληρώματος έρχονται αντιμέτωπα με ποινικές κυρώσεις. Τέτοιες περιπτώσεις θα εξεταστούν στη συνέχεια.

περιπτώσεων δεν έχουν επιτρέψει την αποβίβαση χωρίς προηγούμενη συμφωνία για μεταφορά και μετεγκατάστασή τους σε άλλο κράτος²⁸⁰.

Είναι συχνό φαινόμενο οι διασωθέντες να παραμένουν στη θάλασσα για περισσότερο από 24 ώρες και σε αρκετές περιπτώσεις για διάστημα μεγαλύτερο της μίας εβδομάδας²⁸¹. Σχετικά πρόσφατα παραδείγματα που αφορούν στην άρνηση της Ιταλίας να επιτρέψει την αποβίβαση διασωθέντων στα λιμάνια της αποτελούν οι υποθέσεις των SOS HUMANITY 1, Geo Barents και Ocean Viking που έλαβαν χώρα το περασμένο φθινόπωρο και αποτελούν τα πρώτα δείγματα γραφής της νέας εκείνη την περίοδο Κυβέρνησης της Georgia Meloni. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις οι Ιταλικές αρχές αρκετές μέρες αφού τα πλοία βρίσκονταν στη θάλασσα, έχοντας εν πλω διασωθέντες μετανάστες, επέτρεψαν αρχικά την αποβίβαση μέρους των επιβατών, μετά από διαχωρισμό που λάμβανε υπόψη κριτήρια της κατάστασης υγείας τους. Αφού οι ΜΚΟ αρνήθηκαν να απομακρυνθούν μετά τη μερική αποβίβαση και μετά την επιδείνωση της κατάστασης της υγείας και άλλων διασωθέντων επιβατών επετράπη η αποβίβαση και των υπολοίπων²⁸². Το Ocean Viking δεν επετράπη να προσαράξει σε Ιταλικό λιμάνι²⁸³ αλλά τελικά οι διασωθέντες αποβιβάστηκαν στο λιμάνι της Λυόν στη Γαλλία αποτελώντας αφορμή για διπλωματική κρίση μεταξύ των δύο χωρών και ένα γεγονός που έλαβε μεγάλη δημοσιότητα σε όλη την Ευρώπη και ανέδειξε για ακόμη μία φορά την κρίση μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών λόγω του μεταναστευτικού ζητήματος²⁸⁴. Ο Ιταλός Υπουργός Εσωτερικών Piantedosi δικαιολόγησε την άρνηση να εισέλθουν τα

²⁸⁰ Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 2-3, . European University Institute. (2020). *20 year anniversary of the Tampere programme: Europeanisation dynamics of the EU area of freedom, security and justice*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2870/66646>, σελ 127

²⁸¹ Fra, Supra note 243

²⁸² Carrera, S., Colombi, D., Cortivonis.R. (2023). *Policing Search and Rescue NGOs in the Mediterranean. Does justice end at sea?* CEPS IN-Depth ANALYSIS, 1-28, σελ 3, 6-7, Chronology of Search and Rescue Operations Humanity 1, 2nd Rotation, *SOS Humanity*, 22/11/2022 <https://sos-humanity.org/en/saving-lives/chronology-2-rotation/> All 572 survivors disembarked after unjustified delay at Catania port, *MsF Press release*, 11/11/2022, <https://www.msf.org/572-survivors-disembarked-safety-after-unjustified-and-illegal-delay-catania-port>

²⁸³ SOS Mediterranee, [STATEMENT] 234 survivors on Ocean Viking must disembark swiftly in a Place of Safety as per Maritime law, 27/10/2022, <https://en.sosmediterranee.org/news/234-survivors-must-disembark/>

²⁸⁴ Μάλιστα οι Γαλλικές αρχές δήλωσαν ότι ως απάντηση στο μη σεβασμό του δικαίου της Ένωσης από την Ιταλία δε θα προχωρούσαν στη δέσμευσή τους για μετεγκατάσταση 3500 αιτούντων άσυλο από την Ιταλία. Carrera et al(2023), Supra note 282, σελ 3, 7-8, 11. France to let migrant rescue ship dock as it criticises Italy's refusal to help, *The Guardian*, 10/11/2022, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/10/france-let-migrant-rescue-ship-dock-criticises-italy-refusal-help?fbclid=IwAR3Qy2BZhe4p5HCerCyqw5-xQBLz1VVRoSduoFxs0Ts2Z3grGGu-QEkNRY>

πλοία σε Ιταλικά χωρικά ύδατα στη βάση του ότι δεν έδρασαν στο πνεύμα Ευρωπαϊκών και Ιταλικών κανόνων για την ασφάλεια των συνόρων και του αγώνα κατά της παράνομης μετανάστευσης και συνεπώς υπό το Άρθρο 19 UNCLOS μπορεί να προβεί σε απαγόρευση της εισόδου στα χωρικά ύδατα²⁸⁵.

Η Μάλτα ακολούθησε σε αυτή την περίπτωση τη συνήθη της πρακτική να μη δέχεται αποβιβάσεις εκτός αν πρόκειται για μεμονωμένο περιστατικό που αφορά σε άτομο με σοβαρό πρόβλημα υγείας. Η Μάλτα έχει αρκετές φορές κατηγορηθεί ότι δεν προχωρά σε συντονισμό επιχειρήσεων διάσωσης μη παρέχοντας βοήθεια στη θάλασσα²⁸⁶.

Μία ακόμη ενδεικτική πολύ γνωστή περίπτωση όπου η Ιταλία αρνήθηκε να επιτρέψει αποβίβαση σε λιμάνι της αφορά στο Aquarius το 2018 της ΜΚΟ SOS Méditerranée, με εν πλω 629 διασωθέντες²⁸⁷. Η Λιβύη την περίοδο του περιστατικού δεν είχε ανακηρύξει SAR ζώνη και η Ιταλία είχε «αναλάβει» το συντονισμό των περιστατικών σε αυτό το χώρο²⁸⁸. Οι Ιταλικές αρχές απαγόρευσαν στο πλοίο την είσοδο στα Ιταλικά χωρικά ύδατα²⁸⁹. Τελικά μετά από καθυστερήσεις αποβίβασε σε λιμάνι της Ισπανίας²⁹⁰.

²⁸⁵ Την απόφαση αυτή η Κυβέρνηση τη στήριξε με έκδοση Υπουργικής Απόφασης και διατάγματος, πρακτική που οι Κυβερνήσεις της Ιταλίας ακολουθούν διαχρονικά. Το δικαστήριο της Κατάνια έκρινε παράνομη τη δράση αυτή. Piantedosi: " has found that the conduct of the two ships Ocean Viking and Humanity I... not in line with the spirit of European and Italian regulations on security and border control and the fight against illegal immigration". Ministero dell'Interno, Piantedosi's directive on two NGO ships sailing in the Mediterranean, October 25 2022, https://www.interno.gov.it/sites/default/files/traduzioni/article-36620_0.pdf, UNCLOS, Supra note 58, Άρθρο 19(2), Carrera et al(2023), Supra note 282, σελ 15, Alagna, F., Cusumano, E. (2023). Varieties of criminalization: Italy's evolving approach to policing sea rescue NGOs, *Contemporary Italian Politics*, 15(4), 494-503, DOI: 10.1080/23248823.2023.2220186, σελ 499

²⁸⁶ Η Μάλτα δεν έχει υπογράψει τις Αναθεωρήσεις των Συνθηκών το 2004. Κατηγορείται συχνά ότι δε συμμετέχει στην οργάνωση SAR επιχειρήσεων. ECRE, Mediterranean: Malta's Non-Response Tactics Denounced, Italy Leaves Survivors Stranded at Sea, EU Increases Migration Management Cooperation with Egypt as Italy Renews Libya Deal, ECRE, 04/11/2022 <https://ecre.org/14680-2/>

²⁸⁷ Το πλοίο κατευθύνθηκε προς την Ιταλία το MRCC της οποίας είχε συντονίσει την επιχείρηση. Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 3-4

²⁸⁸ Ακόμα και αν θεωρηθεί de facto υπεύθυνη της SAR ζώνης δεν υπάρχει δεσμευτική συνθήκη που να αναφέρει ποιο κράτος οφείλει να δεχθεί την αποβίβαση. Fink, M., Gombeer, K., "The Aquarius Incident: navigating the turbulent waters of international law" *EJIL: Talk!*, 14/06/2018 Available at: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-navigating-the-turbulent-waters-of-international-law/>

²⁸⁹ Η Ιταλία υποστήριξε ότι οι διασωθέντες έπρεπε να αποβιβαστούν στη Μάλτα. Μετά ανέφερε το επιχείρημα της αποβίβασης στο κράτος σημαίας, επιχείρημα το οποίο έχει χρησιμοποιήσει σε αρκετές περιπτώσεις από το 2017. Papastavridis Efthymios, "The Aquarius Incident and the Law of the Sea: Is Italy in Violation of the Relevant Rules?" *EJIL: Talk!*, 27/06/2018 Available at: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-and-the-law-of-the-sea-is-italy-in-violation-of-the-relevant-rules/> European University Institute(2020), Supra note 280, σελ 127

²⁹⁰ Αφού ο Ισπανός Πρωθυπουργός προέβη ο ίδιος σε αυτή την πρόταση. Fink, & Gombeer (2018), Supra note 288, Cusumano, E., & Gombeer, K.(2020) In deep waters: The legal, humanitarian and political implications of closing Italian ports to migrant rescuers, *Mediterranean Politics*, 25(2), 245-253, DOI: 10.1080/13629395.2018.1532145, σελ 246

Ακολούθησε δήλωση του Salvini ότι αυτή θα είναι η στάση της Ιταλίας προς τις ΜΚΟ²⁹¹.

Όσοι εκτελούν επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης δεν πρέπει να θεωρείται ότι παραβαίνουν τους νόμους για μετανάστευση μιας χώρας, ούτε ότι αποτελούν απειλή για την ασφάλειά της. Ερμηνεύοντας με καλή πίστη το Άρθρο 19(2), υπό το πρίσμα του σκοπού της Συνθήκης, και με σεβασμό στο IHRL²⁹² δε μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει αιτία να μην επιτραπεί η διέλευση σε πλοία που ενεργούν στη SAR²⁹³. Επίσης, ακόμη και αν δε ληφθούν υπόψη τα προαναφερθέντα, για να θεωρηθεί ότι παραβιάζεται η νομοθεσία για την παράνομη μετανάστευση θα πρέπει να έχει εξακριβωθεί ότι πρόκειται για μετανάστες που δεν δικαιούνται ασύλου, αδύνατο να έχει διαπιστωθεί σε αυτή τη χρονική στιγμή, άρα σε αντίθεση με το Προσφυγικό Δίκαιο²⁹⁴. Από τη στιγμή που το δικαίωμα στο άσυλο συμφωνεί με το Διεθνές Δίκαιο δε μπορεί να θεωρείται αντίθετο με το άρθρο 19(1) της UNCLOS²⁹⁵.

Τα παραπάνω αφορούν στην άρνηση ενός παράκτιου κράτους για είσοδο στα χωρικά του ύδατα. Η απαγόρευση σε ένα πλοίο ΜΚΟ να εισχωρήσει στα εσωτερικά ύδατα του κράτους, να ελλιμενιστεί και να αποβιβάσει τους διασωθέντες αποτελεί διαφορετική κατάσταση²⁹⁶. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, όταν ένα πλοίο βρίσκεται σε κατάσταση κινδύνου τότε πρέπει να του δοθεί «καταφύγιο» και άδεια να προσαράξει στο λιμάνι. Το ζήτημα είναι σε κάθε περίπτωση πως αποδεικνύεται η κατάσταση αυτή. Η απόδειξη της ύπαρξης κινδύνου βαρύνει το ίδιο το πλοίο²⁹⁷. Τα SAR ΜΚΟ πλοία αναφέρουν

²⁹¹ Οι αναφερθείσες περιπτώσεις είναι απλά ενδεικτικές αφού η καθυστέρηση ή άρνηση αποβίβασης αποτελεί συχνό φαινόμενο για τις SAR ΜΚΟ από τα παράκτια κράτη της Μεσογείου. Θα γίνουν αναφορές στη συνέχεια σε περισσότερες περιπτώσεις, αρκετές από τις οποίες συνδυάζονται με διοικητικές ή ποινικές κυρώσεις προς τις ΜΚΟ και τους εργαζόμενους/εθελοντές.

²⁹² Στη βάση του Άρθρου 31 για ερμηνεία της Συνθήκης με καλή πίστη και με σεβασμό σε άλλους διεθνείς κανόνες. United Nations, *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 23 May 1969, United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331

²⁹³ Συμμετέχοντας σε SAR συμμετέχουν σε διάσωση, βασική υποχρέωση που θέτει η UNCLOS, δε σκοπεύουν στη συμμετοχή σε διαδικασία παράνομης διακίνησης προσώπων. Gombeer & Fink (2018), *Supra* note 66, σελ 12. Carrera et al(2023), *Supra* note 282, σελ 15

²⁹⁴ Ο Barnes εξετάζει το ζήτημα μελετώντας την περίπτωση του εμπορικού πλοίου Tampra και την άρνηση της Αυστραλίας να επιτρέψει την είσοδο στα χωρικά της ύδατα. Barnes, *Supra* note 63, σελ. 55-57

²⁹⁵ Κάποιοι παρόλα αυτά διαφωνούν και υποστηρίζουν ότι ένα πλοίο που έχει εν πλω πρόσφυγες και μετανάστες που σκοπεύουν να ζητήσουν άσυλο το τοποθετεί στην κατηγορία που δημιουργεί μη ασφαλή διέλευση, Moreno-Lax (2011), *Supra* note 169, σελ 18

²⁹⁶ Καθώς, όπως έχει αναφερθεί το κράτος έχει δικαίωμα ελέγχου εισόδου στα λιμάνια του. Δεν υπάρχει λοιπόν, άμεση παραβίαση κανόνα δικαίου όταν το κράτος δεν επιτρέπει ελλιμενισμό πλοίου. Cusumano & Gombeer, *Supra* note 290, σελ 245-247-251

²⁹⁷ Tanaka, *Supra* note 62, σελ 81.

συχνά λόγους αναγκαιότητας για να επιτραπεί η ελλιμένιση, καθώς εν πλω υπάρχουν διασωθέντες, η κατάσταση των οποίων είναι στην καλύτερη περίπτωση ιδιαίτερα επιβαρυνμένη από όλο το ταξίδι με ιατρικές ανάγκες πρωτοβάθμιας φροντίδας και ανάγκες ψυχολογικής στήριξης²⁹⁸. Η σημασία της άδειας εισόδου σε λιμάνι σε πλοίο που κινδυνεύει στη βάση του εθιμικού δικαίου πρέπει να βασίζεται πρωταρχικά σε ανθρωπιστικούς λόγους, εάν δηλαδή διακυβεύεται η ασφάλεια της ζωής το παράκτιο κράτος πρέπει να μην αρνηθεί την είσοδο στο λιμάνι του²⁹⁹.

Ένα ζήτημα είναι πότε η κατάσταση είναι στο επίπεδο του να θεωρηθεί distress. Ακόμα και σε περιστάσεις όπου φαίνεται ότι υπάρχει δυσχερής κατάσταση στο πλοίο, με άτομα με προβλήματα υγείας, το κράτος θα μπορούσε να αρνηθεί την προσάραξη και αποβίβαση και να παρέχει πρώτες βοήθειες εν πλω, εκτός αν η κατάσταση ήταν τέτοια που αυτό δε θα επαρκούσε³⁰⁰.

Το φαινόμενο της «επιλεκτικής» αποβίβασης

Ένα άλλο φαινόμενο που έχει παρουσιαστεί αναφορικά με τη στάση των κρατών στις αποβιβάσεις διασωθέντων μεταναστών από SAR MKO πλοία είναι η «επιλεκτική» αποβίβαση. Σε αυτή την περίπτωση η Κυβέρνηση επιτρέπει την αποβίβαση ορισμένων από τους επιβαίνοντες, όπως άτομα που χρειάζονται άμεση ιατρική περίθαλψη, γυναίκες σε εγκυμοσύνη, ανήλικα παιδιά³⁰¹.

Οι SAR MKO αλλά και ερευνητές υποστηρίζουν πως η υπόθεση ότι μέρος των διασωθέντων μεταναστών είναι ευάλωτο ενώ η πλειοψηφία όχι, βασίζεται σε λογική διαχωρισμού και έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της μη διάκρισης καθώς και ότι όλοι οι διασωθέντες βρίσκονται *de facto* σε κατάσταση ευαλωτότητας³⁰², αφού είναι όλοι

²⁹⁸ Σε πλήθος περιπτώσεων στα πλοία που μεταφέρουν διασωθέντες έχουν αναφερθεί εκτός από άσχημες ιατρικά συνθήκες, καταστάσεις που οι διασωθέντες έχουν προβεί σε απειλές για τη ζωή τους μην αντέχοντας την προστιθέμενη πίεση. Ακόμη, οι καιρικές συνθήκες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε κάθε περίπτωση.

²⁹⁹ Απόφαση M/V Toledo του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας το 1995, Παπασταυρίδης, *Supra* note 4, σελ 355. Σε ανάλογη επιχειρηματολογία έχουν προβεί και στην Υπόθεση Eleanor to 1809. Tanaka, *Supra* note 62, σελ 82, Barnes, *Supra* note 63, σελ 58

³⁰⁰ Papastavridis, *Supra* note 289

³⁰¹ Η πρακτική αυτή ακολουθήθηκε αρχικά και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις του Geo Barents και Humanity I

³⁰² «In the past days, maritime and humanitarian laws were blatantly violated in Sicily, with the implementation of selective and discriminatory disembarkation processes of people rescued..... All survivors retrieved from distress at sea are *de facto* vulnerable». Following Italy's silence, SOS MEDITERRANEE urges French maritime authorities to assign a port to disembark the 234 survivors stranded onboard the Ocean Viking since 18 days. SOS MEDITERRANEE, 08/11/2022, <https://en.sosmediterranee.org/news/press-release-following-italys-silence-sos-mediterranee-urges->

«ναυαγοί» έχοντας κάνει ένα τραυματικό ταξίδι το οποίο δεν έχει σε αυτό το στάδιο πλησιάσει στο τέλος του³⁰³.

Το ΕΔΔΑ σε αποφάσεις αναφορικά με την εκδίκαση υποθέσεων προσωρινών μέτρων δείχνει να αφήνει ευρύ περιθώριο στα κράτη για τον τρόπο ελέγχου των εξωτερικών τους συνόρων, χωρίς να τα υποχρεώνει να αποδέχονται όλες τις αποβιβάσεις³⁰⁴. Στην Υπόθεση *Rackete and Others v. Italy* αποφάσισε την μη απαίτηση της άμεσης αποβίβασης όλων των διασωθέντων από το πλοίο αλλά ζήτησε από την Ιταλική Κυβέρνηση να συνεχίσει να παρέχει όλη την απαραίτητη βοήθεια στους επιβαίνοντες που το είχαν ανάγκη³⁰⁵. Ανάλογα έπραξε και στην υπόθεση *B. G. and Others v. Italy*³⁰⁶.

Η πολιτική των κλειστών λιμανιών

Η πολιτική των «κλειστών λιμανιών» προς τα ΜΚΟ πλοία στην Ιταλία και τη Μάλτα υιοθετήθηκε σε αρκετές περιόδους³⁰⁷. Ο μη σεβασμός στην αρχή της μη-επανοπροώθησης και το κλείσιμο των λιμανιών προς όλους τους διασωθέντες

[french-maritime-authorities-to-assign-a-port-to-disembark-the-234-survivors-stranded-onboard-the-ocean-viking-since-18-days/](#), Carrera et al(2023), Supra note 282, σελ 21

³⁰³ Giuffré, M. (2023). 'Le vent nous portera': Rescue and Confinement at Sea under Human Rights Law. *Erasmus Law Review.*, 1, 36-45, doi: 10.5553/ELR.000232, σελ45

³⁰⁴ Ibid, σελ 39, Μαρούδα, Supra note 168, σελ 100-101

³⁰⁵ Το ΕΔΔΑ απέρριψε το αίτημα της πλοιάρχου και 40 περίπου εναγόντων διασωθέντων καθώς έκρινε ότι από τη στιγμή που είχαν αποβιβαστεί όσοι ήταν ευάλωτοι, χωρίς να δηλωθεί ότι υπήρχαν άλλοι εν πλω με ιδιαίτερη ανάγκη, δεν υπήρχε ιδιαίτερα σοβαρός και επείγων λόγος να προχωρήσει στην έκδοση προσωρινών μέτρων υπό το Άρθρο 39 των Κανονισμών του ΕΔΔΑ. Court grants requests for interim measures only on an exceptional basis, when applicants would otherwise face a real risk of serious and irreversible harm. European Court of Human Rights, Fact sheet-Interim measures, October 2023, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_interim_measures_eng, Press release, *Rackete and Others v. Italy-request for interim measure refused in the case of Sea Watch*, ECHR 240(2019) 25/06/2019 <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22003-6443361-8477507%22>

³⁰⁶ Στην δεύτερη περίπτωση ζητήθηκε να δοθεί και νομική βοήθεια ειδικά για τους ανήλικους εν πλω. Οι αποφάσεις αυτές του ΕΔΔΑ δεν πρέπει να θεωρηθούν ως στήριξη στην πολιτική των κλειστών λιμανιών. Giuffré(2023). Supra note 303, σελ 39, ECtHR, *B. G. and Others v. Italy*, App no. 5604/19 (29 January 2019), ECtHR, *Rackete and Others v. Italy*, App no. 32969/19 (26 June 2019), Council of Europe Commissioner for Human Rights (2019). *Lives saved. Rights Protected. Bridging the gap for refugees and migrants in the Mediterranean*, 1-49, σελ 31, Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 18

³⁰⁷ Ο Salvini υιοθέτησε για 1^η φορά την πολιτική «κλειστών λιμανιών» αμέσως μετά τις εκλογές όταν έγινε υπουργός το 2018. Το παράδειγμα της Ιταλίας άμεσα ακολούθησε και η Μάλτα, μάλιστα μία ημέρα αφού προχώρησε σε άσκηση ποινικών διώξεων στον πλοίαρχο του ΜΚΟ πλοίου *lifeline* μετά την αποβίβαση 234 διασωθέντων. Carrera & Cortinovis(2019), Supra note 160, σελ 1 Giuffré(2023). Supra note 303, σελ 37, Alagna & Cusumano, Supra note 285, σελ 496-497, Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1030-1031, Cusumano & Gombeer, Supra note 290, σελ 245-246, Fekete et al(2019), Supra note 176, σελ 8-9

μετανάστες που δεν επιτρέπει την εξέταση αιτήσεων ασύλου με έστω και προσωρινή για την εξέταση είσοδο στη χώρα, παραβαίνει το διεθνές δίκαιο³⁰⁸.

Παράδειγμα αποτελεί η περίοδος του Covid-19. Η πανδημία αύξησε τις δυσκολίες για τα πλοία έρευνας και διάσωσης³⁰⁹. Η Ιταλία και η Μάλτα δήλωσαν ότι το διάστημα αυτό τα λιμάνια των χωρών τους δεν αποτελούν ασφαλές μέρος ώστε να πραγματοποιούν αποβιβάσεις τα SAR πλοία υπό σημαία άλλου κράτους³¹⁰. Ως αποτέλεσμα SAR MKO πλοία αντιμετώπισαν προβλήματα ελλειμνισμού, όπως τα Alan Kurdi και Aita Mari που παρέμειναν στη θάλασσα χωρίς δυνατότητα προσέγγισης σε λιμάνι για διάστημα δύο εβδομάδων πριν οι διασωθέντες μεταφερθούν σε επιβατικό πλοίο για το διάστημα καραντίνας για Covid-19^{311 312}.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, λόγοι που αφορούν σε ζητήματα δημόσιας υγείας θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση ώστε ένα παράκτιο κράτος να επιβάλει περιορισμούς στην είσοδο στα χωρικά του ύδατα³¹³. Ο WHO υπογραμμίζει την ανάγκη με τα μέτρα που λαμβάνονται να περιορίζεται όσο δυνατό λιγότερο η κινητικότητα³¹⁴. Πρέπει ταυτόχρονα να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των ατόμων

³⁰⁸ Τον Απρίλιο του 2020 εξέδωσε διάταγμα στο οποίο αναφέρεται η επείγουσα κατάσταση που επικρατεί λόγω της πανδημίας η οποία συνεπάγεται αδυναμία αποδοχής αποβιβάσεων διασώσεων που έχουν λάβει χώρα εκτός SAR περιοχής Ιταλίας. Μία μέρα μετά η Μάλτα προχώρησε σε ανάλογη κίνηση με διακήρυξη. Τα διατάγματα με τα οποία στηρίζονται οι ενέργειες αυτές αποτελούν επί της ουσίας διοικητική πράξη χαμηλά στην ιεραρχία των νομικών πηγών. Pelliconi, A.M. Covid-19: Italy is not a “place of safety” anymore. Is the decision to close Italian ports compliant with human rights obligations? *EJIL:Talk!*, 23/04/2020. https://www.ejiltalk.org/covid-19-italy-is-not-a-place-of-safety-anymore-is-the-decision-to-close-italian-ports-compliant-with-human-rights-obligations/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2 Farahat, A., Markard, N. (2020) Closed Ports, Dubious Partners: The European Policy of Outsourcing Responsibility, Study Update. *The European Policy of Outsourcing Responsibility*, 1-18. <https://eu.boell.org/en/2020/05/25/closed-ports-dubious-partners>, σελ. 4-5

³⁰⁹ Η πανδημία οδήγησε χώρες να κλείσουν τα λιμάνια τους και σε εμπορικά και επιβατικά πλοία. Περίπου 167 χώρες έκλεισαν τα σύνορά τους. 57 από αυτές δεν έκαναν εξαίρεση για περιπτώσεις διάσωσης μεταναστών σε κίνδυνο. Galani (2021), Supra note 61, σελ 608, 611

³¹⁰ Markard et al., Supra note 34, σελ 13

³¹¹ Τον Απρίλιο του 2020 η Λιβύη επίσης προχώρησε σε κλείσιμο των λιμανιών της για πλοία που πραγματοποιούν SAR. Giuffré (2023). Supra note 303, σελ 36, Farahat & Markard, Supra note 308, σελ. 4

³¹² Μάλιστα, η MKO Sea-eye δήλωσε για το Alan Kurdi ότι στη διάρκεια της διάσωσης υπήρξε εμπλοκή της Λιβυκής ακτοφυλακής η οποία πυροβόλησε στον αέρα. Ibid, σελ. 5

³¹³ Το δικαίωμα των κρατών για την απαγόρευση εισόδου ή όχι στα λιμάνια τους για λόγους υγείας πηγάζει και από τις International Health Regulations του 2005, WHO, International Health Regulations. Galani (2021), Supra note 61, σελ 609, Farahat & Markard, Supra note 308, σελ 9

³¹⁴ Συμπερασματικά, αφού στην περίπτωση του Covid-19 επαρκεί ένα διάστημα καραντίνας το μέγιστο 14 ημερών το κλείσιμο των λιμανιών στη βάση αυτού του λόγου δε δικαιολογείται Farahat & Markard, Supra note 308, σελ 11-16

στη θάλασσα. Τα «blanket port closures» που δεν εξετάζουν το ζήτημα της διάσωσης μεταναστών και δεν τους εξαιρούν είναι σε αντίθεση με το διεθνές δίκαιο³¹⁵.

Χαρακτηριστικό της κατάστασης των τελευταίων ετών είναι το πλήθος διαταγμάτων στην έκδοση των οποίων έχει προχωρήσει η Ιταλική Κυβέρνηση με σκοπό τη δημιουργία εμποδίων αποβίβασης διασωθέντων από SAR MKO πλοία. Για παράδειγμα, το 2019 έκδοση διατάγματος έδινε στον Ιταλό Πρωθυπουργό τη δυνατότητα να απαγορεύει την είσοδο σε ιδιωτικό SAR πλοίο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης^{316 317}.

Μόνο το διάστημα που ο Matteo Salvini ήταν Υπουργός Εσωτερικών υπήρξαν καθυστερήσεις και αρνήσεις σε αποβιβάσεις μεταναστών σε 25 τουλάχιστον περιπτώσεις. Η MKO Open Arms έχει προσφύγει στη δικαιοσύνη κατά του πρώην Υπουργού Εσωτερικών για απαγωγή και παράλειψη καθήκοντος επειδή ανάγκασε 163 άτομα να παραμείνουν εν πλω για 19 μέρες πριν τους επιτραπεί να αποβιβαστούν το 2019, ως μέρος της πολιτικής για κλειστά λιμάνια σε MKO³¹⁸. Η Ιταλική Γερουσία προχώρησε στην άρση της ασυλίας του και είναι αντιμέτωπος με ποινικές διώξεις³¹⁹.

³¹⁵ Ειδικά για τους εξεταζόμενους πληθυσμούς πρέπει όλες οι ενέργειες να λαμβάνουν υπόψη το δικαίωμα του non-refoulement, το οποίο δε γίνεται σεβαστό όταν υφίσταται απόφαση για κλείσιμο των λιμανιών ολοκληρωτικά. Farahat & Markard, Supra note 308, σελ 11-13 Pelliconi, Supra note 308

³¹⁶ Το διάταγμα αυτό μετατράπηκε σε νόμο, το λεγόμενο «security decree no.2» Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 30, Markard et al., Supra note 34, σελ 13

³¹⁷ Μάλιστα, κάποιες από τις φορές που έχει εκδοθεί διάταγμα ή έχει δημοσίως αναφερθεί ότι τα Ιταλικά λιμάνια είναι κλειστά προς SAR ιδιωτικά πλοία φαίνεται να συνδέονται με συγκεκριμένες διασώσεις και προσπάθειες δημιουργίας αναχώματος στην αποβίβαση που πρέπει να ακολουθήσει. Rigo, E. (2020). Arbitrary Law Making and Unorderable Subjectivities in Legal Theoretical Approaches to Migration. *Etikk I Praksis - Nordic Journal of Applied Ethics*, 14(2), 71-88. <https://doi.org/10.5324/eip.v14i2.3537>, σελ 73, Alagna & Cusumano, Supra note 285, σελ 497

³¹⁸ Πρέπει να αναφερθεί ότι ο Salvini δεν έθεσε εμπόδια μόνο σε αποβιβάσεις SAR MKO πλοίων, όπως φαίνεται από τις υποθέσεις Diciotti και Grigoretti που αφορούν σε Ιταλικά πλοία. Ο δικαστής που διέταξε την αποβίβαση έκρινε ότι η μη αποβίβασή τους ήταν αντίθετη με το διεθνές και εθνικό δίκαιο. Βλ. Masera, L. (2020) Reversing the Perspective: Criminal Responsibility of Italian Authorities for Human Rights Violations in Libya?. In *Controlling Immigration Through Criminal Law: European and Comparative Perspectives on 'Crimmigration'*. Gatta, G.B., Mitsilegas, V., Zirulia, S. Oxford: Hart Publishing, 2020. 267–280. Hart Studies in European Criminal Law. Bloomsbury Collections. σελ.275, “Oscar Camps testifies in new hearing in the proceedings against Salvini”, *Open Arms*, 14/06/2023, available at: <https://www.openarms.es/en/news/oscar-camps-testifies-in-new-hearing-in-the-proceedings-against-salvini>, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 30

³¹⁹ Markard et al., Supra note 34, σελ 14, Tondo, L. Matteo Salvini trial for kidnapping authorized by Italian senate, *The Guardian*, 12/02/2020, available at: <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/12/matteo-salvini-trial-for-kidnapping-authorized-by-italian-senate>

Οι καθυστερήσεις μπορεί να προκαλέσουν επιδείνωση της υγείας των διασωθέντων που ήδη είναι σωματικά και ψυχικά εξασθενημένοι. Η ψυχολογική κατάσταση των ατόμων αυτών, εύθραυστη όπως είναι μπορεί να κλονιστεί. Επίσης, οι συνθήκες υγιεινής εν πλω για μεγάλο αριθμό ατόμων είναι λογικό να μην είναι σε καλό επίπεδο. Ακόμη, αυξάνονται γεωμετρικά τα κόστη για το πλοίο που πρέπει να συνεχίσει να πλέει και να αλλάζει κατευθύνσεις³²⁰. Πολύ βασικό είναι και το ότι το πλοίο δε μπορεί να συνεχίσει σε επόμενη SAR δράση.

Η επίτροπος για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Συμβούλιο της Ευρώπης έχει στηλιτεύσει το γεγονός ότι με τη μακρά παραμονή στα πλοία καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία³²¹. Το ΕΔΔΑ στη μέχρι τώρα νομολογία του δεν έχει θεωρήσει την κράτηση σε ζώνες transit ως παραβίαση της ελευθερίας^{322 323}. Σημαντική θα ήταν η εξέταση παραβίασης του Άρθρου 3 της ΕΔΔΑ για απάνθρωπη μεταχείριση, λόγω των εξαιρετικά άσχημων συνθηκών διαβίωσης που δημιουργεί η παρατεταμένη παραμονή εν πλω³²⁴. Σε αυτή την περίπτωση το δύσκολο είναι να θεωρηθεί το παράκτιο κράτος υπεύθυνο, αφού τα κράτη σημαίας φέρουν την ευθύνη για τις συνθήκες που επικρατούν στα πλοία³²⁵.

Το ζήτημα που ανακύπτει λοιπόν, είναι ζήτημα δικαιοδοσίας στις περισσότερες περιπτώσεις που αφορούν σε μετανάστευση στη θάλασσα. Έχουν υπάρξει αποφάσεις όπου δεν κρίθηκε αναγκαία η ύπαρξη ελέγχου στο επίπεδο της φυσικής παρουσίας οργάνου κράτους ώστε να θεωρηθεί ότι υπήρχε δικαιοδοσία³²⁶. Για παράδειγμα, στην Υπόθεση *Women on Waves v. Portugal*³²⁷ το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η ύπαρξη πολεμικού

³²⁰ Όπως έχει αναφερθεί σύμφωνα με τις Οδηγίες του IMO «ένα πλοίο δε πρέπει να υπόκειται σε αδικαιολόγητη καθυστέρηση...», Ibid

³²¹ Council of Europe Commissioner for Human Rights (2019), Supra note 306, σελ 27-33, Giuffré(2023). Supra note 303, σελ 40

³²² Άρθρο 5 ΕΣΔΑ, Supra note 52. Στην Υπόθεση *Ilias and Ahmed v. Hungary* το ΕΔΔΑ επιχειρηματολόγησε ότι δεν αποτελούσε κράτηση καθώς αφορούσε σε παραμονή σε ανοιχτή ζώνη από την οποία υπήρχε η δυνατότητα αποχώρησης προς τη Σερβία και κατέδειξε τη διαφορά του «deprivation of liberty» και «restriction on liberty of movement» *CASE OF ILIAS AND AHMED v. HUNGARY* (Application no. 47287/15) (Grand Chamber), ECtHR, 21 November 2019, para 242-249, para 211-218 Ibid, σελ 40-41, Μαρούδα, Supra note 168, σελ 103

³²³ Οι περιπτώσεις όσων αναγκάζονται να παραμείνουν εν πλω μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν διαφορές από τις προηγουμένως εξετασθείσες, καθώς οι διασωθέντες στα πλοία δεν έχουν δυνατότητα επιλογής απομάκρυνσης, Ibid, σελ 41

³²⁴ Το ΕΔΔΑ έχει δείξει με τις αποφάσεις του τη σημασία που πρέπει να δίνεται στις συνθήκες υποδοχής μεταναστών και προσφύγων. Ενδεικτικά αναφέρεται η Υπόθεση *MSS v. Greece and Belgium*, Giuffré(2023). Supra note 303, σελ 42, Μαρούδα, Supra note 168, σελ 101

³²⁵ Cusumano & Gombeer, Supra note 290, σελ 249

³²⁶ Galani (2021), Supra note 61, σελ 623-624, Carrera & Cortinovis (2019), Supra note 160, σελ 18

³²⁷ *Women on Waves v. Portugal*, Application No. 31276/05, ECtHR, 3 February 2009.

πλοίου που απαγόρευσε την είσοδο στο ΜΚΟ πλοίο και η κρατική ειδοποίηση για απαγόρευση εισόδου στα Πορτογαλικά χωρικά ύδατα επαρκούσαν ώστε να θεωρηθεί ότι η Πορτογαλία είχε δικαιοδοσία για το περιστατικό^{328 329}. Στην υπόθεση λοιπόν, που εκκρεμεί στο ΕΔΔΑ, για την απαγόρευση εισόδου του Aquarius στα Ιταλικά χωρικά ύδατα και την παρατεταμένη παραμονή εν πλω, θα πρέπει αρχικά να αποδειχθεί ότι η Ιταλία φέρει ευθύνη για την αλλαγή πορείας του πλοίου με κάποιο τρόπο επιβολής³³⁰.

3.3.2. Εμπόδια στη δράση των SAR ΜΚΟ πλοίων λόγω διοικητικών θεμάτων

Από τον Ιανουάριο μέχρι τον Αύγουστο του 2023 οκτώ περιπτώσεις δήμευσης SAR ΜΚΟ πλοίων έλαβαν χώρα στην Ιταλία. Υφίστανται περιπτώσεις όπου πλοία σε διάστημα έξι μηνών κρατήθηκαν για δύο φορές.³³¹ Μέχρι το τέλος Αυγούστου αυτές οι απαγορεύσεις μετακίνησης κράτησαν μακριά από τις υποχρεώσεις τους τα πλοία για ένα σύνολο 160 ημερών.

Αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου πλοίο SAR ΜΚΟ έχει γίνει αντικείμενο επιθεώρησης αφού έχει ελλιμενιστεί και εν συνεχεία μετά από ελέγχους δεν του έχει επιτραπεί να αποπλεύσει λόγω διοικητικών παραλείψεων. Από τις πιο συχνές ελλείψεις που παρουσιάζονται αφορούν στην άδεια του πλοίου, σε περιβαλλοντικούς λόγους, ύπαρξη περισσότερων επιβαινόντων στο πλοίο και λιγότερων σωσίβιων από όσα είναι δηλωμένα κα.³³² Το αποτέλεσμα είναι να μη μπορούν να δράσουν οι SAR ΜΚΟ για συχνά και επαναλαμβανόμενα διαστήματα, αφού τα πλοία είναι δεσμευμένα.

Το ΔΕΕ έχει ασχοληθεί με τέτοια υπόθεση, που αφορά στη Γερμανική ΜΚΟ Sea Watch. Το καλοκαίρι του 2020 δύο πλοία της Οργάνωσης, μετά από επιχειρήσεις διάσωσης

³²⁸ Θεωρήθηκε ότι η ύπαρξη του κρατικού πλοίου που εμπόδιζε την είσοδο και οδήγησε το ΜΚΟ πλοίο στην αλλαγή πορείας ήταν αρκετή για να υπάρξει δικαιοδοσία, χωρίς να υπάρξει επιβίβαση στο πλοίο Papastavridis, E. (2020). *The European Convention of Human Rights and Migration at Sea: Reading the "Jurisdictional Threshold" of the Convention Under the Law of the Sea Paradigm*. *German Law Journal*, 21(3), 417-435. doi:10.1017/glj.2020.23, σελ 425-426

³²⁹ Ακόμα, το Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας έκρινε στην υπόθεση M/V "Norstar" ότι δε χρειάζεται να υπάρξει φυσική παρέμβαση για να θεωρηθεί ότι υπάρχει παραβίαση της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας, αρκεί να προκληθεί «chilling effect», δηλαδή που θα επηρεάσει τη στάση του πλοίου. Η απόφαση αυτή δέχθηκε πολύ μεγάλη κριτική στις διστάμενες απόψεις 7 δικαστών. M/V "Norstar" (Panama v. Italy), Judgment, ITLOS Reports 2018–2019, p. 10, para 223-224, Papastavridis,(2020), Supra note 28, σελ 428

³³⁰ Papastavridis,(2020), Supra note 28 σελ 435

³³¹ Με τα παραδείγματα των Aurora και Sea-Eye 4 να έχουν κρατηθεί δύο φορές το 2023. Urgent warning: more deaths at sea, NGO ships blocked. Joint statement by 56 organizations, 28/08/2023, *Sea Watch*, available at: <https://sea-watch.org/en/urgent-warning-more-deaths-at-sea-ngo-ships-are-blocked/>

³³² Markard et al., Supra note 34, σελ 15

αποβίβασαν τους διασωθέντες μετανάστες σε λιμάνια της Ιταλίας. Οι Ιταλικές αρχές προχώρησαν σε ελέγχους στα πλοία υποστηρίζοντας ότι δεν διέθεταν τα κατάλληλα πιστοποιητικά για να προβαίνουν σε SAR και ότι ο αριθμός των επιβαινόντων ξεπερνούσε το όριο που επιτρέπεται και τους απαγορεύθηκε ο απόπλους(διοικητική κράτηση πλοίων). Η Οργάνωση υποστήριξε ότι οι αρχές στο λιμάνι της Ιταλίας είχαν υπερβεί τις αρμοδιότητες που τους δίνονται υπό την Οδηγία 2009/16³³³ και προχώρησε σε αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων³³⁴.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι οι αρχές μπορούν να προβούν σε ελέγχους σε πλοία που συμμετέχουν σε συστηματικές SAR δράσεις καθώς η Οδηγία τυγχάνει εφαρμογής σε όλα τα πλοία³³⁵ καταλήγοντας ότι οι Αρχές πρέπει να συνυπολογίζουν το γεγονός ότι εν πλω βρίσκονται διασωθέντες, οπότε ο αριθμός των επιβαινόντων δε μπορεί να αποτελέσει βάση ελέγχου σε τέτοιες περιπτώσεις. Το γεγονός λοιπόν, ότι πρόκειται για πλοίο το οποίο προσφέρει βοήθεια σε κατάσταση κινδύνου στη θάλασσα του δίνει ειδική προστασία παρακάμπτοντάς αυτή την παράβαση³³⁶.

Ο έλεγχος για τήρηση των κανόνων ασφαλείας μπορεί να λάβει χώρα μετά την αποβίβαση, εφόσον διαπιστώνονται επαρκώς σοβαρές ενδείξεις που να το υποδεικνύουν³³⁷. Εφόσον κριθεί απαραίτητο το κράτος μπορεί να προβεί σε

³³³ Directive 2009/16/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on port State control (OJ 2009 L 131, p. 57)

³³⁴ Η Οργάνωση άσκησε δύο προσφυγές ακυρώσεων στο περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο της Σικελίας το οποίο εν συνεχεία στράφηκε με αιτήσεις προδικαστικής απόφασης στο ΔΕΕ για την ερμηνεία της Οδηγίας 2009/16/EC. Court of Justice of The European Union, press release No.138/22, Judgment of the Court in Joined Cases C-14/21 and C-15/21 | Sea Watch <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-08/cp220138en.pdf>, Papastavridis, E. Sea Watchcases before the EU Court of Justice: An analysis of International Law of the Sea, *EU Immigration and Asylum Law and Policy*, 12/12/2022, available at: <https://eumigrationlawblog.eu/sea-watch-cases-before-the-eu-court-of-justice-an-analysis-of-international-law-of-the-sea/>, Sea Watch E.V. v Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti, Capitaneria di Porto di Porto Empedocle (Cases C-14/21 and C15/21) <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=3BD8F21E06E42524321140C01AEE1C18?text=&docid=263730&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3196839> para 45-51

³³⁵ Ibid, Article 3(1) Directive 2009/16, Supra note 333. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πλοία και τα πληρώματά τους τα οποία καταπλέουν σε λιμένα ή αγκυροβόλιο κράτους μέλους προκειμένου να εκτελέσουν διασύνδεση πλοίου/λιμένα. Άρθρο 3(4) αναφορά σε πολύ συγκεκριμένες εξαιρέσεις. para 86

³³⁶ Η ύπαρξη κατάστασης κινδύνου «εξαιρεί» τις παραβάσεις που έγιναν λόγω της της κατάστασης αυτής. Papastavridis(2022), Supra note 334

³³⁷ Εφόσον έχει σταματήσει η άμεση σχέση με την κατάσταση κινδύνου. Αναφέρεται σε επαρκείς ενδείξεις για κίνδυνο για την υγεία, την ασφάλεια και τις εργασιακές συνθήκες εν πλω Οδηγία 2009/16 Άρθρο 19(2), Cases C-14/21 and C15/21, Supra note 334, para 139

διορθωτικά μέτρα πάντα στο μέτρο του απαραίτητου και ανάλογου^{338 339}. Με βάση την Οδηγία 2009/16³⁴⁰ θα πρέπει να γίνεται κάθε δυνατή προσπάθεια να μην καθυστερείται ή κρατείται στο λιμάνι χωρίς λόγο κάποιο πλοίο.

Η απόφαση είναι σημαντική για τη δραστηριότητα των ΜΚΟ που ενεργούν σε SAR στη Μεσόγειο, καθώς προσφέρει σημαντικές απαντήσεις στον εφαρμοστέο νόμο όσον αφορά τα SAR πλοία ΜΚΟ, πεδίο στο οποίο υπάρχει έλλειψη,³⁴¹ και τονίζεται ότι η Ευρωπαϊκή νομοθεσία πρέπει σε σχέση με δράσεις έρευνας και διάσωσης να εξετάζεται πάντα σε συνδυασμό με τις διεθνείς συμβάσεις³⁴².

Παρά την Απόφαση του ΔΕΕ η πρακτική αυτή συνεχίστηκε από τις Ιταλικές αρχές.³⁴³ Η Μάλτα επίσης έχει κινήσει αρκετές φορές διοικητικές διαδικασίες σε βάρος SAR ΜΚΟ πλοίων³⁴⁴.

Σε άλλη περίπτωση που αφορά σε διοικητικά μέτρα και η οποία κατέληξε στην κατάσχεση του πλοίου Aquarius υπήρξε η κατηγορία ότι στο πλοίο υπήρχαν

³³⁸ Ibid, para 126

³³⁹ Ακόμη, αναφέρει ότι η αδειοδότηση ως «cargo ship» δεν είναι επαρκής αίτιο για έλεγχο. Ibid, para 117

³⁴⁰ Directive 2009/16 Άρθρο 19(8), Supra note 333

³⁴¹ Papastavrisdis(2022), Supra note 334, Opinion of Advocate General Rantos, 22 February 2022, para 3-4 «Η βασική δυσκολία στις υπό κρίση υποθέσεις έγκειται στην έλλειψη διεθνούς ή ευρωπαϊκής νομοθεσίας που να ρυθμίζει τη συστηματική άσκηση της δραστηριότητας έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα από ιδιωτικούς φορείς η οποία έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις κατά τα τελευταία έτη λόγω της αδυναμίας των κρατικών και διεθνών οργανισμών να αντιμετωπίσουν την ολοένα επισφαλέστερη κατάσταση των προσώπων που διασχίζουν τη Μεσόγειο Θάλασσα με αναξιοπλόα σκάφη. Μέχρι σήμερα ο νομοθέτης, τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν έχει καλύψει το εν λόγω κενό και, επομένως, δεν έχει τοποθετηθεί ευθέως έναντι του φαινομένου αυτού, του οποίου η τρέχουσα έκταση καταδεικνύεται από το γεγονός ότι τα ιδιωτικά πλοία που ασκούν συστηματικώς τη δραστηριότητα έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα συνεργάζονται, στην πράξη, με τον εκάστοτε κρατικό μηχανισμό έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα. Εν πάση περιπτώσει, η έλλειψη ειδικών κανόνων ως προς τη συγκεκριμένη πρακτική ευνοεί την εμφάνιση διφορούμενων καταστάσεων στις οποίες η παρουσία ιδιωτικών πλοίων που ασκούν σε τακτική βάση τη δραστηριότητα έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, ή ακόμη και να ενθαρρύνει, την καταστρατήγηση των κανόνων εισόδου στο έδαφος της Ένωσης».
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=254401&pageIndex=0&doclang=E&N&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3204538>

³⁴² Carrera et al(2023), Supra note 282, σελ 25

³⁴³ Το πλοίο Sea Watch 3 τέθηκε ξανά σε έλεγχο στο λιμάνι της Καλάμπρια ένα μόνο μήνα μετά και κρατήθηκε στο λιμάνι για ελλείψεις οι οποίες ήταν αμφίβολο ότι ήταν σε επίπεδο που να δικαιολογεί την απαγόρευση απόπλου. Markard et al., Supra note 34, σελ 18-19

³⁴⁴ Shatz & Branco, Supra note 169, σελ 52

λανθασμένες σημάνσεις στα απόβλητα ώστε να μη φαίνεται ότι επρόκειτο για πιθανώς μολυσμένα ρούχα μεταναστών³⁴⁵.

Ανάκυψη άλλων διοικητικών θεμάτων

Αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου SAR ΜΚΟ πλοία έχουν βρεθεί αντιμέτωπα με ξαφνική ανάκληση σημαίας από το κράτος σημαίας(deflagging). Η στάση της Ιταλίας και Μάλτας για την ευθύνη αποβίβασης από τα κράτη σημαίας και τις εντάσεις που έχει δημιουργήσει απέναντί τους, έχει οδηγήσει σε περιπτώσεις de-flagging. Για παράδειγμα, το πλοίο Aquarius δέχθηκε ανάκληση σημαίας από το κράτος του Παναμά, με τη ΜΚΟ να κατηγορεί την Ιταλία ότι άσκησε πιέσεις στη χώρα^{346 347}. Ανάλογα ζητήματα ανέκυψαν και σε άλλες ΜΚΟ με την ΜΚΟ και τον πλοίαρχο του πλοίου Lifeline να καταλήγουν να βρίσκονται σε δίκη για ανεπαρκή αδειοδότηση³⁴⁸.

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι SAR ΜΚΟ έρχονται αντιμέτωπες με προκλήσεις λόγω διοικητικών διαδικασιών, όπως για παράδειγμα οι περίπλοκες διαδικασίες για καταγραφή σε μητρώα. Μία τέτοια περίπτωση παρουσιάζεται στην Ελλάδα όπου όλες οι ΜΚΟ πρέπει να εγγράφονται σε ειδικό μητρώο³⁴⁹. Το αποτέλεσμα της εκτεταμένης γραφειοκρατίας είναι πολλές ΜΚΟ να αποθαρρύνονται αφού έρχονται αντιμέτωπες με ασάφεια και διοικητική πολυπλοκότητα.

³⁴⁵ Η υπόθεση αναφέρεται ως ενδεικτική ανάλογων περιπτώσεων. “discarded clothes worn by the migrants [...] could have been contaminated by HIV, meningitis, and tuberculosis.” Rodrik, Supra note 187, σελ 91

³⁴⁶ Το μήνυμα της Κυβέρνησης Παναμά για το Aquarius “...political problem against the Panamanian government and the Panamanian feet that arrive to European ports” Το πλοίο είχε ήδη προβεί σε αλλαγή από σημαία Γιβραλτάρ σε σημαία Παναμά, Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 270

³⁴⁷ Το Aquarius είχε δεχθεί οδηγία να μεταφέρει διασωθέντες σε πλοίο της Λιβυκής ακτοφυλακής και αρνήθηκε. Μετά από μία εβδομάδα στη θάλασσα αποβίβασε στην Μάλτα και ανακλήθηκε η σημαία του και το πλήρωμα τέθηκε υπό έρευνα. Ibid, σελ 286, European University Institute(2020), Supra note 280, σελ 127-128, Fekete et al(2019), Supra note 176, σελ 9

³⁴⁸ Η Ολλανδία μάλιστα πρόβη σε αλλαγές στις προϋποθέσεις για να πλέει πλοίο υπό τη σημαία της χώρας, που όπως αποδείχθηκε δεν έλαβαν χώρα στα πλαίσια ασφαλείας. European University Institute(2020), Supra note 280, σελ 127-128

³⁴⁹ Με βάση τη νέα νομοθεσία πρέπει όλες οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε Ελληνικό έδαφος να προβαίνουν σε καταγραφή και να τους δίνεται η ανάλογη πιστοποίηση. Απαιτούνται αναλυτικά έγγραφα επίσημα μεταφρασμένα και επικυρωμένα, προσωπικά στοιχεία για τους εργαζόμενους και τους εθελοντές και οικονομικές αναφορές, οπότε προκύπτουν δυσκολίες λόγω χρονικών καθυστερήσεων και γραφειοκρατίας. Απόφαση 10616/2020. Καθορισμός λειτουργίας του «Μητρώου Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» και του «Μητρώου Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)», που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης εντός της Ελληνικής Επικράτειας, 09/09/2020. <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/04/10616.pdf> Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 69

Οι SAR ΜΚΟ ήρθαν αντιμέτωπες με εκτενείς διαδικασίες ελέγχου. Τονίστηκε το επιχείρημα δράσης ως «τμήμα» του δικτύου του Ελληνικού λιμενικού σώματος³⁵⁰. Το Σεπτέμβριο του 2021 ψηφίστηκε ο Νόμος 4825/2021 ο οποίος αναφέρει ότι τόσο οι Ελληνικές όσο και οι Διεθνείς ΜΚΟ που δρουν σε «χώρο αρμοδιότητας του Λιμενικού Σώματος» πρέπει να είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο των ΜΚΟ και να ενεργούν υπό τις εντολές των λιμενικών αρχών. Δεν πρέπει να προβαίνουν σε οποιαδήποτε δράση χωρίς ενημέρωση και έγκριση από το λιμενικό σώμα³⁵¹. Ο τότε Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου Νότης Μηταράκης διαβεβαίωσε σε δηλώσεις ότι ο παρών Νόμος σέβεται το Διεθνές Δίκαιο και απλά θεσπίζει κανόνες για την εύρυθμη λειτουργία της SAR αλλά έχουν αναφερθεί φόβοι για επί της ουσίας ποινικοποίηση της SAR και δημιουργία πλαισίου που προσπαθεί να σταματήσει τις καταγγελίες για παράνομες πρακτικές από την πλευρά των Ελληνικών αρχών³⁵². Η ΜΚΟ Mare Liberum που λειτουργούσε από το 2018 στα θαλάσσια σύνορα Ελλάδας Τουρκίας δήλωσε ότι σταματά τις ενέργειές της και λόγω στοχοποίησης των ΜΚΟ από την Ελληνική Κυβέρνηση³⁵³.

³⁵⁰ Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 68

³⁵¹ Νόμος 4825/2021, Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδύτων και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας, διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και άλλες επείγουσες διατάξεις. Άρθρο 40, «Προϋποθέσεις δραστηριοποίησης σε χώρο αρμοδιότητας Λιμενικού Σώματος Ελληνικής Ακτοφυλακής οι SAR ΜΚΟ πρέπει να «α) είναι εγγεγραμμένες στο «Μητρώο Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)»...και τα μέλη, υπάλληλοι και συνεργάτες αυτών είναι εγγεγραμμένα στο «Μητρώο Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)»...β) ενεργούν υπό τις εντολές και οδηγίες των λιμενικών αρχών, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εκ των προτέρων συμπεριληφθεί στα Τοπικά Σχέδια Έκτακτης Ανάγκης των Λιμενικών Αρχών για περιστατικά έρευνας διάσωσης και ότι δεν έχουν εκτελέσει οποιονδήποτε πλου προς παροχή συνδρομής χωρίς την προηγούμενη έγκριση ενεργοποίησής τους από την αρμόδια λιμενική αρχή και γ) δραστηριοποιούνται σε περιστατικό διαχείρισης παράτυπης εισόδου προσώπων μέσω θαλάσσης, υπό την προϋπόθεση ότι είναι αδύνατη η δράση του ΛΣ-ΕΛ. ΑΚΤ...και έχει προηγηθεί απαραίτητως ενημέρωση των αρμοδίων Λιμενικών Αρχών και χορήγηση σχετικής, έγγραφης, έγκρισής τους. . Οι παραβάσεις επιφέρουν πρόστιμα αλλά και φυλάκιση.»

³⁵² Καθίσταται εμφανές ότι εκτός από τα διοικητικά θέματα που ανακύπτουν, τίθενται ζητήματα άμεσης ποινικοποίησης των εμπλεκόμενων και αποτελεσματικής λειτουργίας των οργανώσεων, όπως θα φανεί στο υποκεφάλαιο 3.3.5. Γκόγκογλου, Α. Είναι έγκλημα η διάσωση των ανθρώπων που πνίγονται; *Έθνος*, 15/09/2021, διαθέσιμο στο <https://www.ethnos.gr/greece/article/174033/einaiegklhmahdiasoshanthronponpoypnigontai>, Renewed Demands for Human Rights Monitoring, Pushbacks Continue with NGO Oversight Restricted, Refugee Children Risk Exclusion, *ECRE*, 17/09/2021, available at: <https://ecre.org/greece-renewed-demands-for-human-rights-monitoring-pushbacks-continue-with-ngos-oversight-restricted-refugee-children-risk-exclusion/>

³⁵³ Αποτελούσε κατά δήλωσή τους την τελευταία ΜΚΟ η οποία δρούσε στη SAR, κυρίως κάνοντας «boat spotting». “It Cannot go on like this! Statement of the Dissolution of Mare Liberum”, Mare Liberum, <https://mare-liberum.org/en/dissolution/>, June 2022 Update – Search and Rescue (SAR) operations in the Mediterranean and fundamental rights, *FRA(European Union Agency for*

3.3.3. Θέσπιση «Code of Conduct»

Τον Ιούλιο του 2017 η Ιταλική Κυβέρνηση σε συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ένα κώδικα δεοντολογίας για όλες τις SAR ΜΚΟ³⁵⁴ δηλώνοντας ως σκοπό την ύπαρξη ειδικών κανόνων για το περίπλοκο αυτό ζήτημα. Σε όσες ΜΚΟ δεν υπέγραφαν θα απαγορευόταν η είσοδος στα Ιταλικά λιμάνια. Ανάμεσα στους 13 κανόνες του Κώδικα αναφερόταν η μη είσοδος στα χωρικά ύδατα της Λιβύης εκτός εάν υπάρχει άμεση, σοβαρή ανάγκη, η μη παρεμπόδιση της Λιβυκής ακτοφυλακής σε SAR δράσεις, και ότι θα δέχονται εν πλω εκπροσώπους των αρχών. Ακόμη, να μεταφέρουν όσες πληροφορίες χρειάζονται στις Ιταλικές αρχές³⁵⁵. Κάποιοι από τους κανόνες είναι κανόνες που προκύπτουν από το Δίκαιο της Θάλασσας τους οποίους οι ΜΚΟ ακολουθούσαν ούτως ή άλλως³⁵⁶. Κάποιοι όμως θα μπορούσαν να δημιουργήσουν προβλήματα στις επιχειρήσεις διάσωσης³⁵⁷, όπως η απαγόρευση μεταφοράς ατόμων από ένα πλοίο σε άλλο ή το να δεχθούν εν πλω μέλη των αρχών που θα οδηγούσε σε διακινδύνευση της ανεξαρτησίας τους^{358 359}. Ακόμη, πρέπει να αναφερθεί ότι ένα κράτος δεν έχει δικαίωμα να εμποδίζει πλοίο να εισέρχεται στα χωρικά ύδατα τρίτου κράτους³⁶⁰.

Πρέπει να αναφερθεί πως μετά την έκδοση του Code of Conduct το 2017 οι ΜΚΟ που δρουν στην έρευνα και διάσωση στη Μεσόγειο συναντήθηκαν με σκοπό την κατανόηση και αντιμετώπιση των κατηγοριών προς αυτές για παράνομες δράσεις.

Fundamental Rights), Available at: <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/june-2022-update-ngo-ships-sar-activities>

³⁵⁴ Το κείμενο του code of conduct συμπεριλήφθη και στο «σχέδιο δράσης με μέτρα για στήριξη της Ιταλίας...» “Italy’s code of conduct for NGOs involved in migrant rescue: text”, *Euronews*, 03/08/2017, available at: <https://www.euronews.com/2017/08/03/text-of-italys-code-of-conduct-for-ngos-involved-in-migrant-rescue>

³⁵⁵ Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 29, Alagna & Cusumano, Supra note 285, σελ 496

³⁵⁶ Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 284

³⁵⁷ Amnesty International, Supra note 267, σελ 57

³⁵⁸ Οι αντιδράσεις των ΜΚΟ διέφεραν. Αρχικά, τρεις ΜΚΟ υπέγραψαν ενώ πέντε όχι. Υπέγραψαν οι MOAS, Save the Children και Proactiva Open Arms. Ακολούθησαν διαπραγματεύσεις και από άλλες ΜΚΟ που δεν αποσύρθηκαν από τη δράση στη Μεσόγειο. Η SOS Mediterranee υπέγραψε μετά από διαπραγματεύσεις αναφορικά με τους όρους. Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 284, Esperti, Supra note 28, σελ. 12-13

³⁵⁹ Η συγκεκριμένη προσπάθεια οδήγησε σε διαχωρισμό στην αντιμετώπιση των SAR ΜΚΟ πλοίων και των εμπορικών και κρατικών αφού απευθυνόταν μόνο σε ΜΚΟ και ουσιαστικά θεσμοθέτησε τις υποψίες προς τις SAR ΜΚΟ. Carrera et al(2018), Supra note 40, σελ 68

³⁶⁰ Gombeer & Fink (2018), Supra note 66, σελ 14

Προχώρησαν σε άρνηση όλων των κατηγοριών και στην έκδοση ενός Code of Conduct όπου αναφερόταν οι αρχές που βασίζεται η δράση των ΜΚΟ³⁶¹.

Τον Ιανουάριο του 2023 η Ιταλική Κυβέρνηση προχώρησε στην έκδοση δεύτερου Κώδικα Συμπεριφοράς για τις SAR ΜΚΟ, υποχρεωτικού αυτή τη φορά, αφού μετατράπηκε σε διάταγμα³⁶².

Ανάμεσα σε άλλους κανόνες επιβάλλεται η άμεση ελλιμένιση του SAR πλοίου μετά από κάθε διάσωση στο λιμάνι που του «αποδίδεται». Με αυτό τον τρόπο απαγορεύεται να προβαίνουν τα SAR πλοία σε συνεχόμενες διασώσεις. Οι παραβιάσεις επισύρουν διοικητικές ποινές που μπορεί να περιλαμβάνουν τη δήμευση του πλοίου και πρόστιμα³⁶³. Ακόμα, ζητείται από τις ΜΚΟ να έχουν συλλέξει στοιχεία για τους διασωθέντες που προτίθενται να αιτηθούν άσυλο. Σχετικά με το πιο τεχνικό σκέλος, αναφέρεται η συμμόρφωση με τεχνικές προδιαγραφές χωρίς να διευκρινίζεται ακριβώς ποιες είναι αυτές, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε χρονοβόρες διοικητικές διαδικασίες³⁶⁴.

Ως αποτέλεσμα των προβλέψεων τα πλοία θα καθυστερούν αναγκαστικά να προχωρήσουν σε επόμενη διάσωση.³⁶⁵ Ταυτόχρονα, οδηγούνται σε συνήθως αρκετά μακριά λιμάνια για αποβίβαση³⁶⁶ καθώς η πρακτική της Ιταλίας το τελευταίο διάστημα είναι να αναθέτει στα πλοία ΜΚΟ λιμάνια όπου ενδέχεται να απαιτείται ακόμη και τετραήμερο ταξίδι³⁶⁷. Το αποτέλεσμα των στοιχείων αυτών θα αυξήσει πολύ τους

³⁶¹ Ο κώδικας αυτός βασίστηκε σε αναγνωρισμένες διεθνείς ανθρωπιστικές αρχές και είχε σκοπό να υπάρξει ενότητα στη δράση των οργανώσεων. Press Release, Common Statement from the SAR NGOs operating in the Mediterranean, *Open Arms*, 31/03/2017 available at: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2017/apr/statement-sar-ngos-med.pdf> σελ 1-2

³⁶² Το πλοίο Geo Barents της ΜΚΟ MsF ήταν το πρώτο που κατασχέθηκε βάσει αυτού του διατάγματος τον Φεβρουάριο 2023 και επιβλήθηκε πρόστιμο 10 χιλιάδων ευρώ. Alagna & Cusumano, *Supra* note 285, σελ 500

³⁶³ Markard et al., *Supra* note 34, σελ 20

³⁶⁴ Όπως περιεγράφηκε ήδη υπάρχουν συχνά καθυστερήσεις και απαγορεύσεις απόπλου λόγω διοικητικών τεχνικών θεμάτων. Carrera et al(2023), *Supra* note 282, σελ 19

³⁶⁵ *Ibid*, σελ 9

³⁶⁶ Η προβληματική των αναθέσεων μακρινών λιμανιών φαίνεται από τις εκθέσεις της UNHCR που αναφέρουν ως καταλληλότερο λιμάνι αποβίβασης το κοντινότερο, όπως έχει ήδη αναφερθεί ή αν μη τι άλλο όχι κάποιο μακρινό αφού και στη SAR αναφέρεται ότι ο πλοίαρχος πρέπει να απελευθερώνεται το γρηγορότερο δυνατό. UNHCR, Conclusions Adopted by the Executive Committee on the International Protection of Refugees, 1975-2009, No. 23 (XXXII) PROBLEMS RELATED TO THE RESCUE OF ASYLUM-SEEKERS IN DISTRESS AT SEA* (1981), para. 3 available at <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b28b1f2.pdf>

³⁶⁷ Σε περισσότερες από 60 περιπτώσεις από το Δεκέμβριο του 2022 οι Ιταλικές αρχές έχουν οδηγήσει πλοία ΜΚΟ για αποβίβαση σε μακρινό λιμάνι. Συχνά σε λιμάνια στην κεντρική και βόρεια Ιταλία. Carrera et al(2023), *Supra* note 282, σελ 9

χρόνους απομάκρυνσης από επιχειρήσεις SAR αλλά και τα κόστη λειτουργίας των πλοίων και τις δυσκολίες για τους διασωθέντες.³⁶⁸ Επίσης, το παρόν διάταγμα απαγορεύοντας στα πλοία να προβούν σε δεύτερη διάσωση ουσιαστικά ζητά από τις ΜΚΟ να αγνοήσουν άτομα σε κίνδυνο στη θάλασσα χωρίς να προσφέρουν βοήθεια³⁶⁹. Τα δύο προαναφερθέντα στοιχεία αντιτίθενται στο Διεθνές Δίκαιο.

Η παροχή πληροφοριών έρχεται επίσης σε αντίθεση με το Διεθνές Δίκαιο αφού απαιτεί να γίνει κάποιου είδους screening στους διασωθέντες. Οι ενέργειες αναφορικά με το καθεστώς διεθνούς προστασίας οφείλεται να γίνονται από τα κράτη και όχι εν πλω.³⁷⁰

Αρκετές SAR ΜΚΟ εξέφρασαν τους έντονους προβληματισμούς τους λόγω αυτού του διατάγματος και του πως θα διαταράξει τη λειτουργία των επιχειρήσεών τους³⁷¹.

3.3.4. Επιθέσεις Λιβυκής Ακτοφυλακής

Η Λιβύη από τη στιγμή που προχώρησε στην ανακήρυξη SAR ζώνης προχώρησε σε δήλωση για τις SAR ΜΚΟ να μην προβαίνουν σε ενέργειες σε αυτή την περιοχή³⁷².

Πλοία της Λιβυκής ακτοφυλακής έχουν πληθώρα φορών προβεί σε προσπάθειες εκφοβισμού και επιθέσεις σε SAR ΜΚΟ πλοία. Το 2016 το πλοίο των MsF, Bourbon Argos, δέχθηκε πυροβολισμούς από τη Λιβυκή ακτοφυλακή ενώ μέλη της

³⁶⁸Κόστη σε καύσιμα άλλα και φαγητό, αναλώσιμα και φάρμακα. Tranchina, G. Italy's Anti-Rescue Decree Risks Increasing Deaths at Sea, *Human Rights Watch*, 09/01/2023, available at: <https://www.hrw.org/news/2023/01/09/italys-anti-rescue-decree-risks-increasing-deaths-sea>

³⁶⁹ «Ζητά» από τον Καπετάνιο του πλοίου να παραβεί τους κανόνες που πηγάζουν από το Δίκαιο της Θάλασσας. Την ανησυχία αυτή εξέφρασε σε γράμμα προς τον Υπουργό Εσωτερικών η Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Council of Europe Commissioner for Human Rights, Letter to the Minister of Interior of Italy, CommHR/DM/sf 003-2023, 26/01/2023, <https://rm.coe.int/commhr-2023-3-letter-to-italy-minister-of-the-interior-en/1680a9f455>

³⁷⁰ Όπως αναφέρθηκε στα υποκεφάλαιο 2.2. ένα κράτος δε μπορεί να αρνηθεί την ασφαλή διέλευση σε πλοίο χωρίς επαρκή λόγο και όταν υφίσταται περίπτωση ύπαρξης κινδύνου πρέπει να του επιτρέψει να δώσει βοήθεια. Nicolosi, S. Rescue at Sea and Asylum on Humanitarian Vessels. EJIL:Talk! 23/12/2022 <https://www.ejiltalk.org/rescue-at-sea-and-asylum-on-humanitarian-vessels/>, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Rescue at Sea. A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees*, September 2006, available at: <https://www.refworld.org/docid/45b8d1e54.html>

³⁷¹ SAR ΜΚΟ στράφηκαν στην Ιταλική δικαιοσύνη αμφισβητώντας τη νομιμότητα του νόμου αλλά και του Πρωτοκόλλου για ανάθεση ασφαλούς λιμανιού. Alagna & Cusumano, Supra note 285, σελ 500, “New decree obstructs lifesaving efforts at sea and will cause more deaths”, *MsF*, 05/01/2023, <https://www.msf.org/new-decree-obstructs-lifesaving-efforts-sea-and-will-cause-more-deaths>

³⁷² Απειλήσε τις ΜΚΟ να μη πλησιάζουν κοντά στις ακτές της. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η Λιβύη δε δικαιούται να μην επιτρέψει την είσοδο σε πλοία στα χωρικά της ύδατα, εκτός αν εξακριβώσει ότι πρόκειται για μη ασφαλή διέλευση και στην SAR περιοχή δεν έχει τέτοιο δικαίωμα, καθώς πρόκειται για ανοιχτή θάλασσα. Βλ. Υποκεφάλαιο 3.3.1. Shatz & Branco, Supra note 169, σελ 57, Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1039-1040

επιβιβάστηκαν στο πλοίο. Αρκετές ΜΚΟ έχουν καταγγείλει τέτοιες επιθετικές συμπεριφορές καθώς και ότι η Λιβυκή ακτοφυλακή χρησιμοποιεί βία και επικίνδυνες μεθόδους προς τους μετανάστες κατά τη διάρκεια των διασώσεων³⁷³. Ανάλογο περιστατικό έχει λάβει χώρα με πλοίο της Sea Watch το 2014 το οποίο κατέληξε στο θάνατο τεσσάρων μεταναστών³⁷⁴.

Πρέπει να αναφερθεί η περίπτωση του πλοίου της ΜΚΟ Sea Watch το Νοέμβριο 2017 όπου η Λιβυκή ακτοφυλακή επενέβη στη προσπάθεια διάσωσης 130 μεταναστών σε βυθιζόμενο πλοiάριο σε διεθνή ύδατα³⁷⁵. Κατά τη διάρκεια του περιστατικού αρκετοί άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και αρκετοί «επεστράφησαν μέσω διάσωσης» στη Λιβύη. Από βιντεοσκοπημένο υλικό φαίνεται ξεκάθαρα ότι η ακτοφυλακή της Λιβύης επιτίθεται και χτυπά σε περιπτώσεις τους μετανάστες αλλά επιτίθεται και στο προσωπικό της ΜΚΟ πετώντας μεγάλα αντικείμενα στη φουσκωτή βάρκα την ώρα της διάσωσης.³⁷⁶ Η ΜΚΟ κατάφερε να διασώσει 59 άτομα τα οποία οδήγησε στην Ιταλία³⁷⁷. Το περιστατικό αυτό αποτελεί τη βάση της εκκρεμούς προσφυγής στο ΕΔΔΑ της υπόθεσης *S.S and Others v. Italy*³⁷⁸.

3.3.4.1. Η Υπόθεση *S.S and Others v. Italy*

Στην προσφυγή υποστηρίζεται ότι η Ιταλία πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη για τη δράση της Λιβυκής ακτοφυλακής στο περιστατικό. Η Απόφαση του ΕΔΔΑ θα είναι ιδιαίτερης σημασίας για τη δράση των ΜΚΟ SAR πλοίων αλλά πάνω από όλα για τη στάση προς

³⁷³ Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 282, Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 46, Carrera & Cortinovis, Supra note 160, σελ 5

³⁷⁴ Οι αναφορές για ανάλογα περιστατικά είναι αρκετές. Για παράδειγμα και η ΜΚΟ Proactiva Open Arms έχει καταγγείλει πυροβολισμούς από την Λιβυκή ακτοφυλακή προς πλοίο της ενώ αυτό βρισκόταν σε διεθνή ύδατα. Smith, Supra note 82, σελ 46-49

³⁷⁵ Το Ιταλικό MRCC ειδοποίησε για το πλοίο σε κίνδυνο και τη ΜΚΟ Sea watch και τη Λιβυκή ακτοφυλακή. Στο περιστατικό πλησίασε και αεροσκάφος της επιχείρησης Sophia αλλά και Ιταλικό ελικόπτερο της επιχείρησης mare Sicuro. Moreno-Lax, V. (2020). The Architecture of Functional Jurisdiction: Unpacking Contactless Control—On Public Powers, *S.S. and Others v. Italy*, and the “Operational Model”. *German Law Journal*, 21(3), 385-416. doi:10.1017/glj.2020.25, σελ 388-389

³⁷⁶ Ο τρόπος δράσης της Λιβυκής ακτοφυλακής ήταν αυτό που οδήγησε στους θανάτους των μεταναστών. Allsopp et al, Supra note 272, σελ 69-70

³⁷⁷ Ibid, σελ 390. Περισυνέλλεξαν ακόμη το νεκρό παιδί ενός εκ των διασωθέντων σελ 390

³⁷⁸ Η GLAN(Global Legal Action Network) προσέφυγε στο ΕΔΔΑ εκ μέρους 17 επιζώντων του περιστατικού. Η Ιταλία κατηγορείται για παραβίαση των Άρθρων 2,3,4 του 4^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Η απόφαση του δικαστηρίου του Στρασβούργου εκκρεμεί

τους μετανάστες που προσπαθούν να φύγουν από τη Λιβύη και για την ευθύνη των κρατών της Ευρώπης.³⁷⁹

Στα βασικά επιχειρήματα της υπόθεσης υποστηρίζεται ότι η Λιβυκή ακτοφυλακή είναι σε σταθερή, συνεχόμενη επικοινωνία με το MRCC της Ρώμης από όπου λαμβάνει όλες τις πληροφορίες. Το MoU μεταξύ των δύο χωρών είναι η νομική βάση στην οποία στηρίζουν τη συνεργασία τους³⁸⁰. Η Ιταλία, επιχειρηματολογείται ότι λειτουργεί ως συντονιστής των επιχειρήσεων³⁸¹.

Στην ιστορική Υπόθεση *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*³⁸² το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ιταλία είχε δικαιοδοσία για γεγονότα που συνέβησαν σε διεθνή ύδατα όταν οδήγησε εν πλω μετανάστες σε Ιταλικά στρατιωτικά πλοία και στη συνέχεια στη Λιβύη προβαίνοντας σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.³⁸³ Για να υπάρξει εξωεδαφική δικαιοδοσία πρέπει να υπάρξει έλεγχος του κράτους ή εκπροσώπων του στους μετανάστες³⁸⁴.

Στην υπόθεση *AS, DI, OI and GD v. Italy*³⁸⁵ η HRC έκρινε ότι η Ιταλία είχε αρμοδιότητα παρόλο που το περιστατικό βύθισης του πλοίου έλαβε χώρα σε διεθνή ύδατα και SAR Μάλτας καθώς λόγω ιδιαίτερων περιστατικών δημιουργήθηκε μια

³⁷⁹ Η Moreno-Lax, η οποία ανήκει στη νομική ομάδα εκπροσώπησης των εναγόντων στην υπόθεση *S.S. and Others v. Italy* αναλύει την ευθύνη της Ιταλίας για τις ενέργειες της Λιβυκής ακτοφυλακής μέσω απομακρυσμένου αποτελεσματικού ελέγχου και πως με αυτό τον τρόπο μπορεί να τεκμηριωθεί ότι η Ιταλία έχει δικαιοδοσία στην περίπτωση αυτή. Για αναλυτικές πληροφορίες βλ. Moreno-Lax(2020), Supra note 375

³⁸⁰ Ibid, Βασικό σκοπό έχει τη μείωση της παράνομης μετανάστευσης και προς αυτό έχει δημιουργηθεί κοινή επιτροπή. Για περισσότερα στοιχεία αναφορικά με το MoU βλ. υποκεφάλαιο 2.5

³⁸¹ Ibid, Μάλιστα, η Ιταλία είχε προχωρήσει στην επιχείρηση *Nauras* με σκοπό το συντονισμό των περιπολιών και των διασώσεων από τη Λιβύη. Υπάρχει αριθμός στοιχείων που δείχνουν το βαθμό ανάμειξης της Ιταλίας στις επιχειρήσεις της Λιβυκής ακτοφυλακής. Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights Application No. 21660/18 *S.S. and others v. Italy* CommDH(2019)29, para 20, σελ. 393-395, European University Institute(2020), Supra note 280, σελ. 125-126

³⁸² Η υπόθεση αφορά σε 24 άτομα που προσέφυγαν κατά της Ιταλίας στο ΕΔΔΑ για περιστατικό του 2009 όταν ομάδα περίπου 200 ατόμων αναχαιτίστηκε από την Ιταλική ακτοφυλακή, οδήγηθηκαν σε στρατιωτικά πλοία και εν συνεχεία επεστράφησαν στη Λιβύη. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι ενάγοντες ήταν στο συνεχή και αποκλειστικό έλεγχο των Ιταλικών δυνάμεων μέχρι να δοθούν στις Λιβυκές αρχές και ότι για να υπάρχει δικαιοδοσία μπορεί να υπάρχει *de facto* ή *de jure* έλεγχος. *Hirsi Jamaa v Italy*, Application no. 27765/09, European Court of Human Rights, Judgment of 23 February 2012.

³⁸³ Κρίθηκε ένοχη για παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου, την αρχή της μη επαναπροώθησης και για μαζικές απελάσεις. Ibid, para 70-71, 80, 158-186

³⁸⁴ Χωρίς απαραίτητη ύπαρξη φυσικής παρουσίας. *Women on Waves v. Portugal*, Application No. 31276/05, ECtHR, 3 February 2009, *Xhavara and Others v. Italy and Albania*, App. No. 39473/98, ECtHR, 11 January 2001

³⁸⁵ Η υπόθεση αφορά σε σκάφος με 400 επιβαίνοντες που ξεκίνησε από τη Λιβύη και βυθίστηκε σε διεθνή ύδατα και SAR Μάλτας με περισσότερους από 200 ανθρώπους να χάνουν τη ζωή τους. *AS., D.I., O.I. and G.D v Italy*, CCPR/C/130/D/3042/2017, 21 January 2021, UN Human Rights Committee

ειδική σχέση εξάρτησης με την Ιταλία, η οποία ήταν η χώρα με την οποία έγινε η αρχική επαφή και το MRCC της οποίας είχε εμπλοκή στην επιχείρηση³⁸⁶.

Υπάρχουν ερευνητές που πρεσβεύουν ότι η δικαιοδοσία καλύπτει περιστατικά που λαμβάνουν χώρα στη θάλασσα, λόγω των συμφωνιών μεταξύ κρατών της ΕΕ με τρίτα κράτη, όπως το παράδειγμα Ιταλίας Λιβύης, μέσω οικονομικής στήριξης, ανάπτυξης ικανοτήτων και ισχυρής ανάμειξης στον τρόπο δράσης. Η Moreno-Lax υποστηρίζει την ύπαρξη «contactless control» (απομακρυσμένου ελέγχου)³⁸⁷. Υποστηρίζεται ότι όπως στη υπόθεση Hirsí υπήρξε επαναπροώθηση άμεσα από τις Ιταλικές αρχές εδώ συνέβη το ίδιο όμως μέσω αντιπροσώπου. Θεωρείται ότι αρκεί η ύπαρξη «λειτουργικής δικαιοδοσίας, πολυπαραγοντικής και σύνθετης», μέσω των κρατικών πολιτικών και δράσεων. Σημασία υπό αυτή την οπτική έχει ο αποτελεσματικός έλεγχος να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων και εξ' αποστάσεως³⁸⁸.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το πρώτο MRCC που ειδοποιήθηκε ήταν της Ρώμης οπότε και έγινε υπεύθυνο³⁸⁹. Γενικά, στην περίπτωση διάσωσης οι μετανάστες είναι στη δικαιοδοσία του κράτους που τελεί τη διάσωση³⁹⁰. Μάλιστα η δικαιοδοσία ξεκινά με την ύπαρξη της επαφής που ακολουθεί την ενημέρωση για την κατάσταση κινδύνου με το πλοίο ή τα άτομα σε κίνδυνο³⁹¹. Η κατάσταση που επικρατεί αναφορικά με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων μεταναστών στη Λιβύη ήταν γνωστή στην Ιταλία³⁹² και η δράση της Λιβυκής ακτοφυλακής αποτέλεσμά της στήριξης της Ιταλίας με το σκοπό

³⁸⁶ Ρόλο διαδραμάτισε και η εγγύτητα ενός Ιταλικού πλοίου στο περιστατικό. Ibid, Para 7.8 «The Committee considers that in the particular circumstances of the case, a special relationship of dependency had been established between the individuals on the vessel in distress and Italy... the Committee considers that the individuals on the vessel in distress were directly affected by the decisions taken by the Italian authorities in a manner that was reasonably foreseeable in the light of the relevant legal obligations of Italy, and that they were thus subject to the State party's jurisdiction for the purposes of the Covenant, notwithstanding the fact that they were within the Maltese search and rescue region and thus concurrently subject to the jurisdiction of Malta» Η Ιταλία δε σεβάστηκε τις θετικές της υποχρεώσεις.

³⁸⁷ Ρόλο σε αυτό το νέο προτεινόμενο μοντέλο ελέγχου διαδραματίζει και η χρήση νέων τεχνολογιών Galani (2021), Supra note 61, σελ 623-624

³⁸⁸ Υποστηρίζεται ότι η Ιταλία προχωρά σε «εξωτερική ανάθεση» στη Λιβύη για πράξεις στις οποίες δε μπορεί η ίδια να προβεί. «Legal action against Italy over coordination of Libyan Coast Guard pull-backs resulting in migrants, GLAN, available at: <https://www.glanlaw.org/single-post/2018/05/08/legal-action-against-italy-over-its-coordination-of-libyan-coast-guard-pull-backs-resulti> Moreno-Lax(2020), Supra note 375, σελ 387-388, 403

³⁸⁹ Μέχρι να αναλάβει το MRCC της SAR περιοχής, όπου στην περίπτωση αυτή δεν ήταν σε ικανοποιητικά επίπεδα λειτουργίας Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Supra note 381, para 28

³⁹⁰ Mann (2018), Supra note 161, σελ 356

³⁹¹ Όπως προκύπτει από την υπόθεση Jaloud v. Netherlands. Η θετική αναγνώριση της κατάστασης κινδύνου μπορεί να περιλαμβάνει χρήση μέσων νέας τεχνολογίας εξ' αποστάσεως και εν συνεχεία την παρουσία στο σημείο. Papastavridis,(2020), Supra note 28, σελ 431-433

³⁹² Third party intervention by the Council of Europe Commissioner, Supra note 381, para 11-12

αυτό³⁹³. Συνεπώς, υπό αυτή την οπτική θεωρείται ότι η Ιταλία φέρει ευθύνη για τα αποτελέσματα των πράξεων της Λιβύης. Η απόφαση για το πως κρίνονται τα προαναφερθέντα για την ύπαρξη ή όχι ευθύνη της Ιταλίας αναμένεται, όπως είναι λογικό, με τεράστιο ενδιαφέρον καθώς το αναφερθέν περιστατικό αποτελεί ένα παράδειγμα εκ των πολλών με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι SAR ΜΚΟ προσπαθώντας να πραγματοποιήσουν επιχειρήσεις διάσωσης και αυτού του είδους οι «διασώσεις» έχουν συμβεί αρκετές φορές³⁹⁴.

3.3.5. Επίσημες ποινικές διώξεις

Ένα από τα πρώτα καταγεγραμμένα παραδείγματα στη Μεσόγειο αφορά στην περίπτωση του Cap Anamur, το οποίο το 2005³⁹⁵ προχώρησε στη διάσωση 37 μεταναστών και προσφύγων που είχαν ξεκινήσει από τη Λιβύη προς την Ιταλία. Μετά την άρνηση των αρχών να επιτραπεί στο πλοίο να εισέλθει σε Ιταλικό λιμάνι το πλοίο παρέμεινε στην ανοιχτή θάλασσα για διάστημα έντεκα ημερών πριν προσαράξει σε Ιταλικό λιμάνι λόγω κινδύνου εν πλω. Ο καπετάνιος και ο πρώτος αξιωματικός συνελήφθησαν με την κατηγορία της διευκόλυνσης παράνομης μετανάστευσης³⁹⁶. Αθώωθηκαν πέντε χρόνια αργότερα³⁹⁷ στη βάση της δράσης τους ως υποχρέωσης διάσωσης³⁹⁸. Η περίπτωση του Cap Anamur αποτελεί παράδειγμα στοχοποίησης SAR ΜΚΟ πλοίου³⁹⁹, καθώς μέλη του πληρώματος διώχθηκαν ποινικά και το πλοίο βρέθηκε αντιμέτωπο με την αρχική άρνηση και τελική καθυστέρηση στην αποβίβαση των διασωθέντων.

³⁹³ Moreno-Lax(2020), Supra note 375, σελ 406-411

³⁹⁴ GLAN, Supra note 388

³⁹⁵ Ανήκει στην ομώνυμη γερμανική ΜΚΟ και είχε ξεκινήσει δράση το 1979 ώστε να βοηθήσει τους «boat people» στην προσφυγική κρίση στη Νότια Κινεζική θάλασσα. Από τότε υπήρξαν κατηγορίες ότι μπορεί να δρα ως πόλος έλξης Basaran, T. (2014). Saving Lives at Sea: Security, Law and Adverse effects. *European Journal of Migration and Law*, 16, 365-387, doi 10.1163/155718166-12342061, σελ 374-375, Cusumano & Pattison, Supra note 27, σελ 64

³⁹⁶ Υπό το Νόμο 286/1998 της Ιταλικής νομοθεσίας. Ibid, σελ 375, 378-379

³⁹⁷ United Nations Human Rights Council, “Report of the Independent Expert on human rights and international solidarity”, A/HRC/41/44, (16 April 2019), σελ 3, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 25, Papanicopolu,(2016), Supra note 91,503

³⁹⁸ Βάσει του Άρθρου 98 και επειδή σωστά θεωρήθηκε ότι η Λιβύη δεν αποτελεί ασφαλές μέρος. Ibid, σελ 9, Zirulia, Supra note 204, σελ 243

³⁹⁹ Πρέπει να αναφερθεί ότι η υποχρέωση του καπετάνιου για παροχή βοήθειας στη θάλασσα βρίσκεται και στο Ιταλικό Code of Navigation. . Conte, C., Binde, S. (2019). Strategic litigation: the role of EU and international law in criminalizing humanitarianism. RESOMA Discussion Brief, 1-23, σελ 6 Del Valle (2016). Supra note 38, σελ 25, Cusumano & Villa (2021), Supra note 32, σελ 25

Στην Ελλάδα γνωστή υπόθεση ποινικοποίησης είναι η υπόθεση της MKO ProemAid και της MKO Team Humanity και του ιδρυτή της, Kamal-Aldeen. Οι εθελοντές συνελήφθησαν το 2016 κατά τη διάρκεια επιχείρησης έρευνας και διάσωσης⁴⁰⁰. Τα μέλη των δύο MKO κατηγορήθηκαν για διευκόλυνση λαθραίας διακίνησης μεταναστών⁴⁰¹. Κατηγορήθηκαν ακόμη για παράνομη κατοχή όπλων, για μαχαίρι που οι ίδιοι ανέφεραν ως απαραίτητο εργαλείο των επιχειρήσεων διάσωσης⁴⁰² και τελικά αθώωθηκαν δύο χρόνια μετά⁴⁰³.

Μία ακόμη υπόθεση που έλαβε χώρα στην Ελλάδα αφορά σε 24 εθελοντές του Emergency Response Centre International (ERCI). Στους συλληφθέντες συμπεριλαμβάνονταν η Sean Binder και η Sarah Mardini, η οποία είχε φτάσει και η ίδια μέσω θαλάσσης στην Ελλάδα το 2015 βοηθώντας στη διάσωση ατόμων στη βάρκα που επέβαινε. Τρία χρόνια μετά και οι δύο απασχολούνταν εθελοντικά στην προαναφερθείσα MKO συμμετέχοντας σε SAR δράσεις στη Λέσβο. Κατηγορήθηκαν για διευκόλυνση παράνομης εισόδου στη χώρα, κατασκοπία, ξέπλυμα χρήματος, πλαστογραφία και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση⁴⁰⁴. Πέρασαν εκατό μέρες σε κράτηση και οι κατηγορίες που αντιμετώπισαν αντιστοιχούσαν σε μέχρι 25 χρόνια φυλάκιση.⁴⁰⁵ Η ERCI μετά τις συλλήψεις σταμάτησε όλες τις δραστηριότητές της στο νησί.⁴⁰⁶ Η δίκη έχει συνδυαστεί με τη δίκη και άλλων εργαζομένων σε MKO και

⁴⁰⁰ Carrera et al (2019), Supra note 211, σελ 201

⁴⁰¹ Υποστηρίχθηκε ότι χρησιμοποιούσαν τη «διάσωση» ως πρόσχημα. Ferstman, Supra note 51, para 84, Gordon & Larsen, Supra note 245, σελ 9

⁴⁰² Αξίζει να αναφερθεί η στήριξη της Ισπανικής Κυβέρνησης και Ισπανών δημάρχων στα μέλη της ProemAid, MKO που είχε συσταθεί από Ισπανούς πυροσβέστες για να προσφέρουν βοήθεια Maccanico, et al, Supra note 176, σελ 18, Carrera et al (2019), Supra note 211, σελ 202

⁴⁰³ Ο Kamal-Aldeen συνελήφθη και πάλι και βρέθηκε στη λίστα EKANA ως «απειλή στη δημόσια ασφάλεια» AMNESTY CALLS ON GREECE TO URGENTLY DISCLOSE THE EVIDENCE FOR THE PROPOSED DEPORTATION OF HUMAN RIGHTS DEFENDER HELPING REFUGEES IN LESVOS, *Amnesty International* Public Statement, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/1612/2019/en/> Ferstman, Supra note 51, para 84

⁴⁰⁴ Σε έλεγχο της αστυνομίας το 2018 είχαν κατά ισχυρισμό στην κατοχή τους δύο μη καταχωρημένους ασύρματους και το αυτοκίνητό τους ψεύτικες πινακίδες. Para 79-82 Human Rights Council, Supra note 214. Η υπόθεση άνοιξε 3 μήνες μετά την αθώωση των εθελοντών της team humanity και της Proemaid Fasia, E. In Court for Saving Lives, *Verfassungsblog*, 24/11/2021, available at: <https://verfassungsblog.de/in-court-for-saving-lives/>

⁴⁰⁵ Παρά το γεγονός ότι ο Ελληνικός νόμος έχει την εξαίρεση για την μη ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής δράσης (ο Νόμος 4251/2014, ήταν τότε σε ισχύ). Η συλλογή και μετάδοση πληροφοριών για βάρκες μεταναστών θεωρήθηκε στοιχείο διευκόλυνσης smuggling. “Greece: Rescuers at Sea face Baseless Accusations”, *Human Rights Watch*, 05/11/2018, <https://www.hrw.org/news/2018/11/05/greece-rescuers-sea-face-baseless-accusations>, Briefing Note, *Legal and Policy Matters Arising from the Increased Criminalisation of Civil Society Search and Rescue Activities in the Mediterranean*, HRAS, February 2019, 1-10, σελ 4, Vosyliūtė, & Conte, Supra note 210, σελ 20

⁴⁰⁶ Η ERCI περιγράφηκε ως εγκληματική οργάνωση. Ibid, σελ 4, Rodrik, Supra note 187, σελ 96, Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 487

εθελοντών και έχει χαρακτηριστεί ως η μεγαλύτερη στο πλαίσιο της «ποινικοποίησης της αλληλεγγύης» στην Ευρώπη⁴⁰⁷. Τον Ιανουάριο 2023 το δικαστήριο της Λέσβου απέσυρε τις κατηγορίες για κατασκοπία αναγνωρίζοντας ελλείψεις στη διαδικασία⁴⁰⁸. Είναι εμφανές ότι οι διώξεις υπερασπιστών δικαιωμάτων του ανθρώπου λειτουργούν αποτρεπτικά για τα μέλη της κοινωνίας πολιτών⁴⁰⁹.

Στο πλαίσιο εξεύρεσης στοιχείων για τις διώξεις οι αρχές χρησιμοποιούν «προληπτικές» μεθόδους ελέγχου όπως ο εντοπισμός και η παρακολούθηση της τοποθεσίας και πορείας των πλοίων ΜΚΟ, και σημαντική καθίσταται η χρήση drones. Έχουν υπάρξει περιπτώσεις που πράκτορες των εθνικών αρχών έχουν παρεισφρήσει σε πλοία με σκοπό να συλλέξουν πληροφορίες παράνομης δράσης του πληρώματος ώστε να υπάρξει κατηγορία εναντίον τους⁴¹⁰. Μία τέτοια περίπτωση έρευνας προέκυψε από τα λεγόμενα πράκτορα εργαζόμενου ως φρουρού στο πλοίο Von Hestia ο οποίος ανέφερε στην αστυνομία συνεργασία του πληρώματος με διακινητές, κατηγορίες που τελικά δε στοιχειοθετήθηκαν⁴¹¹.

Το πλοίο Iuventa, της ΜΚΟ Jugend Rettet κατασχέθηκε το 2017 με 21 από τα μέλη του πληρώματος να είναι υπό έρευνα για διευκόλυνση παράνομης μετανάστευσης⁴¹², μία μόλις ημέρα αφού αρνήθηκε η ΜΚΟ να προχωρήσει στην υπογραφή του Code of Conduct του 2017⁴¹³.

Τον Μάρτιο 2018 το πλοίο της Ισπανικής ΜΚΟ Proactiva Open Arms κατόπιν ειδοποίησης για κίνδυνο ναυαγίου και οδηγιών από το Ιταλικό MRCC διέσωσε 117 άτομα από ένα πλοιάριο όμως υπήρχαν άλλα 101 άτομα σε δεύτερο όταν έφτασε η

⁴⁰⁷ Markard et al., Supra note 34, σελ 23

⁴⁰⁸ Το Φεβρουάριο ασκήθηκε έφεση στην απόφαση του Ιανουαρίου “Greece: Prosecution appeal prolongs ordeal of rescue workers Sean Binder and Sarah Mardini,” *Amnesty International*, 16/05/2023, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/05/greece-prosecution-appeal-prolongs-ordeal-of-rescue-workers/>, Ibid, σελ 23

⁴⁰⁹ Όλες οι αναφερόμενες περιπτώσεις είναι καθαρά ενδεικτικές για να αναδείξουν το πρόβλημα και επιλέχθηκαν απλά ως χαρακτηριστικά παραδείγματα

⁴¹⁰ Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Salvini διοχέτευσε 3 εκ ευρώ για μυστικούς πράκτορες των αρχών σε πλοία ώστε να υπάρχει εποπτεία. Ibid, σελ 23, Allsopp et al. Supra note 272, σελ 70

⁴¹¹ Ο ίδιος υποστήριξε αργότερα ότι οι κατηγορίες αυτές έγιναν κατ’ εντολή της Κυβέρνησης. Rodrik, Supra note 187, σελ 91, Hall, R. Inside Italy’s plot to infiltrate migrant rescue boats in the Mediterranean, *The World*, 28/06/2023, <https://theworld.org/stories/2018-06-28/inside-italy-s-plot-infiltrate-migrant-rescue-boats-mediterranean>, Markard et al., Supra note 34, σελ 23

⁴¹² Κατηγορήθηκαν ότι δε συμμετείχαν σε διάσωση αλλά σε προσυμφωνημένη μετακίνηση ατόμων. Zirulia, Supra note 204, σελ 243-244, Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1039

⁴¹³ Δε βρέθηκε κανένα αποδεικτικό στοιχείο σύνδεσης με δίκτυα διακινητών. Conte & Binde, Supra note 399, σελ 5 Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 285, European University Institute(2020), Supra note 280, σελ 129

Λιβυκή ακτοφυλακή. Η ακτοφυλακή απαίτησε να μεταφερθούν τα άτομα που είχαν διασωθεί στο σκάφος τους και απείλησε το πλήρωμα αν αυτό δε γινόταν. Τελικά, το πλοίο απομακρύνθηκε με ασφάλεια όμως για τις επόμενες 24 ώρες δεν ήξεραν που θα τους επιτραπεί αποβίβαση. Τελικά, οδηγήθηκε σε Ιταλικό λιμάνι όπου και ασκήθηκε δίωξη εις βάρος μέρους του πληρώματος για διευκόλυνση παράνομης μετανάστευσης και το πλοίο κατασχέθηκε. Εν τέλει, αποφασίστηκε ότι οι ενέργειες του πληρώματος ήταν δικαιολογημένες στη βάση της αναγκαιότητας λόγω του ότι η Λιβύη δεν αποτελεί ασφαλές λιμάνι⁴¹⁴.

Πολύ γνωστή είναι η υπόθεση της MKO Sea Watch και της καπετάνιου του πλοίου Sea Watch 3, Carola Rackete. Το 2019, η πλοίαρχος με 40 επιβαίνοντες διασωθέντες μετανάστες⁴¹⁵ και έχοντας περάσει 17 μέρες στη θάλασσα προσάραξε το πλοίο στο λιμάνι της Λαμπεντούζα στην Ιταλία παρά το γεγονός ότι της είχε αρνηθεί η είσοδος, επικαλούμενη επείγοντες λόγους (εξέφρασε φόβους ότι κάποιος από τους επιβαίνοντες μπορεί να αυτοκτονούσαν) και κατόπιν συνελήφθη. Της ασκήθηκε δίωξη για διευκόλυνση παράνομης μετανάστευσης και αντίσταση, καθώς κατηγορήθηκε ότι χτύπησε ένα αστυνομικό πλοίο και της επιβλήθηκε κατ'οίκον κράτηση⁴¹⁶. Οι κατηγορίες τελικά απορρίφθηκαν.⁴¹⁷ Το ανώτατο δικαστήριο της Ιταλίας σε μία εξαιρετικά σημαντική απόφαση αποφάνθηκε ότι η πλοίαρχος έκανε το καθήκον της φέροντας τους διασωθέντες μετανάστες στο λιμάνι της Λαμπεντούζα, καθώς οι διασωθέντες πρέπει να οδηγηθούν σε ασφαλές μέρος, ενώ το πλοίο δε θεωρείται

⁴¹⁴ Προηγουμένως άλλοι δικαστές είχαν αμφισβητήσει την αναγκαιότητα της διάσωσης αφού ήταν παρούσα η Λιβυκή ακτοφυλακή, ο τελευταίος δικαστής αποφάσισε όμως ότι ακριβώς επειδή δεν έπρεπε να «διασωθούν» προς τη Λιβύη υπήρξε αναγκαιότητα. Maccanico et al, Supra note 176, σελ 11, Zirulia, Supra note 204, σελ 244-245, Fekete et al(2019), Supra note 176, σελ 8

⁴¹⁵ Το SAR MKO πλοίο είχε πλησιάσει στο σε κίνδυνο πλοiάριο πριν τη Λιβυκή ακτοφυλακή σε Λιβυκή SAR περιοχή. Μετά τη διάσωση η Λιβυκή ακτοφυλακή υπέδειξε την Τρίπολη για αποβίβαση και το πλοίο αρνήθηκε καθώς δε θεώρησε τη Λιβύη ασφαλές μέρος. Ibid, σελ 245-246, HRAS, Supra note 405, 1-10, σελ 3

⁴¹⁶ Στη βάση διατάγματος που είχε θεσπίσει ο Salvini. Αναφορικά με τη σύγκρουση με το πλοίο της αστυνομίας η ίδια δήλωσε ήταν ατύχημα το οποίο δε μπορούσε να αποφύγει. Rackete upheld rescue duty: Italy's top court, *Infomigrants*, 24/02/2020, <https://www.infomigrants.net/en/post/22951/rackete-upheld-rescue-duty-italys-top-court>

⁴¹⁷ Markard et al., Supra note 34, 1-40, σελ 22

τέτοιο⁴¹⁸ και το ασφαλές μέρος περιλαμβάνει εκτός από τη φυσική προστασία, την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων^{419 420}.

Οι ανωτέρω αποφάσεις των Ιταλικών δικαστηρίων έχουν σημασία καθώς κάνουν αναφορά στη Λιβύη ως μη ασφαλές μέρος και υπογραμμίζεται ότι αποτελεί υποχρέωση του πλοιάρχου να πράξει αναλόγως. Θεωρείται δηλαδή ότι σωστά έπραξαν οι συγκεκριμένες SAR ΜΚΟ.

Η Λιβύη δε μπορεί να θεωρηθεί ασφαλές μέρος για αποβίβαση μεταναστών⁴²¹. Όπως, έχει αναφερθεί σε πολλές περιπτώσεις SAR ΜΚΟ έχουν αρνηθεί να οδηγήσουν διασωθέντες μετανάστες στη Λιβύη ή σε πλοίο της Λιβυκής ακτοφυλακής. Αυτό αποτελεί λόγο που δεν έχει επιτραπεί η είσοδός τους στα χωρικά ύδατα της Ιταλίας ή της Μάλτας, όπως και λόγο δίωξης των ΜΚΟ και των μελών τους, για παράδειγμα για διευκόλυνση παράνομης μετανάστευσης.

Έχουν υπάρξει αρκετές περιπτώσεις όπου SAR ΜΚΟ πλοία έχουν δεχθεί οδηγία να μην προχωρήσουν σε διάσωση σε πλοίο σε κίνδυνο και να περιμένουν να φτάσει η Λιβυκή ακτοφυλακή⁴²². Όλες οι συνθήκες για το Δίκαιο της Θάλασσας αναφέρουν ότι ο κυβερνήτης πρέπει να κατευθυνθεί προς βοήθεια όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Χαρακτηριστικά στη SOLAS αναφέρεται ότι ο κυβερνήτης δεν πρέπει να εμποδιστεί από κανένα όταν με βάση την επαγγελματική του κρίση εκτελεί τα απαραίτητα για τη

⁴¹⁸ *Infomigrants*, Supra note 416, Rodrik, Supra note 187, σελ.106, Pelliconi, Supra note 308

⁴¹⁹ Ibid, Nicolosi, S. F. (2022) Health Emergency and Asylum Law in the European Union. *International Journal of Refugee Law*, 34, 398-415, <https://doi.org/10.1093/ijrl/eeac043>, σελ.404,

⁴²⁰ Ο Salvini περιέγραψε την απόφαση ως «πολιτική» που έφερε αντιδράσεις αναφορικά με την ανεξαρτησία των δικαστών Briefing Paper, *Criminalization of humanitarian and other support and assistance to migrants and the defence of their human rights in the EU*, International Commission of Jurists, 22 Apr.2022, 1-18, σελ 5

⁴²¹ « UNHCR therefore calls on States to refrain from returning to Libya any persons rescued at sea and to ensure their timely disembarkation in a place of safety..... where it exercises effective control in the context of search and rescue operations outside its territory. Where a State's coordination or involvement in a SAR operation, in view of all the relevant facts, is likely to determine the course of events, UNHCR's view is that the concerned State's negative and positive obligations under applicable international refugee and human rights law, including non-refoulement, are likely to be engaged» UNHCR, Supra note 175, σελ 17, Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Supra note 38, para 30

⁴²² Αποτελεί κανόνα του Ιταλικού Code of Conduct. Αναφέρεται και στη Διακήρυξη της Μάλτας ότι δεν πρέπει οι SAR ΜΚΟ να παρεμποδίζουν τη Λιβυκή ακτοφυλακή. Van Berckel Smit, Supra note 34, σελ 497

διάσωση της ζωής στη θάλασσα⁴²³. Όσον αφορά στο ασφαλές μέρος το MRCC υπεύθυνο της SAR περιοχής είναι αρχικά υπεύθυνο για την εξεύρεση αυτού. Όπως έχει αναφερθεί και σε Συστάσεις της ΕΕ⁴²⁴ και σε εθνικές νομοθεσίες οι ΜΚΟ οφείλουν να τηρούν τις οδηγίες του κράτους. Όμως, όταν οι Οδηγίες έρχονται σε αντίθεση με το Διεθνές δίκαιο δεν μπορούν τα παράκτια κράτη να υποχρεώσουν τις ΜΚΟ να ακολουθήσουν τις οδηγίες αυτές⁴²⁵.

3.4. Αιτίες και συνέπειες στοχοποίησης των SAR ΜΚΟ

Τα αίτια στοχοποίησης των SAR ΜΚΟ είναι αρκετά και σχετίζονται με τη γενικότερη αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών από τα κράτη της ΕΕ. Οι ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση αποτελούν πολιτική αποτροπής και εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ποινικοποίησης της αλληλεγγύης προς τους πρόσφυγες και μετανάστες σε θάλασσα και σε ξηρά η οποία την τελευταία δεκαετία έχει αυξηθεί κατακόρυφα.

Ένας από τους λόγους που οι SAR ΜΚΟ βρέθηκαν αντιμέτωπες με στιγματισμό, ποινικές διώξεις και πλήθος άλλων εμποδίων είναι το ότι θεωρούνται «πόλος έλξης» των μεταναστευτικών ροών και των δικτύων των διακινητών. Η συγκεκριμένη αντίληψη χρησιμοποιήθηκε και για την επιχείρηση *mare nostrum* και ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν στη διακοπή της.

Οι SAR ΜΚΟ κατηγορούνται ότι η παρουσία τους και μόνο κοντά στις ακτές της Λιβύης ⁴²⁶ προκαλεί αύξηση της λαθραίας διακίνησης ανθρώπων, καθώς αυξάνεται ο αριθμός των μεταναστών που επιλέγουν να διασχίσουν τη Μεσόγειο και τελικά ακόμη

⁴²³ Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Supra note 381, para 32 «...the Commissioner notes that any instruction to NGOs or others in a position to provide assistance, especially those specifically equipped to safely carry out rescue operations, to stand by and refrain from participating in that operation where there are no other vessels better placed and equipped to provide assistance would raise serious issues of compatibility with both maritime law and human rights law».

⁴²⁴ Η αναφορά στο ότι θα πρέπει να ακολουθούνται οι οδηγίες των αρχών από τις SAR ΜΚΟ υπάρχει και στη Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2020/1365 για τη SAR και στην Οδηγία 2020/C 323/01 για την ποινικοποίηση του smuggling

⁴²⁵ Η αναφορά είναι για θαλάσσιες περιοχές εκτός των χωρικών υδάτων. Gombeer & Fink, Supra note 66, σελ 21

⁴²⁶ Amnesty International, Supra note 270, σελ 2, Cusumano, E., & Villa, M. (2019). *Sea Rescue NGOs: A Pull Factor of Irregular Migration?*, Policy brief, European University Institute, Robert Shuman Center, Issue 2019/22 <https://data.europa.eu/doi/10.2870/644458>, σελ 4. Αρκετές ανάλογες αναφορές υπάρχουν σε εκθέσεις της Frontex

και ότι οδηγεί σε αύξηση των θανάτων. Έχουν μάλιστα υπάρξει υπόνοιες για άμεσες επαφές με διακινητές⁴²⁷.

Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει λανθασμένο το συγκεκριμένο ισχυρισμό και δεν εντοπίζεται σύνδεση μεταξύ παρουσίας SAR MKO και αύξησης μεταναστευτικών ροών. Σε περιόδους ή σε περιοχές που οι SAR MKO είχαν μικρή παρουσία έχουν παρατηρηθεί μεγάλες αριθμητικά μεταναστευτικές ροές ενώ και όταν υπάρχει παρουσία SAR MKO δεν προκύπτει σύνδεση με τον όγκο των μεταναστευτικών ροών. Για παράδειγμα, το διάστημα 2015-2017 παρά το γεγονός ότι οι διασωθέντες μετανάστες από MKO αυξάνονταν, οι αναχωρήσεις από τη Λιβύη μειώνονταν και το 2017 έπεσαν κατακόρυφα⁴²⁸. Στο ίδιο αποτέλεσμα κατέληξε έρευνα που εξέτασε τα «μοτίβα» μετακινήσεων το 2019, αφού η παρουσία ή όχι MKO πλοίων ή της Λιβυκής ακτοφυλακής δεν έδειξε να επηρεάζει τις αναχωρήσεις⁴²⁹.

Οι παράγοντες που ωθούν τους μετανάστες να προσπαθήσουν να διασχίσουν τη Μεσόγειο παραμένουν ανάλογοι με τους παράγοντες που πάντα ωθούσαν και ωθούν τους πληθυσμούς να απομακρυνθούν από τα μέρη όπου διαμένουν και είναι κατά βάση παράγοντες ώθησης. Έτσι, φαίνεται ότι η αύξηση των μεταναστευτικών ροών πηγάζει από τις αναταραχές και συρράξεις καθώς και τις άσχημες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες σε περιοχές της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής καθώς και τις αυξανόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ύπαρξη παρατεταμένης και εκτεταμένης βίας⁴³⁰. Ακόμα, σε ένα πιο πρακτικό επίπεδο έρευνες έχουν δείξει ότι στην περιοδικότητα των μεταναστευτικών ροών πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζουν οι καιρικές και κατ' επέκταση θαλάσσιες συνθήκες καθώς και τα patterns των συνοριακών ελέγχων. Η ύπαρξη δυνατότητας διάσωσης δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως pull factor ούτε πρακτικά αλλά το σημαντικότερο ούτε ηθικά⁴³¹. Το γεγονός ότι η απουσία επαρκών δυνατοτήτων έρευνας και διάσωσης δε λειτουργεί αποτρεπτικά έχει ήδη

⁴²⁷ Maccanico et al, Supra note 176, σελ 23

⁴²⁸ Φαίνεται η μη συσχέτιση της δραστηριότητας των MKO με τις αναχωρήσεις μεταναστών και ο αντίκτυπος του MoU Ιταλίας Λιβύης Ibid, σελ 7-8, Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 8

⁴²⁹ Cusumano & Villa(2020), Supra note 30, σελ 209, Borg, N. Fact-checking the claim that NGOs are a pull factor for migration, *Times of Malta*, 09/01/2023 <https://timesofmalta.com/articles/view/factchecking-claim-ngos-pull-factor-migration.1006129>

⁴³⁰ Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 8, 57-58, Maccanico et al, Supra note 176, σελ 9

⁴³¹ Moreno-Lax et al(2021), Supra note 26, σελ70

καταστεί εμφανές από την περίοδο της λήξης της επιχείρησης Mare Nostrum και των πολιτικών αποτροπής που δοκιμάστηκαν⁴³².

Ως λόγος «μη στήριξης» των SAR MKO έχει αναφερθεί και η χωρίς πρόθεση διευκόλυνση εγκληματικών δικτύων. Σε αυτό το πλαίσιο κατηγορούνται ότι ευθύνονται για περισσότερους θανάτους στη Μεσόγειο καθώς η παρουσία τους και μόνο οδηγεί τους διακινητές να αυξάνουν τις δραστηριότητές τους και να χρησιμοποιούν χαμηλότερης ποιότητας και λιγότερο αξιόπλοα πλοία για τις διαδρομές τους. Το παρόν επιχείρημα έχει επίσης διαψευστεί. Παρά το γεγονός ότι όντως οι διακινητές χρησιμοποιούν με το πέρασμα των χρόνων χειρότερης ποιότητας πλοία τα οποία υπερφορτώνουν με επιβάτες, η δράση των SAR MKO δεν σχετίζεται με τις τακτικές αυτές. Από τη μία, το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις της ΕΕ, όπως η επιχείρηση Sophia, περιλάμβαναν στην εντολή τους την καταστροφή των πλοίων και άλλων αναλώσιμων που χρησιμοποιούνταν από τους διακινητές, οδήγησε τα εγκληματικά δίκτυα στη χρήση χειρότερης ποιότητας βαρκών και εξοπλισμού και από την άλλη υπήρξε αλλαγή στο επιχειρηματικό μοντέλο των δικτύων λόγω της συνεχόμενης χειροτέρευσης της κατάστασης στη Λιβύη⁴³³.

Για κάποιους η εξήγηση για την ποινικοποίηση των MKO στην έρευνα και διάσωση δεν είναι η ίδια η δράση των οργανώσεων όσον αφορά στις διασώσεις αλλά το γεγονός ότι έχουν παρουσία και συνεπώς την ικανότητα και την «πρόθεση» να είναι μάρτυρες για τις ενέργειες που λαμβάνουν χώρα στα θαλάσσια σύνορα⁴³⁴. Η παρουσία των MKO λοιπόν, αυξάνει την λογοδοσία των δρώντων⁴³⁵. Η δημοσιοποίηση στοιχείων, μέσω των ίδιων των MKO ή μέσω της παρουσίας δημοσιογράφων εν πλω, δίνει τη δυνατότητα για ευρύ διαμοιρασμό πληροφοριών στο κοινό και απευθείας ενημέρωση. Οι MKO σε πλήθος περιπτώσεων έχουν αναφερθεί σε περιστατικά στη Μεσόγειο καταγγέλλοντας τον τρόπο διαχείρισης από τους κρατικούς δρώντες και την ΕΕ

⁴³² Heller & Pezzani (2016), Supra note 5, σελ 8

⁴³³ Ανάδειξη πιο σκληρών, οργανωμένων δικτύων στα πλαίσια μισθοφορικών-παραστρατιωτικών οργανώσεων αλλά και δικτύων που στην αρχή έχουν έλλειψη γνώσης για λήψη κατάλληλων αποφάσεων Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 8-9, 39-43

⁴³⁴ Οι αρχές νιώθουν «πίεση» αναφορικά με τις δράσεις τους, προχωρούν σε προσπάθεια μείωσης του ελέγχου Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 489, Maccanico et al, Supra note 176, σελ 19 Allsopp, J. (2017). Solidarity, Smuggling and the European Refugee Crisis: Civil Society and its Discontents. *Diritto, Immigrazione e Cittadinanza*, 3, 1-29, σελ 13

⁴³⁵ Όπως αναφέρθηκε σε πολλά SAR MKO πλοία υπήρχαν εν πλω δημοσιογράφοι, ενώ σε κάποιες MKO η ενημέρωση και κριτική για την όποια δράση και πολιτική στην οποία είναι μάρτυρες αποτελούν βασικό στοιχείο της εντολής τους. «Λειτουργούν ως “monitoring forces”», Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1040, Mann, I. (2020), Supra note 135, σελ 612

αυξάνοντας με αυτό το τρόπο την ορατότητα σε «περιοχές» που αλλιώς θα αποτελούσαν δύσκολο πεδίο ενημέρωσης. Σε περιπτώσεις αποτελούν μάρτυρες σε υποθέσεις που απευθύνονται για παράδειγμα στο ΕΔΔΑ⁴³⁶ αλλά και σε κρατικά δικαστήρια σε στήριξη των δικαιωμάτων των μεταναστών. Επίσης, η παρουσία των ΜΚΟ αναδεικνύει τις περιορισμένες Ευρωπαϊκές και κρατικές δυνάμεις που δρουν στη SAR⁴³⁷.

Συνεπώς, οι ενέργειες δυσφήμησής τους αποσκοπούν και στο να βλάψουν την εικόνα και την αξιοπιστία τους. Έτσι, η δράση τους καταλήγει να σκεπάζεται από αμφισβήτηση και επιτυγχάνεται ο στιγματισμός τους⁴³⁸, ο οποίος επακόλουθα οδηγεί σε μείωση των εθελοντών και των δωρεών προς αυτούς και έτσι σε συρρίκνωσή τους⁴³⁹. Τα ΜΜΕ και το επίπεδο της ελευθερίας του λόγου μπορούν να διαδραματίσουν σπουδαίο ρόλο⁴⁴⁰. Επίσης, οδηγεί σε στοχοποίηση από μέρος της κοινωνίας. Το αποτέλεσμα είναι η μείωση της υφιστάμενης δύναμης έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο που οδηγεί σε αύξηση των θανάτων.

Η στοχοποίηση των ΜΚΟ, ως μέρους της κοινωνίας πολιτών, οδηγεί σε οπισθοδρόμηση του κράτους δικαίου και επιφέρει πλήγμα στη δημοκρατία, στην αντίληψη της ΕΕ από τους πολίτες και στην εμπιστοσύνη τους προς αυτή και προς τους θεσμούς. Η σημασία της δράσης της κοινωνίας πολιτών δεν πρέπει να παραβλέπεται, καθώς προστατεύει θεμελιώδεις αρχές⁴⁴¹. Δημιουργείται ρήγμα στις κοινωνικές σχέσεις αλλά και στις σχέσεις με τους μετανάστες που απομονώνονται περισσότερο. Το «chilling effect» που δημιουργείται στις ΜΚΟ για ανάληψη δράσης διαχέεται και σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Οι πρακτικές στοχοποίησης προωθούν μία ευρύτερη πολιτική «εξουθένωσης».

Η ποινικοποίηση και γενικά η στόχευση μίας ΜΚΟ έχει την ικανότητα να λειτουργεί αποτρεπτικά για τις υπόλοιπες και για την κοινωνία πολιτών ως σύνολο. Για παράδειγμα, πολλές οργανώσεις και εθελοντές στη Λέσβο εξέλαβαν κατ' αυτόν το

⁴³⁶ Για παράδειγμα στην Υπόθεση S.S and Others v. Italy

⁴³⁷ Mainwaring & DeBono, Supra note 1, σελ 1038

⁴³⁸ Ως επακόλουθο μέλη ΜΚΟ έχουν υπάρξει θύματα πράξεων βίας από άτομα στο μέρος δραστηριοποίησής τους («vigilante acts») Ferstman, Supra note 51, para 61, Gordon & Larsen, Supra note 245, σελ 18

⁴³⁹ Carrera et al (2019), Supra note 211, σελ. 9

⁴⁴⁰ Cuttitta et al, Supra note 259, σελ 38

⁴⁴¹ Allsopp, (2017). Supra note, 434, σελ 13

τρόπο τις συλλήψεις που έγιναν σε άτομα της ERCI⁴⁴². Ανάμεσα στις συνέπειες της ποινικοποίησης, εκτός από τις κύριες όπως η φυλάκιση, η μη δυνατότητα εργασίας και η έλλειψη χρημάτων λόγω αυτού, είναι η συνεχής αίσθηση φόβου για τις διώξεις που φυσικά λειτουργεί αποτρεπτικά και ο στιγματισμός. Κάποιες ΜΚΟ επιλέγουν να σταματήσουν τη δράση τους, άλλες συνεχίζουν προσπαθώντας να μην «προκαλούν» και κάποιες συνεχίζουν τη δράση τους προχωρώντας σε έντονη κριτική⁴⁴³. Αυτό αποτελεί πλήγμα για τις δράσεις των ΜΚΟ αλλά «επιτυχία» ως προς την αποτροπή δραστηριοποίησης σε αυτό τον τομέα. Η επιτυχία αυτή όπως είναι φυσικό πλήττει περισσότερο από όλους τους ευαίσθητους πληθυσμούς, όπως οι μετανάστες που προσπαθούν να διασχίσουν τη Μεσόγειο για να φτάσουν στην Ευρώπη, και η ζωή των οποίων εξαρτάται από τις υπάρχουσες SAR δυνατότητες. Ένα βασικό ερώτημα παραμένει, τι θεωρείται πιο αποτελεσματικό, να μειωθούν οι αφίξεις ή οι θάνατοι⁴⁴⁴;

3.4.1. Στοχοποίηση λόγω ποινικοποίησης της μετανάστευσης

Με τη λεγόμενη μεταναστευτική κρίση της τελευταίας περίπου δεκαετίας έχει τονιστεί η ύπαρξη της αίσθησης έκτακτης ανάγκης και φυσικά υπογραμμίζεται η ανάγκη για την πρωτοκαθεδρία της αντίληψης της ασφάλειας⁴⁴⁵. Οι ΜΚΟ στοχοποιούνται λόγω της παροχής βοήθειας στους μετανάστες που επί της ουσίας αποτελούν τον τελικό στόχο. Η ποινικοποίηση των ΜΚΟ οράται σαν επέκταση της ποινικοποίησης των ιδίων των μεταναστών,⁴⁴⁶ που γίνονται αντιληπτοί ως απειλή στην εθνική ασφάλεια⁴⁴⁷. Αφού οι ΜΚΟ βοηθούν την απειλή αποτελούν απειλή και πρέπει να αντιμετωπίζονται με

⁴⁴² Στο ίδιο πλαίσιο προβλήματα στην ενότητα των ΜΚΟ προκαλεί και ο διαχωρισμός τους. Για παράδειγμα, υπάρχουν μαρτυρίες για αντιμετώπιση από τις τοπικές αρχές στη Λέσβο στη βάση ότι υπάρχουν καλές και κακές ΜΚΟ, που συνεργάζονται ή δε συνεργάζονται Schack & Witcher, Supra note 265 σελ 489

⁴⁴³ Allsopp, (2017). Supra note 434, σελ 15-16

⁴⁴⁴ Ibid, σελ 17-18

⁴⁴⁵ Escarena, A.J.P. (2020) Punishing solidarity. The crime of solidarity at the land and sea borders of the European Union. *Saggi-DPCE Online*, 45(4), 5240-5267. <https://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/view/1211> σελ 5241, Moreno-Lax., V. (2017). *The EU Humanitarian Border and the Securitization of Human Rights: The 'Rescue-Through-Interdiction/Rescue-Without-Protection' Paradigm**. *Journal of Common Market Studies*, 1-22 DOI: 10.1111/jcms.12651, σελ 1,3

⁴⁴⁶ Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 491, Ferstman, Supra note 51, para 63, Vosyliūtė, & Conte, Supra note 210, σελ 5

⁴⁴⁷ Rodrik, Supra note 187, σελ. 98

προσπάθειες αποτροπής⁴⁴⁸. Οι προσπάθειες αποθάρρυνσης των ΜΚΟ σκοπεύουν στην αποθάρρυνση των ίδιων των μεταναστών για πραγματοποίηση του ταξιδιού⁴⁴⁹.

Βάση της στοχοποίησης από την αρχή αποτέλεσε ότι η «Η Ευρώπη “δεχόταν εισβολή” από “παράνομους μετανάστες” και έπρεπε να ληφθεί δράση για να εξουδετερωθούν οι ΜΚΟ που βοηθούσαν τους εισβολείς»⁴⁵⁰.

Ακόμη, λόγω της πολιτικοποίησης της μετανάστευσης, δηλαδή του γεγονότος ότι η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος επηρεάζει την κοινή γνώμη η στοχοποίηση των ΜΚΟ χρησιμοποιείται για να δείξει σε μερίδα του κοινού ότι υπάρχει ισχυρή δέσμευση να αντιμετωπιστεί η παράνομη μετανάστευση και κατ' επέκταση να περιοριστούν όσοι θεωρείται ότι αποτελούν εμπόδια προς αυτή την κατεύθυνση⁴⁵¹.

Η στοχοποίηση των ΜΚΟ ακόμη, σκοπεύει στην απομάκρυνση της κοινής γνώμης από την ενασχόληση με τις κρατικές και Ευρωπαϊκές δράσεις και τις ευθύνες που τελικά απορρέουν από αυτές⁴⁵².

Η Ευρωπαϊκή προσπάθεια που στοχεύει να σταματήσουν τα περάσματα μέσω της Μεσογείου στην Ευρώπη βασίζεται σε μία πολιτική που στηρίζεται στην εξωτερική διάσταση των συνόρων, μέσω συμφωνιών με τρίτες χώρες. Η προσπάθεια στιγματισμού των ΜΚΟ και της δράσης τους ως μη επιτυχημένη ευνοεί την προώθηση άλλων λύσεων, όπως οι συνεργασίες με τρίτες χώρες⁴⁵³.

Στη βάση όλων των αναφερθέντων βρίσκεται η Ευρωπαϊκή αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος και το υπάρχον σύστημα ασύλου.

Τα κράτη στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ στη Μεσόγειο έχουν επιβαρυνθεί πολύ και δυσανάλογα όσον αφορά στην εξέταση διαδικασιών ασύλου. Ο κανονισμός του Δουβλίνου ΙΙΙ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του Ευρωπαϊκού συστήματος

⁴⁴⁸ Ibid, σελ.98

⁴⁴⁹ Gordon & Larsen, Supra note 245, σελ 11

⁴⁵⁰ Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 283

⁴⁵¹ Δείχνουν οι αρχές ότι έχουν τον έλεγχο της κατάστασης. Gordon & Larsen, Supra note 245, σελ 4 Schack & Witcher, Supra note 265, σελ 491

⁴⁵² Heller & Pezzani (2017), Supra note 35, σελ. 10, 59

⁴⁵³ Ήδη από το 1983 η προσπάθεια ελέγχου της μετανάστευσης μέσω εξωτερίκευσης των συνόρων είχε χαρακτηριστεί από τον Grahl-Madsen ως «η τραγωδία των καιρών», όπως αναφέρεται σε Costello & Mann, Supra note 5, σελ 316, Ibid, σελ. 10, 60-61

ασύλου(CEAS)⁴⁵⁴. Σε αυτόν προβλέπεται σειρά ιεραρχικών κριτηρίων που καθορίζουν το κράτος υπεύθυνο για κάθε εξέταση ασύλου, ώστε κάθε άτομο να έχει αποτελεσματική πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου και η διαδικασία να είναι εύρυθμη. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα κράτη πρώτης υποδοχής είναι υπεύθυνα για εξέταση των αιτήσεων και ελέγχουν ποιος δικαιούται διεθνούς προστασίας και άδειας διαμονής⁴⁵⁵.

Καθίσταται λοιπόν εμφανές γιατί τα παράκτια κράτη της Μεσογείου προσπαθούν να βρουν λύσεις που να μην καταλήγουν στην αποβίβαση μεταναστών στις ακτές τους.

Η παρουσία των SAR MKO στη Μεσόγειο αυξάνει την ορατότητα της κρίσης στη θάλασσα και αναδεικνύει τους διαχωρισμούς στο εσωτερικό της Ευρώπης αυξάνοντας την πίεση για την εξεύρεση κατάλληλης λύσης⁴⁵⁶.

Το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο

Από το 2016 γίνονται προσπάθειες να υπάρξει αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Ασύλου. Τον Ιούνιο 2023 τα κράτη μέλη προχώρησαν σε ένα αποφασιστικό βήμα για το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Πρόκειται για δέσμη κειμένων με στόχο την αντιμετώπιση της δυσλειτουργίας του συστήματος ασύλου και μετανάστευσης της ΕΕ, που στοχεύει στη δημιουργία ενός συστήματος βασισμένου στην αλληλεγγύη^{457 458}.

⁴⁵⁴ Ο κανονισμός του Δουβλίνου συνδέεται άμεσα με την έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας από τη την στιγμή που υιοθετήθηκε. Ibid, σελ 317

⁴⁵⁵ Council of the European Union, *Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)*, 29 June 2013, OJ L. 180/31-180/59; 29.6.2013, (EU)No 604/2013, available at: <https://www.refworld.org/docid/51d298f04.html>, Κεφ. 2, 3, Turrini, P. (2019). Between a “Go Back!” and a Hard (to Find) Place (of Safety): On the Rules and Standards of Disembarkation of People Rescued at Sea. *The Italian yearbook of International Law Online*, 28(1), 29–46. https://doi.org/10.1163/22116133_02801004 σελ 30

⁴⁵⁶ Del Valle(2019), Supra note 38, σελ 278

⁴⁵⁷ Μαρούδα, Supra note 168, σελ 94

⁴⁵⁸ Δεν είναι στα πλαίσια της παρούσας εργασίας να αναλύσει το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Η αναφορά σε αυτό περιορίζεται σε συγκεκριμένα στοιχεία που μπορούν να φέρουν αλλαγές στη στάση των κρατών της ΕΕ απέναντι στην έρευνα και διάσωση και απέναντι στις MKO που δραστηριοποιούνται σε αυτή. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on asylum and migration management and amending Council Directive (EC) 2003/109 and the proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund], 2020/0279(COD), https://commission.europa.eu/system/files/2020-09/new-pact-on-migration-and-asylum-package_1.pdf

Στην πρόταση για την αναμόρφωση του συστήματος του Δουβλίνου, ανάμεσα στα άλλα, υιοθετείται ένας υποχρεωτικός κανονισμός αλληλεγγύης⁴⁵⁹ και προτείνονται σαφέστερα κριτήρια για το υπεύθυνο κράτος για εξέταση των αιτήσεων ασύλου, που θα βοηθήσουν στον ευρύτερο καταμερισμό ευθυνών⁴⁶⁰. Προτείνεται υιοθέτηση συστήματος αλληλεγγύης και για τις περιπτώσεις έρευνας και διάσωσης.⁴⁶¹

Το ζήτημα της αλληλεγγύης έχει υπάρξει αγκάθι μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Στα πλαίσια του μηχανισμού του Δουβλίνου ο αριθμός των μετεγκαταστάσεων παρέμεινε αρκετά μικρός⁴⁶². Οι προσπάθειες για μηχανισμούς αλληλεγγύης με πραγματοποίηση μετεγκαταστάσεων, δεν έφεραν πολλά αποτελέσματα λόγω του εθελοντικού τους χαρακτήρα⁴⁶³ για αυτό τώρα καθίσταται μεγάλης σημασίας η ύπαρξη του στοιχείου της υποχρεωτικότητας. Υπάρχει ακόμη πρόταση για κανόνες υποχρεωτικής αλληλεγγύης όταν κράτος αντιμετωπίζει μαζική είσοδο υπηκόων τρίτων χωρών⁴⁶⁴.

Έχει ιδιαίτερη σημασία να αναφερθεί η συνέπεια με την οποία σε όλα τα Ευρωπαϊκά κείμενα και Πρωτοβουλίες υπογραμμίζεται η ανάγκη της συνέχισης και της ενδυνάμωσης των συνεργασιών με τρίτες χώρες για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών και τον έλεγχο των συνόρων⁴⁶⁵. Η ανάγκη ενίσχυσης αυτών των συνεργασιών τονίζεται και στο παρόν Σύμφωνο μέσω της προώθησης εταιρικών

⁴⁵⁹ New Pact on Migration and Asylum, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_en#documents, European Commission, Effective Solidarity, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum/effective-solidarity_en

⁴⁶⁰ Μαρούδα, Supra note 168, σελ 95, European Commission, Benefits of good migration management and asylum procedures, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum/stronger-trust-fostered-better-and-more-effective-procedures_en

⁴⁶¹ Πρόκειται για αλληλεγγύη σε μόνιμη βάση μέσω ενσωματωμένων μηχανισμών που περιλαμβάνει και τις περιπτώσεις έρευνας και διάσωσης. European Commission, New Pact on Migration and Asylum - Building on the progress made since 2016: Questions and Answers, 23/09/2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1723 REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL, Supra note 458, Άρθρο 45, άρθρα 47-49

⁴⁶² Van Berckel, σελ 496

⁴⁶³ Για παράδειγμα η Διακήρυξη της Μάλτας το 2019 μεταξύ Γερμανίας, Γαλλίας, Μάλτας, Ιταλίας. Van Berckel Smit, Supra note 34 σελ 497-513

⁴⁶⁴ Πρόκειται για πρόταση για τον Κανονισμό Διαχείρισης Κρίσεων και Ανωτέρας Βίας. Δεν έχει υπάρξει συμφωνία προς αυτό. Μαρούδα, Supra note 168, σελ 96

⁴⁶⁵ Η ενδυνάμωση της συνεργασίας με 3^{ες} χώρες αποτελεί βασικό αναφερόμενο στοιχείο και στο Σχέδιο δράσης για την Κεντρική Μεσόγειο αλλά και στο σχέδιο δράσης για την αντιμετώπιση του smuggling για το διάστημα 2021-2025. Μαρούδα, Supra note 168, σελ 102

σχέσεων με τρίτες χώρες, που περιλαμβάνουν την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης⁴⁶⁶.

Καθίσταται σαφές ότι συνεχίζεται να δίνεται πρωτεύουσα σημασία στον έλεγχο των συνόρων και στην έννοια της ασφάλειας, με σαφή προσήλωση στις συνεργασίες με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Η έννοια όμως, της αλληλεγγύης και μάλιστα υποχρεωτικής, βρίσκεται στο κέντρο του Νέου Συμφώνου. Το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για καλύτερο καταμερισμό ευθυνών που θα οδηγούσε τα παράκτια κράτη σε καταλληλότερη αντιμετώπιση της έρευνας και διάσωσης μεταναστών και σε καλύτερη αντιμετώπιση και συνθήκες στην συνεργασία με τις SAR ΜΚΟ.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παροχή βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει στη θάλασσα αποτελεί εθνικό δίκαιο και οφείλει να τηρείται από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Δυστυχώς, η προστασία των μεταναστών στη θάλασσα παραμένει προβληματική, λόγω της ύπαρξης ενός πολύπλοκου και πολυεπίπεδου πλαισίου κανόνων, με ασαφή ερμηνεία και μη υποχρεωτικότητα κάποιων όρων, που αφορά στις διαφορετικές φάσεις της επιχείρησης διάσωσης και σε διαφορετικού τύπου δρώντες, ενώ ταυτόχρονα αφορά σε ένα ζήτημα που επηρεάζεται από την ευρύτερη μεταναστευτική Ευρωπαϊκή και κρατική πολιτική. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία εντάσεων και η ύπαρξη ασάφειας ως προς τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των δρώντων. Καθίσταται τεράστιας σημασίας λοιπόν, να υπάρξει ένα νομικό πλαίσιο που να καθορίζει εμφανώς και νομικώς δεσμευτικά τις υποχρεώσεις όλων όσων συμμετέχουν, ώστε να μην ανακύπτουν προβλήματα λόγω διαφορετικών ερμηνειών που μπορεί ο κάθε δρώντας να δώσει κατά το δοκούν, στη βάση του διεθνούς δικαίου της θάλασσας, του προσφυγικού δικαίου και του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁴⁶⁶ Με βασικά στοιχεία τις επιστροφές όσων λαμβάνουν απορριπτική απάντηση στην αίτηση ασύλου και φυσικά τη χρηματοδότηση προς τις χώρες αυτές. European Commission, Acting together to deepen international partnerships, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum/acting-together-deepen-international-partnerships_en

Όλοι οι δρώντες οφείλουν να διεκπεραιώνουν τις υποχρεώσεις τους σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο με σεβασμό στο πνεύμα των συνθηκών και όχι αποσπασματικά και με ερμηνείες που προσπαθούν να «εκμεταλλευτούν» κάθε ασάφεια.

Πρέπει να υπάρξει συγκεκριμένος ορισμός για το ασφαλές μέρος αποβίβασης των διασωθέντων μεταναστών, ώστε να αποφεύγονται οι καθυστερήσεις που πολλές φορές χρησιμοποιούνται ως μοχλός πίεσης στην ΕΕ και σε κράτη μέλη αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα⁴⁶⁷ αλλά και ως μέθοδοι αποτροπής προς τις SAR ΜΚΟ και όσους σκοπεύουν να ξεκινήσουν το ταξίδι για την Ευρώπη.

Στην Ευρωπαϊκή και τη διεθνή νομοθεσία εμφανίζεται έλλειμμα σε επαρκείς κανόνες σχετικά με τη δράση των SAR ΜΚΟ οπότε υπάρχει κενό στη ρύθμιση των δραστηριοτήτων τους που οδηγεί σε προβλήματα στην αντιμετώπισή τους⁴⁶⁸. Οι SAR ΜΚΟ έχουν δικαίωμα πλεύσης στη Μεσόγειο θάλασσα για να πραγματοποιήσουν στη συνέχεια την υποχρέωση παροχής βοήθειας σε όποιον κινδυνεύει, χωρίς διάκριση.

Η καταπολέμηση της διευκόλυνσης της παράνομης μετανάστευσης αποτελεί βασικό στόχο στην ΕΕ αλλά και διεθνώς. Η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας δεν μπορεί να ποινικοποιείται. Παρόλα αυτά, στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία αφήνεται ευρύ περιθώριο στα κράτη να μην εξαιρέσουν την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας από την ποινικοποίηση, με αποτέλεσμα πολλά μέλη SAR ΜΚΟ να έχουν βρεθεί αντιμέτωπα με ποινικές κυρώσεις για διασώσεις στη θάλασσα. Η Οδηγία που προτάθηκε πρόσφατα προς αντικατάσταση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου και προτείνει την υποχρεωτική ενσωμάτωση της μη ποινικοποίησης στις εθνικές νομοθεσίες μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των διώξεων κατά των ΜΚΟ και να δημιουργήσει ένα υψηλότερο αίσθημα ασφάλειας σε όσους δραστηριοποιούνται στη SAR.

Τα όργανα της ΕΕ έχουν με συνέπεια αναφέρει σε Αποφάσεις και Οδηγίες ότι η ανθρωπιστική δράση δεν πρέπει να ποινικοποιείται⁴⁶⁹. Η πρόταση όμως για μη ποινικοποίηση συνδέεται με την τήρηση των οδηγιών και του πλαισίου που θέτουν τα κράτη κατά την τέλεση της ανθρωπιστικής δράσης⁴⁷⁰. Σε αρκετές περιπτώσεις στη SAR στη Μεσόγειο έχει συμβεί οι οδηγίες που δίνονται σε ένα SAR ΜΚΟ πλοίο να

⁴⁶⁷ Gauci, Supra note 45, σελ 28

⁴⁶⁸ Βλ. Υποκεφάλαιο 3.3.2., Άποψη Γενικού Εισαγγελέα

⁴⁶⁹ Παρά την ύπαρξη μέχρι στιγμής μη υποχρεωτικής εξαίρεσης της ανθρωπιστικής βοήθειας από την ποινικοποίηση

⁴⁷⁰ Αυτή η «προϋπόθεση» περιλαμβάνεται και στην Οδηγία για την ποινικοποίηση του smuggling που περιλαμβάνεται στο Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο.

έρχονται σε αντίθεση με το διεθνές δίκαιο. Για παράδειγμα, όταν ζητείται σε SAR MKO πλοία να αναμένουν τη Λιβυκή ακτοφυλακή και να μην προχωρούν σε διάσωση, δηλαδή να μη σπεύδουν σε βοήθεια όταν κάποιος κινδυνεύει, είτε όταν στην περίπτωση του νέου Ιταλικού Code of Conduct τους ζητείται να αγνοήσουν την ύπαρξη πλοίου σε κίνδυνο για να συνεχίσουν άμεσα στο λιμάνι που τους έχει υποδειχθεί, τους ζητείται ουσιαστικά να παραβιάσουν το διεθνές δίκαιο. Το ίδιο συμβαίνει όταν «ζητείται» στα SAR MKO πλοία να παραδώσουν τους διασωθέντες μετανάστες στη Λιβυκή ακτοφυλακή ή να τους οδηγήσουν στη Λιβύη.

Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις έχουν υπάρξει αρκετά SAR MKO πλοία που δεν «υπάκουσαν» στις οδηγίες που τους δόθηκαν και στη συνέχεια τα μέλη τους βρέθηκαν αντιμέτωπα με ποινικές διώξεις, υπέστησαν διοικητικές κυρώσεις ή αντιμετώπισαν την άρνηση για είσοδο στο λιμάνι κράτους για αποβίβαση. Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως, όταν δεν ακολουθούν τις οδηγίες το πράττουν με σεβασμό στο Διεθνές Δίκαιο. Οι οδηγίες που δίνονται από τα κράτη στις MKO όταν βρίσκονται σε διεθνή ύδατα δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Αλλιώς, θα αποτελέσουν αιτία για περιορισμό της ελεύθερης ναυσιπλοΐας των SAR MKO πλοίων και μπορούν να θεωρηθούν ότι ανήκουν στην κατηγορία «αιτημάτων συνεργασίας»⁴⁷¹. Όπως έγινε εμφανές και από αποφάσεις Ιταλικών δικαστηρίων σε περιπτώσεις που αναλύθηκαν, η διάσωση στη θάλασσα αποτελεί υποχρέωση και των «πλοίων» με ακόλουθη αποβίβαση σε ασφαλές μέρος και με σεβασμό στη μη-επαναπροώθηση⁴⁷². Καταλήγουμε λοιπόν, ότι οι MKO έχουν σε αυτές τις περιπτώσεις το δικαίωμα να ακολουθήσουν το διεθνές δίκαιο.

Προβλήματα ανακύπτουν συχνά αναφορικά με το ζήτημα της αποβίβασης διασωθέντων αλλά και σε περιπτώσεις που αναμειγνύεται η Λιβυκή ακτοφυλακή, τόσο προς τις MKO όσο και προς τους μετανάστες. Παρατηρώντας μάλιστα τα περιστατικά γίνεται εμφανές ότι σε κάποιες περιπτώσεις η άρνηση σε αποβίβαση, όπως και οι κάθε τύπου κυρώσεις προς τις SAR MKO, αποτελούν «απάντηση» σε δράση του πλοίου με το οποίο το κράτος (η Ιταλία στις περισσότερες περιπτώσεις που εξετάσαμε) δεν συμφωνούσε και είχε δώσει διαφορετική οδηγία.

Η Ιταλία, δε μπορεί να χρησιμοποιεί το MoU με τη Λιβύη ως βάση για θέσπιση κανόνων που αντιτίθενται στο διεθνές δίκαιο και να προχωρά σε διώξεις ή άρνηση

⁴⁷¹ Gombeer & Fink, Supra note 66, σελ 17

⁴⁷² Σε αυτές τις περιπτώσεις έχουν «right to obey international law» Moreno Lax(2021), Supra note 20. Θα μπορούσαμε να καταλήξουμε, δίνοντας έμφαση ότι αποτελεί υποχρέωση και όχι απλά δικαίωμα

εισόδου ΜΚΟ πλοίων στη χώρα στη βάση αυτού. Ένα κράτος σεβόμενο την αρχή *pacta sunt servanda* δε μπορεί να μην τηρεί υποχρεώσεις οι οποίες πηγάζουν από την ΕΣΔΑ και το Προσφυγικό Δίκαιο επικαλούμενο τη σύναψη διμερών συμφωνιών⁴⁷³.

Όπως κατέστη εμφανές μέχρι τώρα, οι περιπτώσεις στοχοποίησης των ΜΚΟ διαθέτουν κοινά στοιχεία και κατά κύριο λόγο βασίζονται στην προσπάθεια των Ευρωπαϊκών κρατών να μη φτάσουν στο έδαφός τους οι μετανάστες. Για τα κράτη της Μεσογείου η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την προστασία των συνόρων το οποίο συνεπάγεται την αντιμετώπιση των μεταναστών ως απειλή.

Η στοχοποίηση των ΜΚΟ έχει ευρύτερο κοινωνικό αντίκτυπο. Οι συσχετισμοί με τα δίκτυα διακινητών ενισχύουν τους διαχωρισμούς και αυξάνει η καχυποψία και η προκατάληψη απέναντι στους μετανάστες. Είναι χαρακτηριστική η χρήση των αντωνυμιών «εμείς», «αυτοί», «εκείνοι» αναφορικά με τους πολίτες ενός κράτους, του μετανάστες που έχουν φτάσει ή προσπαθούν να φτάσουν σε κάποια Ευρωπαϊκή χώρα και των ΜΚΟ ή εθελοντών της κοινωνίας πολιτών που προσπαθούν να τους βοηθήσουν αντίστοιχα, και υποδηλώνει συγκεκριμένες αντιλήψεις προς συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων που ενισχύονται με τις δράσεις στοχοποίησης⁴⁷⁴.

Όλα τα ανωτέρω είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις διαδικασίες ασύλου. Η ΕΕ έχει δείξει αδυναμία στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών. Το υπάρχον σύστημα ασύλου έχει δημιουργήσει δυσανάλογο βάρος στα κράτη πρώτης υποδοχής, όπως της Μεσογείου. Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο και οι προβλέψεις του για μετεγκαταστάσεις και «υποχρεωτική αλληλεγγύη» θα μπορούσαν να αποτελέσουν έδαφος για διαφορετική αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών και της δράσης των SAR ΜΚΟ, έστω ως ένα βαθμό. Οι συνεργασίες με τρίτα κράτη στην προσπάθεια ελέγχου των μεταναστευτικών ροών φαίνεται ότι θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών και της ίδιας της ΕΕ. Πρέπει όμως στο κέντρο της όποιας συμφωνίας να βρίσκεται ο σεβασμός και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁷⁵.

⁴⁷³ *Hirsi Jamaa v Italy*, Application no. 27765/09, European Court of Human Rights, Judgment of 23 February 2012, para 103

⁴⁷⁴ Lucchesi, D., Cerase, A. (2023). The criminalisation of NGOs: Shifting the Blame (and the Gaze) from Immigrants to rescuers. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, 14(2), 41-76, σελ 41-42

⁴⁷⁵ Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, *Supra* note 381, para 17 Η επίτροπος για τα ανθρώπινα δικαιώματα αναφέρεται σε αυτές τις συνεργασίες που επί της

Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο σε συνδυασμό με τη νέα Οδηγία για την καταπολέμηση του smuggling θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για ένα νέο πλαίσιο στην έρευνα και διάσωση που θα ευνοεί την απρόσκοπτη δράση των SAR ΜΚΟ, εφόσον φυσικά τεθούν σε ισχύ.

Αναμένονται ακόμη, δύο πολύ σημαντικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ⁴⁷⁶ που η έκβασή τους θα έχει επίδραση και στη στάση των κρατών απέναντι στις SAR ΜΚΟ και θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε βελτίωση των συνθηκών στις επιχειρήσεις διάσωσης.

Η είσοδος των SAR ΜΚΟ ως δρώντες στη Μεσόγειο συνέβη για κάλυψη του υπάρχοντος κενού και καταλαμβάνουν «μία σημαντική αλλά εύθραυστη θέση ως πάροχοι ανθρωπιστικής βοήθειας»⁴⁷⁷. Μάλιστα, υπάρχουν κάποιοι που αντιτίθενται στη δράση τους, ακριβώς επειδή με την ύπαρξή τους, δίνουν στα κράτη την δυνατότητα να μη προβαίνουν σε SAR δράσεις⁴⁷⁸. Η επαρκής SAR κρατική παρουσία είναι πολύ σημαντική ώστε να υπάρχει κάλυψη όλης της Μεσογείου.

Ο σκοπός δεν πρέπει να είναι αρχικά στο να μειωθούν οι μεταναστευτικές ροές, αλλά στη μείωση απώλειας ζωών στη διάρκεια του ταξιδιού. Η τακτική της προσπάθειας αποτροπής μέσω της μείωσης των δυνατοτήτων έρευνας και διάσωσης εκτός από αναποτελεσματική είναι από ηθικά αμφιλεγόμενη έως κατακριτέα. Τα εμπόδια και η ποινικοποίηση δημιουργούν ανασφάλεια και έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα για τις ΜΚΟ που δρουν στην έρευνα και διάσωση, αλλά όχι για τους μετανάστες που προσπαθούν να φύγουν από μία χώρα και να φτάσουν στην Ευρώπη. Η λύση που προτείνεται ως αποτελεσματική είναι η δημιουργία νόμιμων και ασφαλών οδών ώστε να μην υπάρχει η ανάγκη για εξάρτηση από εγκληματικά δίκτυα διακινητών. Στα επικίνδυνα ταξίδια που κάνουν οι μετανάστες, αποτελώντας μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα, είναι συχνό φαινόμενο να γίνονται θύματα trafficking. Εάν αυξηθεί η χρήση νόμιμων οδών θα μειωθεί και η ανάγκη χρήσης δικτύων διακινητών οπότε θα επιτευχθεί ένας βασικός στόχος της ΕΕ και το βασικότερο θα μειωθεί ο αριθμός των ζωών που χάνονται στη Μεσόγειο. Μέχρι τότε όμως, επιβάλλεται η δημιουργία πλαισίου καλής συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων μερών στην έρευνα και

αρχής είναι νόμιμες όμως τονίζεται ότι δεν πρέπει να παραβλέπονται τα ανθρώπινα δικαιώματα με ότι αυτό συνεπάγεται

⁴⁷⁶ S.S. and Others v. Italy και C.O. and A.J. v. Italy

⁴⁷⁷ Esperti, Supra note 28, σελ.6-7, Moreno-Lax et al(2021), Supra note 26, σελ 93

⁴⁷⁸ Cusumano & Pattison, Supra note 27, σελ 54

διάσωση, στη βάση του σεβασμού των Συνθηκών που διέπουν τη SAR, ώστε να υπάρξει ένα πιο αποτελεσματικό και ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας, με όσο το δυνατόν λιγότερα εμπόδια σε όσους δραστηριοποιούνται στην έρευνα και διάσωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

Attard, F.G. The duty of the Shipmaster to Render Assistance at Sea under International Law. (BRILL, 2020)

Carrera, S., Mitsilegas, V., Allsopp, J., Vosyliute, L. Policing humanitarianism EU Policies against human smuggling and their impact on civil society (HART, 2019)

Mallia, P. Migrant smuggling by sea. Combating a Current Threat to Maritime Security through the Creation of a Cooperative Framework (Leiden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2010)

Tanaka, Y. The International Law of the Sea. (Cambridge University Press, 2012)

Κεφάλαια βιβλίων

Allsopp, J., Manieri, M-G., *The EU Anti-Smuggling Framework: Direct and Indirect Effects on the Provision of Humanitarian Assistance to Irregular Migrants*, In Guild, E., Carrera, S. «Irregular Migration, Trafficking and Smuggling of Human Beings: Policy Dilemmas in the EU». CEPS Paperback, 2016

Cusumano, E., Villa, M. *Over troubled waters: maritime rescue operations in the Central Mediterranean*, In «Route Migration in West and North Africa and across the Mediterranean: Trends, risks, development and governance». International Organization for Migration (IOM, 2020). <https://publications.iom.int/books/migration-west-and-north-africa-and-across-mediterranean>

Cuttitta, P., Häberlein, J., Pallister-Wilkins. P. *Various Actors: The Border Death Regime*. In Cuttitta, P., Last, T. «Border Deaths». Amsterdam University Press, 2020

Del Valle, H. *Civil-Military Cooperation in the Mediterranean Sea. Lessons Not Learnt*. In Cusumano, E, Hofmaier, S. «Projecting Resilience across the Mediterranean». Basingstoke: Palgrave, 2019

Giuffré, M. *Access to Asylum at Sea? Non-refoulement and a Comprehensive Approach to Extraterritorial Human Rights Obligations*. In Moreno-Lax, V. & Papastavridis, E. «Boat Refugees and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach». Brill | Nijhoff, 2017. https://doi.org/10.1163/9789004300750_012

Mallia, P. *The cooperative mechanism established by the Migrant Smuggling Protocol to the UN Convention against Transnational Organized Crime*. In Ippolito, F. & Trevisanut, S. «Migration in the Mediterranean». Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316104330.013>

Masera, L. *Reversing the Perspective: Criminal Responsibility of Italian Authorities for Human Rights Violations in Libya?*. In Gatta, G.B., Mitsilegas, V., Zirulia, S. «Controlling Immigration Through Criminal Law: European and Comparative Perspectives on ‘Crimmigration’». Oxford: Hart Publishing, 2020. Hart Studies in European Criminal Law, Bloomsbury Collections.

Papanicolopulu, I. *Human Rights and the Law of the Sea*. In Attard, D.G., Fitzmaurice, M., Martínez Gutiérrez, N.A., «The IMLI Manual on International Maritime Law: Volume I: The Law of the Sea». Oxford University Press; Anniversary edition, 2014

Papastavridis, E. *The EU and the obligation of non-refoulement at sea**. In Ippolito, F. & Trevisanut, S. «Migration in the Mediterranean». Cambridge University Press, 2016
<https://doi.org/10.1017/CBO9781316104330.011>

Zirulia, S., *"Is that a Smuggler?: The Blurring Line between Facilitating Illegal Immigration and Providing Humanitarian Assistance at the European Borders."* In Gatta, G.B., Mitsilegas V., Zirulia, S. «Controlling Immigration Through Criminal Law: European and Comparative Perspectives on 'Crimmigration'...» Oxford: Hart Publishing, 2020. Hart Studies in European Criminal Law. Bloomsbury Collections.

Αρθρα

Alagna, F., Cusumano, E. (2023). Varieties of criminalization: Italy's evolving approach to policing sea rescue NGOs, *Contemporary Italian Politics*, 15(4), 494-503, DOI: 10.1080/23248823.2023.2220186

Allsopp, J. (2017). Solidarity, Smuggling and the European Refugee Crisis: Civil Society and its Discontents. *Diritto, Immigrazione e Cittadinanza*, 3, 1-29

Allsopp, J., Vosyliūtė, L. Smialowski, S.b. (2020). Picking 'Low-Hanging Fruit' While the Orchard Burns: the Costs of Policing Humanitarian Actors in Italy and Greece as a Strategy to Prevent Migrant Smuggling. *European Journal on Criminal Policy and research*, 27, 65-88

Attard, F. (2017). The Contemporary Significance of Early Efforts to Codify the Duty to Render Assistance at Sea, *Benedict's Maritime Bulletin*, 15(2), 61-114

Barnes, R. (2004). Refugee Law At Sea. *International and Comparative Law Quarterly*, 53(1), 47-77. <https://doi.org/10.1093/iclq/53.1.47>

Basaran, T. (2014). Saving Lives at Sea: Security, Law and Adverse effects. *European Journal of Migration and Law*, 16, 365-387, doi 10.1163/155718166-12342061

Button, R. (2017). International Law and Search and Rescue. *Naval War College Review*, 70(1), 1-64

Carrera, S., Colombi, D., Cortivonis, R. (2023). Policing Search and Rescue NGOs in the Mediterranean. Does justice end at sea? *CEPS IN-Depth ANALYSIS*, 1-28

Carrera, S., & Cortinovis, R. (2019). Search and rescue, disembarkation and relocation arrangements in the Mediterranean Sailing Away from Responsibility? *CEPS Paper in Liberty and Security in Europe*, No. 2019-10, 1-41

Carrera, S., Guild E, Aliverti, A., Allsopp, A., Manieri, M-G., Levoy, M. (2015). Fit for purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants, *European Parliament*. Available at: <https://www.ceps.eu/publications/fit-purposethe-facilitation-directive-and-criminalisationhumanitarian-assistance>.

Carrera, S., Vosyliūtė L., Smialowski S., Allsopp J. and Sanchez G. (2018 b). Fit for purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance

to irregular migrants: Update Study, Study for the EP Petitions Committee (PETI)*European Parliament*, 1-182

Conte, C., Binde, S. (2019). Strategic litigation: the role of EU and international law in criminalizing humanitarianism. *RESOMA Discussion Brief*, 1-23

Coppens, J. (2013). The Essential Role of Malta in Drafting the New Regional Agreement on Migrants at Sea in the Mediterranean Basin, *Journal of Maritime Law & Commerce*, 44(1), 89–114. <http://hdl.handle.net/1854/LU-3099612>

Coppens, J., & Somers, E. (2010). Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea? *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 25(3), 377–403. <https://doi.org/10.1163/157180810X571006>

Costello, C., & Mann, I. (2020). Border Justice: Migration and Accountability for Human Rights Violations. *German Law Journal*, 21(3), 311-334. doi:10.1017/glj.2020.27

Cusumano, E. (2017), Emptying the sea with a spoon? Non-governmental providers of migrants search and rescue in the Mediterranean, *Marine Policy*, 75, 91-98. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2016.10.008>

Cusumano, E. (2019). Humanitarians at sea: Selective emulation across migrant rescue NGOs in the Mediterranean sea. *Contemporary Security Policy*, 40(2), 239–262. <https://doi.org/10.1080/13523260.2018.1558879>

Cusumano, E., & Gombeer, K.(2020) In deep waters: The legal, humanitarian and political implications of closing Italian ports to migrant rescuers, *Mediterranean Politics*, 25(2), 245-253, DOI: 10.1080/13629395.2018.1532145

Cusumano, E., & Pattison, J. (2018). The non-governmental provision of search and rescue in the Mediterranean and the abdication of state responsibility. *Cambridge Review of International Affairs*, 31(1), 53–75. <https://doi.org/10.1080/09557571.2018.1477118>

Cusumano, E., & Villa, M. (2021). From “Angels” to “Vice Smugglers”: The Criminalization of Sea Rescue NGOs in Italy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(1), 23–40. <https://doi.org/10.1007/s10610-020-09464-1>

Cusumano, E., & Villa, M. (2019). Sea Rescue NGOs: A Pull Factor of Irregular Migration?, *Policy brief, European University Institute, Robert Shuman Center, Issue 2019/22*. <https://data.europa.eu/doi/10.2870/644458>

De Vittor, F., Massimo, S. (2018). Distributing Responsibilities between Shipmasters and the Different States Involved in SAR Disasters. *Italian Yearbook of International Law*, 28, 77–95

Del Valle, H. (2016). Search and Rescue in the Mediterranean Sea: Negotiating Political Differences. *Refugee Survey Quarterly*, 35(2), 22–40. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdw002>

Escarena, A.J.P. (2020). Punishing solidarity. The crime of solidarity at the land and sea borders of the European Union. *Saggi-DPCE Online*, 45(4), 5240-5267. Available at: <https://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/view/1211>

Esperiti, M. (2019). Rescuing Migrants in the Central Mediterranean: The Emergence of a New Civil Humanitarianism at the Maritime Border. *American Behavioral Scientist*, 64(4), 436–455. doi:10.1177/0002764219882976

European University Institute. (2020). 20 year anniversary of the Tampere programme: Europeanisation dynamics of the EU area of freedom, security and justice. *Publications Office*. <https://data.europa.eu/doi/10.2870/66646>

Farahat, A., Markard, N. (2020) Closed Ports, Dubious Partners: The European Policy of Outsourcing Responsibility, Study Update. *The European Policy of Outsourcing Responsibility*, 1-18. <https://eu.boell.org/en/2020/05/25/closed-ports-dubious-partners>

Fekete, L. Webber, F., Endmond-Pettitt, A. (2017) Humanitarianism: the unacceptable face of solidarity, *Institute of race relations*, 1-60

Fekete, L. Webber, F., Endmond-Pettitt, A. (2019) When Witnesses won't be silenced, *Institute of race relations*, Briefing paper 13, 1-28

Ferstman, C. (2019). USING CRIMINAL LAW TO RESTRICT THE WORK OF NGOS SUPPORTING REFUGEES AND OTHER MIGRANTS IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES, Thematic Study on behalf of the Expert Council on NGO Law of the Conference of INGOs of the Council of Europe. *Council of Europe*, available at: <https://www.refworld.org/docid/5e1883c04.html>

Fischer-Lescano, A., Lohr, T., & Tohidipur, T. (2009). Border Controls at Sea: Requirements under International Human Rights and Refugee Law. *International Journal of Refugee Law*, 21(2), 256–296. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eep008>

Galani, S. (2020). Assessing Maritime Security and Human Rights: The Role of the EU and its Member States in the Protection of Human Rights in the Maritime Domain. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 35, 325-347. doi:10.1163/15718085-23441006

Galani, S. (2021). PORT CLOSURES AND PERSONS AT SEA IN INTERNATIONAL LAW. *International and Comparative Law Quarterly*, 70(3), 605–633 <https://doi.org/10.1017/S0020589321000233>

Galani, S. (2022). Tensions and Cooperation in Realizing Maritime Security in the Mediterranean Sea: The Examples of Maritime Terrorism and Irregular Migration. *The Italian Yearbook of International Law Online*, 31(1), 91–115. <https://doi.org/10.1163/22116133-03101006>

Gallagher, A. (2001). Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis. *Human Rights Quarterly*, 23(4), 975- 1004 Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1409831>

Gauci, J. (2020). When Private Vessels Rescue Migrants and Refugees: A Mapping of Legal Considerations. *British Institute of International and Comparative Law*, Mirpuri Foundation, 1-30. https://www.biicl.org/documents/124_private_vessels_research.pdf

Ghezelbash, D., Moreno-Lax, V., Klein, N., & Opekin, B. (2018). Securitization of Search and Rescue at sea: The Response to Boat Migration in the Mediterranean and Offshore Australia. *International and Comparative Law Quarterly*, 67(2), 315–351. <https://doi.org/10.1017/S0020589317000562>

Giuffré, M. (2023). 'Le vent nous portera': Rescue and Confinement at Sea under Human Rights Law. *Erasmus Law Review.*, 1, 36-45, doi: 10.5553/ELR.000232

Gloninger, G. M. (2019). From Humanitarian Rescue to Border Security: Managing Migration in the Central Mediterranean. *European Journal of Migration and Law*, 21(4), 459–485. doi:10.1163/15718166-12340061

Gombeer, K., Fink, M. (2018), Non-Governmental Organisations and Search and Rescue at Sea. *Maritime Safety and Security Law Journal*, 4 <https://ssrn.com/abstract=3468719>

Gordon, E., Larsen. H.K. (2020) Sea of Blood: The Intended and Unintended Effects of the Criminalisation of Humanitarian Volunteers Rescuing Migrants in Distress at Sea, *Disasters*, 46(1), 3-26. <https://doi.org/10.1111/disa.12472>

Heller, C., Pécoud, A. (2018). Counting Migrants' Deaths at the Border: From Civil Society Counterstatistics to (Inter)Governmental Recuperation. *IMI Working Paper Series*, 143, 1 -20. doi:10.1177/0002764219882996

Heller, C., & Pezzani, L. (2016). Death by rescue: The lethal effects of the EU' policies of non-assistance, *Forensic architecture*, 1-84, https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2023/04/2016_Report_Death-By-Rescue.pdf

Heller, C., & Pezzani, L. (2017). Blaming The Rescuers Criminalising Solidarity, Re-Enforcing Deterrence, *Forensic Architecture*, 1-70, https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2023/04/2017_Report_Blaming-The-Rescuers.pdf

Landry, R. (2017) Decriminalising 'Humanitarian Smuggling', *University Of Oxford Refugee Stud. CTR*, Research in Brief, 6

Lucchesi, D., Cerase, A. (2023). The criminalisation of NGOs: Shifting the Blame (and the Gaze) from Immigrants to rescuers. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, 14(2), 41-76

Maccanico, Y., Hayes, B., Kenny, S., Barat, F. (2018). The shrinking space for solidarity with migrants and refugees: how the European Union and member States target and criminalize defenders of the rights of people on the move. *Transnational Institute*, 1-30.

Mainwaring, C., & DeBono, D. (2021). Criminalizing solidarity: Search and rescue in a neo-colonial sea. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 39(5), 1030–1048. <https://doi.org/10.1177/2399654420979314>

Mann, I. (2018). Maritime Legal Black Holes: Migration and Rightlessness, *European Journal of International Law*, 29(2), 347–372 <https://doi.org/10.1093/ejil/chy029>

Mann, I., (2020). The right to perform rescue at sea: Jurisprudence and drowning. *German law Journal*, 21, 589-619 doi:10.1017/glj.2020.30

Markard, N., Stiller, M., Farahat, A., Kienzle, I., Kiesling, J. (2023). Support for civil search and rescue activities. *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*, 1-40

- Mitsilegas, V. (2019). The normative foundations of the criminalization of human smuggling: Exploring the fault lines between European and international law. *New Journal of European Criminal Law*, 10(1), 68-85, doi:10.1177/2032284419834363
- Moreno-Lax, V. (2011). Seeking Asylum in the Mediterranean: Against a Fragmentary Reading of EU Member States' Obligations Accruing at Sea. *International Journal of Refugee Law*, 23(2), 174–220. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eer005>
- Moreno-Lax, V. (2017). The EU Humanitarian Border and the Securitization of Human Rights: The 'Rescue-Through-Interdiction/Rescue-Without-Protection' Paradigm*. *Journal of Common Market Studies*, 1-22 DOI: 10.1111/jcms.12651
- Moreno-Lax, V. (2020). *The Architecture of Functional Jurisdiction: Unpacking Contactless Control—On Public Powers, S.S. and Others v. Italy, and the “Operational Model”*. *German Law Journal*, 21(3), 385-416. doi:10.1017/glj.2020.25
- Moreno-Lax, V. (2021). A new Common European Approach to Search and Rescue? Entrenching Proactive Containment, *EU Immigration and Asylum Law and Policy*, 1-12 <https://eumigrationlawblog.eu/a-new-common-european-approach-to-search-and-rescue-entrenching-proactive-containment/>
- Moreno-Lax, V., Allsopp, J., Tsourdi, L., De Bruycker, P. (2021). *The EU Approach on Migration in the Mediterranean*. Study for LIBE Committee, 1-216
- O'Brien, K. S. (2011). Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. *Goettingen Journal of International Law*, 3, 715-732 <https://doi.org/10.3249/1868-1581-3-2-OBRIEN>
- Papanicolopulu, I. (2016). The duty to rescue at sea in peacetime and in war: a general overview. *International Review of the Red Cross*, 98(2), 491-514, doi:10.1017/S1816383117000406
- Papanicolopulu, I. (2022) The Historical Origins of the Duty to Save Life at Sea in International Law, *Journal of the History of International Law*, 24, 149-188 doi:10.1163/15718050-12340199
- Papastavridis, E. (2020). The European Convention of Human Rights and Migration at Sea: Reading the “Jurisdictional Threshold” of the Convention Under the Law of the Sea Paradigm. *German Law Journal*, 21(3), 417-435. doi:10.1017/glj.2020.233
- Patane, F., Bolhuis, M.P., Van Wijk, J., Kreiensiek, (2020) 'Asylum-Seekers Prosecuted for Human Smuggling: A Case Study of Scafisti in Italy', *Refugee Survey Quarterly*, 3, <https://academic.oup.com/rsq/article/39/2/123/5837196>
- Paul, S., & Israel, A. (1991). Nongovernmental Organizations and the World Bank: Cooperation for Development, Report no. 10155. *Washington, D.C.: The World Bank*
- Ratcovich, M. (2015). The Concept of Place of Safety: Yet Another Self-Contained Maritime Rule Or Sustainable Solution to the Ever-Controversial Question of Where to Disembark Migrants Rescued at Sea. *Australian Yearbook of International Law*, 33, 81-130

Rigo, E. (2020). Arbitrary Law Making and Unorderable Subjectivities in Legal Theoretical Approaches to Migration. *Etikk I Praksis - Nordic Journal of Applied Ethics*, 14(2), 71-88. <https://doi.org/10.5324/eip.v14i2.3537>

Rodrik, D. (2021). Solidarity at the Border: How the EU and US Criminalize aid to Migrants. *Berkley Journal of International Law*, 39(1), 81-126

Schack, L., Witcher, A. (2020). Hostile hospitality and the criminalization of civil society actors aiding border crossers in Greece. *Environment and Planning D: Society and Space*, 39(3), 477-495 <https://doi.org/10.1177/0263775820958709>

Scheinin, M., in collaboration with Burke, C., and Skander Galand, A., Rescue at Sea - Human Rights Obligations of States and Private Actors with a Focus on the EU's External Borders, Policy Paper, *EUROPEAN UNIVERSITY INSTITUTE, FLORENCE ROBERT SCHUMAN CENTRE FOR ADVANCED STUDIES GLOBAL GOVERNANCE PROGRAMME*, RSCAS Publications, 06/2012

Shatz, O & Branco, J. Communication to the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court, Pursuant to Article 15 of the Rome Statute (2014-2019), EU Migration Policies in the Central Mediterranean, <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2019/jun/eu-icc-case-EU-Migration-Policies.pdf>

Smith, A. (2017). Uncertainty, Alert and Distress: The Precarious Position of NGO Search and Rescue Operations in the Central Mediterranean. *EuroMediterranean Journal of International Law and International Relation*, 5, 29-70, https://doi.org/10.25267/Paix_secur_int.2017.i5.02

Turrini, P. (2019). Between a “Go Back!” and a Hard (to Find) Place (of Safety): On the Rules and Standards of Disembarkation of People Rescued at Sea. *The Italian yearbook of International Law Online*, 28(1), 29–46. https://doi.org/10.1163/22116133_02801004

Van Berckel Smit, J. (2020). Taking Onboard the Issue of Disembarkation: The Mediterranean Need for Responsibility-Sharing after the Malta Declaration. *European Journal of Migration and Law*, 22, 492–517. <https://doi.org/10.1163/15718166-12340086>

Vosyliūtė, L., & C. Conte (2019a). Crackdown on NGOs assisting refugees and other migrants, Policy Options Brief, *ReSOMA*, 1-51 <http://www.resoma.eu/publications/policy-option-brief-crackdown-ngos>

Διεθνείς Συμβάσεις/Θεσμικά κείμενα

Amendments to the International Convention on Maritime Search and Rescue of 27 April 1979 (*London, 18 May 1998*)

Convention for the Unification of Certain Rules of Law respecting Assistance and Salvage at Sea 1910. <http://www.admiraltylawguide.com/conven/salvage1910.html>

Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951, 189 U.N.T.S. 150

International Convention for the Safety of Life at Sea, 1 November 1974, 1184 UNTS 278

International Convention on Maritime Search and Rescue, 27 April 1979, 1405 UNTS 119

International Convention on Salvage 1989, 23 December 1996, UKTS 93

International Covenant on Civil and Political Rights, UNGA, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999

International Criminal Court's Office of the Prosecutor, *Twenty- Third Report of The Prosecutor of The International Criminal Court to The United Nations Security Council Pursuant to Resolution 1979 (2011)*, (Report, 21 April 2022) ,23rd report

International Maritime Organization (IMO), *Resolution MSC.155(78), Adoption of Amendments to the International Convention on Maritime Search and Rescue, 1979*, 20 May 2004, available at: <https://www.refworld.org/docid/432acad44.html> [accessed 10 November 2023]

International Maritime Organization (IMO), *Resolution MSC.167(78), Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea*, 20 May 2004, available at: <https://www.refworld.org/docid/432acb464.html> [accessed 24 November 2023]

International Maritime Organization (IMO), *Principles Relating to Administrative Procedures for Disembarking Persons Rescued at Sea*, 22 January 2009, FAL.3/Circ.194, available at: <https://www.refworld.org/docid/524be8244.html> [accessed 24 November 2023]

Memorandum of Understanding on cooperation in the fields of development, the fight against illegal immigration, human trafficking and fuel smuggling and on reinforcing the security of borders between the State of Libya and the Italian Republic, 2 February 2017. Available at: http://eumigrationlawblog.eu/wp-content/uploads/2017/10/MEMORANDUM_translation_finalversion.doc.pdf

United Nations, Charter of the United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI

United Nations Convention on the Law of the Sea, 10 Δεκεμβρίου 1982, 1833 UNTS 397

United Nations, Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331

UN General Assembly, *Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms: resolution / adopted by the General Assembly*, 8 March 1999, A/RES/53/144

UN General Assembly, *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, 15 November 2000

UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III)

Κείμενα/Εκθέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης

Charter of Fundamental Rights of the European Union [2012] OJ C326/02

Commission Recommendation of 23 Sep.2020 on cooperation among Member States concerning operations carried out by vessels owned or operated by private entities for the purpose of search and rescue activities

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU Action Plan against migrant smuggling (2015 - 2020), COM (2015) final 285

Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 13 December 2007, 2008/C 115/01

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Council of THE REGIONS A EUROPEAN AGENDA ON MIGRATION, COM(2015), 240 final

Council Decision 2010/252/EU of 26 Apr. 2010 supplementing the Schengen Borders Code as regards the surveillance of the sea external borders in the context of operational cooperation coordinated by the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, OJ L 111, 4.5.2010

Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, *OJ L 328, 5.12.2002, p. 17–18*

Council of Europe Commissioner for Human Rights (2019). *Lives saved. Rights Protected. Bridging the gap for refugees and migrants in the Mediterranean*, 1-49

Council of Europe Venice Commission and OSCE ODIHR (2015), *Guidelines on Freedom of Association*, Warsaw

Council of the European Union, *Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)*, 29 June 2013, OJ L. 180/31-180/59; 29.6.2013, (EU)No 604/2013

Directive 2009/16/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on port State control. OJ 2009 L 131, p. 57

DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL laying down minimum rules to prevent and counter the facilitation of unauthorised entry, transit and stay in the Union, and replacing Council Directive 2002/90/EC and Council Framework Decision 2002/946 JHA, COM(023) 755 final

European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations. Council of Europe Treaty Series 124, Council of Europe, 1986

European Council, EU-Turkey statement, Press release, 18 March 2016, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

European Parliament resolution of 5 July 2018 on guidelines for Member States to prevent humanitarian assistance from being criminalised (2018/2769(RSP)) *OJ C 118*, 8.4.2020, p. 130–132

European Parliament resolution of 18 April 2018 on progress on the UN Global Compacts for Safe, Orderly and Regular Migration and on Refugees (2018/2642(RSP)) *OJ C 390*, 18.11.2019, p. 69–75

Recommendation *CM/Rec(2007)14 and explanatory memorandum on Legal status of non-governmental organisations in Europe*, on 10 October 2007, Council of Europe: Committee of Ministers, 10 October 2007

Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code), [2006] L 105/1 OJ (13 April 2006)

REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on asylum and migration management and amending Council Directive (EC) 2003/109 and the proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund], 2020/0279(COD), https://commission.europa.eu/system/files/2020-09/new-pact-on-migration-and-asylum-package_1.pdf

Resolution 1821 (2011) on 'The interception and rescue at sea of asylum seekers, refugees and irregular migrants', Parliamentary Assembly, 21 June 2011

UNSPECIFIED (2007) *Study on the international law instruments in relation to illegal immigration by sea. Commission staff working document. SEC (2007) 691 final*, 15 May 2007. [EU Commission - SEC Document]

2002/946/JHA: Council framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, *OJ L 328*, 5.12.2002, p. 1–3

Κείμενα Οργάνων/Δικαστηρίων ΕΕ

Court of Justice of The European Union, , Judgment of the Court in Joined Cases C-14/21 and C-15/21 | Sea Watch, *press release No.138/22* <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-08/cp220138en.pdf>

Opinion of Advocate General Rantos, 22 February 2022, C-14/21 and C-15/21 | Sea Watch, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=254401&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3204538>

Council of Europe Commissioner for Human Rights, Letter to the Minister of Interior of Italy, CommHR/DM/sf 003-2023, 26/01/2023, <https://rm.coe.int/commhr-2023-3-letter-to-italy-minister-of-the-interior-en/1680a9f455>

Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights Application No. 21660/18 S.S. and others v. Italy CommDH(2019)29

European Court of Human Rights, Fact sheet-Interim measures, October 2023, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_interim_measures_eng

Press release, Rackete and Others v. Italy-request for interim measure refused in the case of Sea Watch, ECHR 240(2019) 25/06/2019 <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-6443361-8477507%22%22%7D>

Νομολογία

A.S., D.I., O.I. and G.D v Italy, CCPR/C/130/D/3042/2017, 21 January 2021, UN Human Rights Committee

B. G. and Others v. Italy, Application no. 5604/19, ECtHR, (29 January 2019)

Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Application no. 27765/09, ECtHR, (23 February 2012)

Ilias and Ahmed v. Hungary, Application no. 47287/15(Grand Chamber), ECtHR, (21 November 2019)

Medvedyev and Others v. France, Application No. 3394/03, ECtHR, (29 March 2010)

MSS v. Greece and Belgium App no. 30696/09, ECtHR, (21 January 2011)

M/V “Norstar” (Panama v. Italy), Judgment, ITLOS Reports 2018–2019, p. 10

Rackete and Others v. Italy, Application no. 32969/19, ECtHR, (26 June 2019)

Rainbow Warrior (New Zealand v France), France New Zealand Arbitration Tribunal, 82 I.L.R. 500, 30 Apr 1990

R. v. Appulonappa, 2015 SCC 49, [2015] 3 S.C.R. 754, 770, 774

S.S. and Others v. Italy, Application No. 21660/18 (Nov. 11, 2019)

Sale v. Haitian Centers Council, Inc., 509 U.S. 155 (1993)

Sea Watch E.V. v Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti, Capitaneria di Porto di Porto Empedocle (Cases C-14/21 and C15/21)

Women on Waves v. Portugal, Application No. 31276/05, ECtHR, (3 February 2009)

Xhavara and Others v. Italy and Albania, Application No. 39473/98, ECtHR, (11 January 2001)

Κείμενα/Εκθέσεις ΗΕ

Human Rights Council, *Report of the Independent Fact-Finding Mission on Libya*, UN Doc A/HRC/52/83 (3 March 2023)

Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders on her visit to Greece*, UN Doc A/HRC/52/29/Add1(Advance Edited Version)02 March 2023

Office of the High Commissioner for Human Rights (OCHR), Extrajudicial, summary or arbitrary executions-Note by the Secretary-General, A/73/314, 06/08/2018 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Executions/A_73_42960.pdf

Office of the High Commissioner for Human Rights (OCHR), *Global update at the 42nd session of the Human Rights Council*, 09/09/2019, available at <https://www.ohchr.org/en/statements/2019/09/global-update-42nd-session-human-rights-council?LangID=E&NewsID=24956>

UN Commission on International Law, Commentary, Articles concerning the law of the Sea. UN doc A/3179 (1956)

UNODC, The Concept of “Financial or Other Material Benefit” in the Smuggling of Migrants Protocol, Issue Paper, 2017

UNHCR EXCOM Conclusion No.23, No. 23 (XXXII) PROBLEMS RELATED TO THE RESCUE OF ASYLUM-SEEKERS IN DISTRESS AT SEA* (1981)

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, 26 January 2007, available at: <https://www.refworld.org/docid/45f17a1a4.html>

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Protection of Asylum-Seekers and Refugees Rescued at Sea (Final version, including Annexes)*, 18 March 2002, available at: <https://www.refworld.org/docid/3cd14bc24.html> [accessed 10 November 2023]

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Conclusions Adopted by the Executive Committee on the International Protection of Refugees, 1975-2009, No. 23 (XXXII) PROBLEMS RELATED TO THE RESCUE OF ASYLUM-SEEKERS IN DISTRESS AT SEA (1981), para. 3 available at <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b28bflf2.pdf>

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *General legal considerations: search-and-rescue operations involving refugees and migrants at sea*, November 2017 available at: <https://www.refworld.org/docid/5a2e9efd4.html>

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, December 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, available at: <https://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Legal considerations on the roles and responsibilities of States in relation to rescue at sea, non-refoulement, and access to asylum*, 1 November 2023, available at: <https://www.refworld.org/docid/6389bfc84.html>

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *“Lethal Disregard”: Search and rescue and the protection of migrants in the central Mediterranean Sea*, May 2021, available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/OHCHR-thematic-report-SAR-protection-at-sea.pdf> [accessed 20 October 2023]

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Note on international protection*, 13 September 2001, A/AC.96/951, available at: <https://www.refworld.org/docid/3bb1c6cc4.html> [accessed 4 November 2023]

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Position on the Designations of Libya as a Safe Third Country and as a Place of Safety for the Purpose of Disembarkation Following Rescue at Sea*, September 2020, available at: <https://www.refworld.org/docid/5f1edee24.html> [accessed 20 November 2023]

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Principles and practical guidance on the protection of the human rights of migrants in vulnerable situations*, February 2020, A/HRC/37/34/Add.1

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Rescue at Sea. A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees*, September 2006, available at: <https://www.refworld.org/docid/45b8d1e54.html> [accessed 05 December 2023]

UN Human Rights Committee (HRC), *General comment no. 36, Article 6 (Right to Life)*, 3 September 2019, CCPR/C/GC/35, available at: <https://www.refworld.org/docid/5e5e75e04.html>

United Nations Human Rights Council, “Report of the Independent Expert on human rights and international solidarity”, A/HRC/41/44, (16 April 2019)

United Nations, *Yearbook of the International Law Commission*, 1973, A/CN.4/SER.A/1973/Add.1, vol II, 134

Reports/Εκθέσεις MKO

Amnesty International. (2020). Europe: Punishing compassion: Solidarity on trial in Fortress Europe. *Amnesty International*. 1-90. Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/1828/2020/en/>

AMNESTY CALLS ON GREECE TO URGENTLY DISCLOSE THE EVIDENCE FOR THE PROPOSED DEPORTATION OF HUMAN RIGHTS DEFENDER HELPING REFUGEES IN LESVOS, *Amnesty International Public Statement*, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/1612/2019/en/>

Amnesty International public statement. Italy: Losing the moral compass: Innuendoes against NGOs which rescue lives in the central Mediterranean, *Amensty International*, 28 April 2017, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur30/6152/2017/en/>

Briefing Paper, *Criminalization of humanitarian and other support and assistance to migrants and the defence of their human rights in the EU*, International Commission of Jurists, 22 Apr.2022

Human Rights at Sea (2016). Volunteer Maritime Rescuers: Awareness of Criminalisation, *Human Rights at Sea*, 1-16 https://www.humanrightsatsea.org/sites/default/files/media-files/2021-12/HRAS-Voluntary-Maritime-Rescuers-Awareness-of-Criminalisation_2016-SP-LRSecured.pdf

Human Rights at Sea (2019). Briefing Note, *Legal and Policy Matters Arising from the Increased Criminalisation of Civil Society Search and Rescue Activities in the Mediterranean*, *Human Rights at Sea*, 1-10 https://safety4sea.com/wp-content/uploads/2019/02/HRAS-Legal-and-Policy-Matters-Arising-from-the-Increased-Criminalisation-of-the-Civil-Society-Search-and-Rescue-Activities-in-the-Mediterranean-2019_02.pdf

European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR), Interceptions at sea and returns of migrants and refugees to Libya constitute a crime against humanity, 30/11/2023 <https://www.ecchr.eu/en/press-release/das-abfangen-auf-see-von-gefluechteten-und-migranten-und-deren-rueckfuehrung-nach-libyen-sind-ein-verbrechen-gegen-die-menschlichkeit/>

Ηλεκτρονικές Πηγές

All 572 survivors disembarked after unjustified delay at Catania port, *MsF Press release*, 11/11/2022, <https://www.msf.org/572-survivors-disembarked-safety-after-unjustified-and-illegal-delay-catania-port>

Borg, N. Fact-checking the claim that NGOs are a pull factor for migration, *Times of Malta*, 09/01/2023 <https://timesofmalta.com/articles/view/factchecking-claim-ngos-pull-factor-migration.1006129>

Chronology of Search and Rescue Operations Humanity 1, 2nd Rotation, *SOS Humanity*, 22/11/2022 <https://sos-humanity.org/en/saving-lives/chronology-2-rotation/>

Council of Europe, Commissioner for Human Rights Letter to the Prime Minister of Greece, CommHR/DM/sf 024-2023, 19/07/2023 <https://rm.coe.int/letter-addressed-to-the-prime-minister-of-greece-by-dunja-mijatovic-co/1680ac03ce>

De Bellis, M. Ten years since the Lampedusa shipwreck, what lessons have been learned? *Amnesty International*, 03/10/2023, available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/ten-years-since-the-lampedusa-shipwreck-what-lessons-have-been-learned/>

ECRE, Mediterranean: Malta's Non-Response Tactics Denounced, Italy Leaves Survivors Stranded at Sea, EU Increases Migration Management Cooperation with Egypt as Italy Renews Libya Deal, ECRE, 04/11/2022 <https://ecre.org/14680-2/>
Greece: Rescuers at Sea face Baseless Accusations", *Human Rights Watch*, 05/11/2018, <https://www.hrw.org/news/2018/11/05/greece-rescuers-sea-face-baseless-accusations>

European Border and Coast Guard Agency, Risk Analysis for 2027, FRONTEX, https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf

European Commission, Acting together to deepen international partnerships, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/new-pact-migration-and-asylum/acting-together-deepen-international-partnerships_en

European Commission, Benefits of good migration management and asylum procedures, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/new-pact-migration-and-asylum/stronger-trust-fostered-better-and-more-effective-procedures_en

European Commission, Effective Solidarity, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/new-pact-migration-and-asylum/effective-solidarity_en

European Commission, New Pact on Migration and Asylum, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/new-pact-migration-and-asylum_en#documents

Fasia, E. In Court for Saving Lives, *Verfassungsblog*, 24/11/2021, available at: <https://verfassungsblog.de/in-court-for-saving-lives/>

Fink, M., Gombeer, K., “The Aquarius Incident: navigating the turbulent waters of international law” *EJIL: Talk!*, 14/06/2018 Available at: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-navigating-the-turbulent-waters-of-international-law/>

Following Italy’s silence, SOS MEDITERRANEE urges French maritime authorities to assign a port to disembark the 234 survivors stranded onboard the Ocean Viking since 18 days. SOS MEDITERRANEE, 08/11/2022, <https://en.sosmediterranee.org/news/press-release-following-italys-silence-sos-mediterranee-urges-french-maritime-authorities-to-assign-a-port-to-disembark-the-234-survivors-stranded-onboard-the-ocean-viking-since-18-days/>

France to let migrant rescue ship dock as it criticises Italy’s refusal to help, *The Guardian*, 10/11/2022, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/10/france-let-migrant-rescue-ship-dock-criticises-italy-refusal-help?fbclid=IwAR3Qy2BZhe4p5HCerCyqw5-xQBLz1VVRoSdueoFxs0Ts2Z3grGGu-QEkNRY>

Germany to pass law criminalising migrant-ferrying NGOs, *libyaupdate*, 06/12/2023, <https://libyaupdate.com/germany-to-pass-law-criminalizing-migrant-ferrying-ngos/>

Greece: Prosecution appeal prolongs ordeal of rescue workers Sean Binder and Sarah Mardini,” *Amnesty International*, 16/05/2023. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/05/greece-prosecution-appeal-prolongs-ordeal-of-rescue-workers/>

Greece Sea arrivals Dashboard - September 2023, *UNHCR*, 06/12/2023, Available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105226>

Greece: the Ombudsman institution opening an independent investigation into the Pylos shipwreck is a welcome step, *Commissioner for Human Rights*, 09/11/2023, available

at: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/greece-the-ombudsman-institution-opening-an-independent-investigation-into-the-pylos-shipwreck-is-a-welcome-step>

Greece: 6 Months On, No Justice for Pylos Shipwreck, *Human Rights Watch*, 13/12/2023, available at: <https://www.hrw.org/news/2023/12/13/greece-6-months-no-justice-pylos-shipwreck>

Hall, R. Inside Italy's plot to infiltrate migrant rescue boats in the Mediterranean, *The World*, 28/06/2023, <https://theworld.org/stories/2018-06-28/inside-italy-s-plot-infiltrate-migrant-rescue-boats-mediterranean>

Infographic-Lives saved in EU Mediterranean operations (2015-2023), *Council of Europe*, <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/saving-lives-sea/>

IOM, Annual Regional Overview, January-December 2022, *IOM Publications*, https://missingmigrants.iom.int/sites/g/files/tmzbd1601/files/publication/file/IOM_MissingMigrantsProject_Europe%202022.pdf

Irregular border crossings into EU so far this year highest since 2016, *FRONTEx*, 11/12/2023, available at: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-so-far-this-year-highest-since-2016-hZ9xWZ>

"It Cannot go on like this! Statement of the Dissolution of Mare Liberum", *Mare Liberum*, <https://mare-liberum.org/en/dissolution/>

Italian Coast Guard Headquarters, Search and rescue Activity and Migratory flows in Central Mediterranean Sea, Year 2016, available at: <https://www.guardiacostiera.gov.it/en/Documents/search-and-rescue-activity/search-and-rescue-activity-and-migratory-flows-in-central-mediterranean-sea.pdf>

"Italy's code of conduct for NGOs in involved in migrant rescue: text", *Euronews*, 03/08/2017, available at: <https://www.euronews.com/2017/08/03/text-of-italys-code-of-conduct-for-ngos-involved-in-migrant-rescue>

June 2022 Update – Search and Rescue (SAR) operations in the Mediterranean and fundamental rights, *FRA(European Union Agency for Fundamental Rights)*, Available at: <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/june-2022-update-ngo-ships-sar-activities>

June 2023 Update – Search and Rescue (SAR) operations in the Mediterranean and fundamental rights, *FRA(European Union Agency for Fundamental Rights)*, Available at: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/2023-update-ngo-ships-sar-activities>

Kingsley, P., Traynor, I. EU borders chief says saving migrants' lives "shouldn't be priority" for patrols. *The Guardian*, 22/04/2015, available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/22/eu-borders-chief-says-saving-migrants-lives-cannot-be-priority-for-patrols>

Legal action against Italy over coordination of Libyan Coast Guard pull-backs resulting in migrants, *GLAN*, available at: <https://www.glanlaw.org/single-post/2018/05/08/legal-action-against-italy-over-its-coordination-of-libyan-coast-guard-pull-backs-resulti>

Lloyd-Damnjanovic, I. Criminalisation of Search-and-Rescue Operations in the Mediterranean Has Been Accompanied by Rising Migrant Death Rate, *Migration*

Policy *Institute*, 09/10/2020, available at: <https://www.migrationpolicy.org/article/criminalization-rescue-operations-mediterranean-rising-deaths>

Marletta, A. «The Commission ‘Guidance’ on facilitation and humanitarian assistance to migrants» *EU Law Analysis*, 29/09/2020. Available at: <http://eulawanalysis.blogspot.com/search?updated-max=2020-10-07T05:05:00-07:00&max-results=7http://www.sidiblog.org/2020/11/08/search-and-rescue-operations-under-the-new-pact-on-asylum-and-migration/>

Ministero dell’Interno, Piantedosi’s directive on two NGO ships sailing in the Mediterranean, October 25 2022, https://www.interno.gov.it/sites/default/files/traduzioni/article-36620_0.pdf

Missing Migrants Project, *IOM* <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean>

“New decree obstructs lifesaving efforts at sea and will cause more deaths”, *MsF*, 05/01/2023, <https://www.msf.org/new-decree-obstructs-lifesaving-efforts-sea-and-will-cause-more-deaths>

New Pact on Migration and Asylum - Building on the progress made since 2016: Questions and Answers, 23/09/2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1723

NGO-run fleet grows, 10000 migrants rescued this year, *Infomigrants*, 04/10/2022, available at: <https://www.infomigrants.net/fr/post/43758/ngorun-fleet-grows-10000-migrants-rescued-this-year>

Nicolosi, S. Rescue at Sea and Asylum on Humanitarian Vessels. *EJIL:Talk!* 23/12/2022 <https://www.ejiltalk.org/rescue-at-sea-and-asylum-on-humanitarian-vessels/>

Operational data portal, *UNHCR*, <https://data.unhcr.org/en/situations/Mediterranean>

“Oscar Camps testifies in new hearing in the proceedings against Salvini”, *Open Arms*, 14/06/2023, available at: <https://www.openarms.es/en/news/oscar-camps-testifies-in-new-hearing-in-the-proceedings-against-salvini>

Papastavridis, E. “Sea Watch cases before the EU Court of Justice: An analysis of International Law of the Sea” *EU Immigration and Asylum Law and Policy*, 12/12/2022 Available at: <https://eumigrationlawblog.eu/sea-watch-cases-before-the-eu-court-of-justice-an-analysis-of-international-law-of-the-sea/>

Papastavridis, E. “The Aquarius Incident and the Law of the Sea: Is Italy in Violation of the Relevant Rules?” *EJIL: Talk!*, 27/06/2018 Available at: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-and-the-law-of-the-sea-is-italy-in-violation-of-the-relevant-rules/>

Pelliconi, A.M. Covid-19: Italy is not a “place of safety” anymore. Is the decision to close Italian ports compliant with human rights obligations? *EJIL:Talk!*, 23/04/2020. https://www.ejiltalk.org/covid-19-italy-is-not-a-place-of-safety-anymore-is-the-decision-to-close-italian-ports-compliant-with-human-rights-obligations/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2

Press Release, Common Statement from the SAR NGOs operating in the Mediterranean, *Open Arms*, 31/03/2017 available at: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2017/apr/statement-sar-ngos-med.pdf>

Rackete upheld rescue duty: Italy's top court, *Infomigrants*, 24/02/2020, <https://www.infomigrants.net/en/post/22951/rackete-upheld-rescue-duty-italys-top-court>

Renewed Demands for Human Rights Monitoring, Pushbacks Continue with NGO Oversight Restricted, Refugee Children Risk Exclusion, *ECRE*, 17/09/2021, available at: <https://ecre.org/greece-renewed-demands-for-human-rights-monitoring-pushbacks-continue-with-ngos-oversight-restricted-refugee-children-risk-exclusion/>

Smith, H., Rights groups decry Greek investigation into migrant shipwreck that left more than 500 dead, *The Guardian*, 14/12/2023, available at: https://www.theguardian.com/world/2023/dec/14/rights-groups-decry-greek-investigation-into-migrant-shipwreck-that-left-more-than-500-dead?utm_term=Autofeed&CMP=tw_t_gu&utm_medium&utm_source=Twitter#EchoBox=1702523921

SOS Mediterranée, [STATEMENT] 234 survivors on Ocean Viking must disembark swiftly in a Place of Safety as per Maritime law, 27/10/2022, <https://en.sosmediterranee.org/news/234-survivors-must-disembark/>

Tondo, L. Matteo Salvini trial for kidnapping authorized by Italian senate, *The Guardian*, 12/02/2020, available at: <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/12/matteo-salvini-trial-for-kidnapping-authorized-by-italian-senate>

Tranchina, G. Italy's Anti-Rescue Decree Risks Increasing Deaths at Sea, *Human Rights Watch*, 09/01/2023, available at: <https://www.hrw.org/news/2023/01/09/italys-anti-rescue-decree-risks-increasing-deaths-sea>

UNHCR Europe Situations: Data and Trends-Arrivals and Displaced Populations - October 2023, *UNHCR*, 07/12/2023, available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105246>

"Urgent warning: more deaths at sea, NGO ships blocked. Joint statement by 56 organizations", 28/08/2023, *Sea Watch*, available at: <https://sea-watch.org/en/urgent-warning-more-deaths-at-sea-ngo-ships-are-blocked/>

Ελληνική Βιβλιογραφία

Κεφάλαια βιβλίων

Παπασταυρίδης, Ε. *Δίκαιο της Θάλασσας*. Στο Αντωνόπουλος Κ. και Μαγκλιβέρας, Κ. «Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας». (4η εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2022)

Άρθρα

Γαλάνη, Σ. (2023). Η Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας και η Θαλάσσια Ασφάλεια: Βασικές Αρχές και Σύγχρονες Προκλήσεις. *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής*, Τεύχος 6-7, 126-148

Μαρούδα, Μ. Ντ. (2023) Προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου και μετανάστευσης ένα χρόνο μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία: αλληλεγγύη αλλά με διακρίσεις, *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής*, Τεύχος 6-7, 93-108

Ελληνική Νομοθεσία

Απόφαση 10616/2020. Καθορισμός λειτουργίας του «Μητρώου Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» και του «Μητρώου Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)», που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης εντός της Ελληνικής Επικράτειας, 09/09/2020. <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/04/10616.pdf>

Κώδικας Μετανάστευσης, Νόμος 5038/2023

Νόμος 4825/2021, Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδυτών και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας, διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και άλλες επείγουσες διατάξεις.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Γκόγκογλου, Α. Είναι έγκλημα η διάσωση των ανθρώπων που πνίγονται; *Έθνος*, 15/09/2021, διαθέσιμο στο <https://www.ethnos.gr/greece/article/174033/einaiegklhmahdiasoshanthroponpoypnigontai>

Ναυάγιο στην Πύλο: Ζητήματα διεθνούς δικαίου ως προς τη διάσωση στην θάλασσα και την προστασία της ανθρώπινης ζωής. *Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες* 21/06/2023, <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/2153-navagio-stin-pylo-zitimata-diethnoys-dikaiou-os-pros-ti-diasosi-sti-thalassa-kai-tin-prostasia-tis-anthropinis-zois>

Ναυάγιο στην Πύλο: Το Λιμενικό διαψεύδει δημοσίευμα της Guardian για «παραλείψεις», *CNN Greece*, 14/12/2023, <https://www.cnn.gr/ellada/story/396378/navagio-stin-pylo-to-limeniko-diapseydei-dimosievma-tis-guardian-gia-paraleipseis>

